

แบบข้อเสนอโครงการวิจัย
ทุนอุดหนุนชุดวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้
ที่ตอบสนองการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสังคมในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

กรอบการวิจัย (ทำเครื่องหมาย ✓ หน้ากรอบการวิจัยที่ตรงกับหัวข้อวิจัยมากที่สุด)

- 1. ชุดโครงการวิจัยและพัฒนาโคเนื้อเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
 - 1.1 ชุดโครงการวิจัยการปรับปรุงพันธุ์โคเนื้อ
 - 1.2 ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาอาหารสัตว์สำหรับโคเนื้อ
 - 1.3 ชุดโครงการวิจัยการจัดการสุขภาพโคเนื้อ
- 2. ชุดโครงการวิจัยการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชนชาติ 2 ประเทศ ในเขตพื้นที่จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และในเขตพื้นที่แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
- 3. ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาพันธุ์หญ้าและระบบการดูแลรักษาด้วยอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) ที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ทางการกสิกรรมในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลาง

1. ชื่อโครงการวิจัย

(ภาษาไทย) อัตลักษณ์เมืองนครพนม-คำม่วน: ประวัติศาสตร์บอกเล่าและการฟื้นฟูความทรงจำจากภาพถ่ายของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่พรมแดนทางวัฒนธรรมนครพนม-คำม่วน

(ภาษาอังกฤษ) Nakhon Phanom-Khammuane's Identity: Photographic Oral History and Memory's Restoration of Diverse Ethnic Groups within Nakhon Phanom-Khammuane's Cultural Border

2. ประเภทการวิจัย

2.1 สาขาวิจัย สังคมวิทยา

2.2 ประเภทการวิจัย

- พื้นฐาน (basic Research)
- พัฒนาและประยุกต์ (Development)
- วิจัยเชิงปฏิบัติการ (Operational Research)
- วิจัยทางด้านคลินิก (Clinical Trial)
- วิจัยต่อยอด (Translational research)
- การขยายผลงานวิจัย (Implementation)

3. คำสำคัญ

(ภาษาไทย) นครพนม ประวัติศาสตร์บอกเล่า อัตลักษณ์ ความทรงจำร่วม

(ภาษาอังกฤษ) Nakhon Phanom Oral History Identity Collective Memory

4. คณะผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่งในโครงการ	หมายเลขโทรศัพท์	อีเมล	สัดส่วนการมีส่วนร่วม (ร้อยละ)	เวลาที่ทำวิจัย (ชั่วโมง/สัปดาห์)
นางสาว ปุณณทรีย์ เจียวิริย บุญญา	หัวหน้าโครงการ	0625945469	poonnatree@gmail.com	80	28 ชั่วโมง/ สัปดาห์
นายอนุชิต สิงห์สุวรรณ	ผู้ร่วมวิจัย	0901406724	Localpower0225@gmail.com	20	7 ชั่วโมง/ สัปดาห์

5. ความสำคัญและที่มาของปัญหาการทำวิจัย

“เมืองนครพนม” คือบริเวณอันเป็นที่ตั้งของตัวจังหวัดนครพนมในปัจจุบัน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองนครพนม อันประกอบไปด้วย 1) ตำบลในเมือง 2) ตำบลหนองแสง 3) ตำบลหนองญาติ (บางส่วน) และ 4) ตำบลอาจสามารถ (บางส่วน) บริเวณทั้งหมดเหล่านี้มีขนาดพื้นที่ 24.125 ตารางกิโลเมตร โดยที่ตั้งของเมืองนครพนมนั้นตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกมีแม่น้ำโขงขวางกั้นเป็นเส้นเขตแดนระหว่างประเทศ การมีทำเลอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงที่สามารถติดต่อสัมพันธ์กับดินแดนอื่นได้อย่างสะดวก มีผลต่อพัฒนาการของเมืองนครพนมในแต่ละช่วงเวลานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ ในสมัยยุคต้นประวัติศาสตร์การเป็นศูนย์กลางของบ้านเมืองในเขตลุ่มน้ำโขงตอนกลาง ทำให้มีผู้คนและวัฒนธรรมหลังไหลเข้ามาดินแดนแห่งนี้ อย่างไม่ขาดสาย ดังจะเห็นได้ พระธาตุพนมที่เคยเป็นศาสนสถานของเจนละหรือเขมรโบราณมาก่อนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14 เป็นศาสนสถานในคติพุทธเถรวาทของวัฒนธรรมทวารวดี และเมื่อเข้าสู่พุทธศตวรรษที่ 19 ได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นศาสนสถานในคติพุทธของวัฒนธรรมลาวล้านช้าง จนในที่สุดได้เป็นพระอารามสำคัญในท้องถิ่นของประเทศไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ความเป็นตัวตนของเมืองนครพนมมีความเด่นชัดมากยิ่งขึ้นในปี พ.ศ.2329 เมื่อพระบรมราชา (พรมมา) ผู้เป็นเจ้าของมรุกนครได้ทำการย้ายที่ตั้งเมืองจากบ้านน้อยศรีบุญเรืองในเขตอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมมาตั้งเมืองใหม่บ้านท่าค้อ-หนองจันทร์ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ตั้งเมืองนครพนมในปัจจุบัน โดยการย้ายเมืองใหม่ในครั้งนั้น พระบรมราชาได้ทูลเกล้าถวายต้นดอกไม้เงินดอกไม้ทองแด่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ขอเป็นหัวเมืองประเทศราชขึ้นตรงต่อราชอาณาจักรสยาม ต่อมาในห้วงเวลาของการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาลที่เริ่มต้นขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2435 ได้มีการควบรวบอำนาจของหัวเมืองใหญ่น้อยที่เคยอยู่อย่างอิสระให้รวมกันเป็นปึกแผ่นภายใต้เมืองนครพนมในเวลานั้นอยู่ในเขตพื้นที่การปกครองของมณฑลอุดร มีผู้ว่าราชการเมืองทำราชการขึ้นกับข้าหลวงเทศาภิบาลบัญชาการอยู่ที่เมืองอุดรธานี ซึ่งทำหน้าที่ขึ้นตรงต่อราชสำนักกรุงเทพฯอีกทอดหนึ่ง การจัดการปกครองแบบใหม่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางกายภาพของเมืองให้เป็นเมืองสมัยใหม่ มีถนนขนานไปตามริมฝั่งแม่น้ำโขง มีสถานที่ราชการและบ้านเรือนที่ก่อสร้างด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก มีย่านตลาดร้านค้าและแหล่งบริการต่างๆตามแบบเมืองสมัยใหม่ การขยายตัวของเมืองนครพนมครั้งสำคัญเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2480 การดำเนินนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป.

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองนครพนม โดยใช้ภาพถ่ายเป็นข้อมูลหลักในการศึกษา ซึ่งได้มีการวิเคราะห์ตีความร่วมกับคำบอกเล่า บันทึกและเอกสารของคนท้องถิ่น เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ของเมืองนครพนมในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงประวัติศาสตร์สายตระกูลของคนจีนอันกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญในเศรษฐกิจและการเมืองในท้องถิ่น ซึ่งข้อมูลและสารสนเทศพื้นฐานเป็นสิ่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของเมืองนครพนม อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนเมืองนครพนมในเรื่องของการท่องเที่ยวและการพัฒนาประชาคมเมืองในอนาคต

6. วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑) ต้องการศึกษถึงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและทางสังคมของเมืองนครพนม-คำม่วนผ่านการสะท้อนตัวตนและสำนึกทางชาติพันธุ์ และการอธิบายตำแหน่งแห่งที่ (position) จากการวิเคราะห์ภาพถ่ายของครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์จีนในเมืองนครพนม-คำม่วน
- ๒) ต้องการศึกษถึงการประกอบสร้างของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนจีนที่สะท้อนจากภาพถ่าย ในเรื่องของการอพยพย้ายถิ่น การตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ การสะสมทุนทางเศรษฐกิจ ทุนสังคม และทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองนครพนมและเมืองท่าแขก อันเป็นบริบทของพื้นที่ชายแดน
- ๓) ต้องการศึกษถึงแนวทางการขับเคลื่อนพลังประชาคมชาวจีนเมืองนครพนมจากการรื้อฟื้นความทรงจำผ่านประวัติศาสตร์บอกเล่าจากภาพถ่าย เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของเมืองนครพนม

7. ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองนครพนม อำเภอเมืองจังหวัดนครพนม อันประกอบไปด้วย 1) ตำบลในเมือง 2) ตำบลหนองแสง 3) ตำบลหนองญาติ (บางส่วน) และ 4) ตำบลอาจสามารถ (บางส่วน) นอกจากนี้ในโครงการวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาในพื้นที่แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีภูมิศาสตร์ที่อยู่ใกล้ชิดติดกัน รวมถึงมีความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่คนจีนที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติและการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการเมือง

ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองนครพนม-คำม่วนในเรื่องดังต่อไปนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและทางสังคมของเมือง 2) การตั้งถิ่นฐานของชาวจีน 3) การสะสมทุนทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของชาวจีน 4) บทบาทของชาวจีนที่มีต่อการพัฒนาเมือง

8. ทฤษฎี สมมติฐาน และกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ใช้แนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นแนวคิดหลักในการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาประวัติศาสตร์เมือง ซึ่งเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งที่นิยมกันมาก ทั้งนี้เนื่องจาก “เมือง” เป็นพัฒนาการของสังคมมนุษย์ที่สำคัญอีกขั้นหนึ่ง โดย “เมือง” เป็นศูนย์รวมทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของ “ท้องถิ่น” ซึ่งได้หลอมรวมเอาความหลากหลายของผู้คนใน “ชุมชน” หมู่บ้านต่างๆไว้ภายในนั้น ดังนั้นการศึกษาเรื่องของชุมชน “เมือง” จึงเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จากการการทบทวนวรรณกรรมในเบื้องต้นพบว่าได้มีผู้ที่ทำการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองในพื้นที่ต่างๆไว้บ้างแล้ว ซึ่งได้ให้ภาพพัฒนาการของชุมชนเมืองในแต่ละแห่งแตกต่างกันออกไป ทั้งในเรื่องของสภาพภูมิศาสตร์ที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐาน ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย

ลักษณะโครงสร้างทางสังคมของเมือง วิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรมของชาวเมือง และความสัมพันธ์ของเมืองกับชุมชนภายนอก โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ศรีศักร วิไลโกดม(2546:29-57) ได้กล่าวถึง การตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนของกลุ่มชนในอีสานไว้ว่าเป็นกระบวนการปรับตัวของสังคมมนุษย์ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยในพื้นที่ภาคอีสานมีทรัพยากรที่สำคัญ คือ เกลือและเหล็กที่ทำให้เกิดการตั้งเป็นชุมชน เพื่อทำการผลิต และได้มีการติดต่อแลกเปลี่ยนทรัพยากรกับชุมชนอื่น จนทำให้มีพัฒนาการเป็นบ้านเมืองที่มีขนาดใหญ่โตได้มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากการค้นพบเครื่องประดับ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทำด้วยสำริด และเหล็กในบริเวณบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี แสดงให้เห็นว่าบริเวณแอ่งสกลนครเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของสังคมมนุษย์มาได้ประมาณ 3,000-2,500 ปีมาแล้ว โดยชุมชนบ้านเชียงน่าจะเป็นชุมชนที่มีการติดต่อกับบ้านเมืองในลุ่มแม่น้ำแดง-ดำของเวียดนาม ซึ่งเป็นแหล่งผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากโลหะที่สำคัญ ต่อมาเมื่อเข้าสู่พุทธศตวรรษที่12-16 ในช่วงของวัฒนธรรมทวารวดี บริเวณภาคอีสานได้พบร่องรอยของชุมชนที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของ “ความเป็นเมือง” ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ เป็นชุมชนทางการเมืองขนาดใหญ่ มีการจัดระเบียบ และรูปแบบองค์กรทางสังคม เกิดการแบ่งงานกันทำมีอาชีพตามความถนัดเฉพาะด้าน และเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำผู้นำจึงได้ควบคุมกำลังคนทั้งในและนอกชุมชนขุดคูน้ำขึ้นรอบเมือง เมื่อเข้าสู่พุทธศตวรรษที่ 16-18 ชุมชนบางแห่งได้มีพัฒนาการกลายเป็น “นครรัฐ” ในวัฒนธรรมเขมรเมืองพระนคร ดังจะเห็นได้จากเมืองพิมาย จังหวัดนครราชสีมา, เมืองพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ และชุมชนโบราณบริเวณปากแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี และเมื่อเข้าสู่พุทธศตวรรษที่ 19 เมื่อชาวลาวได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน เมืองเก่าหลายแห่งได้ถูกตั้งเป็นชุมชนซ้อนทับ และมีพัฒนาการสืบทอดมาเป็นเมืองในยุคปัจจุบัน เช่น เมืองสกลนครที่สร้างขึ้นในเขตเมืองหนองหานหลวงที่มีมาแต่เดิม เมืองกมลาไสยจังหวัดกาฬสินธุ์สร้างขึ้นในเขตเมืองฟ้าแดดสงยาง เมืองร้อยเอ็ดสร้างขึ้นในเมืองสาเกตุนคร เป็นต้น

ภุริภูมิ ชมพูนุช (2549) ได้กล่าวถึง วิวัฒนาการของเมืองในแอ่งสกลนครไว้ว่า เมื่อกลุ่มชนลาวสามารถสถาปนาอาณาจักรล้านช้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 กลุ่มชนลาวได้เข้ามาสร้างบ้านแปงเมืองในแอ่งสกลนคร โดยขึ้นกับศูนย์กลางอำนาจที่เวียงจันทร์ราชธานีของลาว ต่อมาภายหลังสงครามระหว่างสยามกับเวียงจันทร์ในปี พ.ศ.2371 เมืองเวียงจันทร์ได้ถูกเผาทำลาย กองทัพสยามได้กวาดต้อนผู้คนหลายกลุ่มชาติพันธุ์จากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเข้ามาไว้ในแอ่งสกลนคร เพื่อป้องกันมิให้ทางลาวช่องสุ่มกำลังคน และเป็นด่านป้องกันการรุกรานจากเวียดนาม ดังนั้นในช่วงนี้จึงมีเมืองใหม่เกิดขึ้นในแอ่งสกลนคร โดยราชสำนักสยามได้สนับสนุนให้เจ้านายพื้นถิ่นตั้งเมืองขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นความพยายามในการขยายอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจเหนือชุมชนลุ่มน้ำโขง เมืองบทบาทต่อท้องถิ่นในเวลานี้เป็นเมืองใหญ่หรือเมืองเก่าที่มีมาก่อนได้แก่ กลุ่มเมืองนครพนม กลุ่มเมืองสกลนคร กลุ่มเมืองมุกดาหาร และกลุ่มเมืองหนองหาน โดยเมืองเหล่านี้อยู่ภายใต้การควบคุมของเมืองหนองคาย ซึ่งเป็นตัวแทนของราชสำนักสยามในพื้นที่นี้ กลุ่มเมืองเหล่านี้มีวัฒนธรรมความเชื่อแบบล้านช้างเป็นสิ่งเชื่อมโยง โดยเฉพาะตำนานพระธาตุพนม หรือพื้นอุรังคธาตุ ต่อมาในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองขึ้นในภูมิภาค ประกอบกับการขยายตัวของลัทธิอาณานิคมจากฝรั่งเศส ส่งผลให้เมืองในแอ่งสกลนครมีพัฒนาการและมีความสำคัญมากขึ้นในด้านการเมือง ยุทธศาสตร์ และเศรษฐกิจ ทำให้ราชสำนักสยามเข้ามาปรับปรุงแก้ไขการปกครองให้มีประสิทธิภาพด้วยระบบมณฑลเทศาภิบาล

ชลิต วิพทันะพร (2529) ได้ศึกษาการอพยพย้ายถิ่นในดินแดนอีสานระหว่างปีพ.ศ.2321-2453 โดยศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการอพยพ ลักษณะการอพยพ และผลกระทบต่อสภาพทางการเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่า การอพยพย้ายถิ่นของชาวอีสานเกิดจากปัจจัยภายในภูมิภาค ได้แก่ ความ

ผิดเคื่องทางด้านเศรษฐกิจ การเอารัดเอาเปรียบของผู้ปกครอง การสงครามและนโยบายทางการเมืองระหว่างรัฐ เป็นต้นการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาในดินแดนอีสานของคนหลากหลายเชื้อชาติได้ทำให้เกิดผลต่อรัฐบาลไทยหลายประการ อาทิเช่น การเกิดเมืองต่างๆขึ้นมากมายจนบางเมืองพัฒนาการมาเป็นอำเภอ จังหวัดในปัจจุบัน, การอพยพทำให้เกิดการแย่งชิงผู้คนอันนำไปสู่ความขัดแย้งในหมู่ผู้นำพื้นเมือง ซึ่งรัฐบาลไทยได้แก้ไขปัญหเหล่านี้โดยด้วยการประนีประนอมกับกลุ่มผู้นำเดิมและแก้ไขปัญหให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่ประสบอยู่เป็นหลัก นโยบายแก้ไขปัญหที่สำคัญยิ่งคือ การปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งได้ทำให้อุปสรรคที่เกิดจากการอพยพย้ายถิ่นคลี่คลายไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ธีรชัย บุญมาธรรม (2527) ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหัวเมืองกาฬสินธุ์ในสมัยก่อนการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยศึกษาในประเด็นการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางการเมืองการปกครอง และลักษณะทางเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่าการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวในบริเวณนี้เกิดขึ้นเมื่อปลายพุทธศตวรรษที่19 ถึงต้นศตวรรษที่24 โดยในปี พ.ศ.2256 กลุ่มลาวจำปาศักดิ์ (กลุ่มญาคูโพนสะเม็ก) ได้แยกตัวเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองสุวรรณภูมิ ต่อมาในปีพ.ศ.2310 กลุ่มพระวอพระตาได้เข้ามาตั้งเมืองหนองบัวลำภู, ยโสธร, อุบลราชธานี และกลุ่มเจ้าผ้าขาว-โสมพะมิตรได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มแม่น้ำชีตอนกลาง โดยได้ตั้งเมืองกาฬสินธุ์ขึ้น ในด้านการเมืองการปกครองนั้นเมืองกาฬสินธุ์ และหัวเมืองต่างๆในอีสานได้อยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลกรุงเทพฯ โดยรัฐบาลกรุงเทพฯได้รับรองความชอบธรรมทางอำนาจให้กับเจ้านายพื้นถิ่น และได้ให้อิสระในการบริหารจัดการภายใน ซึ่งหัวเมืองเหล่านี้ได้ปกครองตามแบบจารีตล้านช้างคือ ระบบอาญา 4 อันได้แก่ เจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร กรมการเมืองเหล่านี้มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลไพร่พลเพื่อใช้ในการสงคราม และเก็บส่วยสาอากรส่งให้กับรัฐบาลกลาง ในส่วนของทางด้านเศรษฐกิจนั้นในปีพ.ศ.2367 ได้มีการสักรเลิก เพื่อควบคุมกำลังคน เป็นผลให้มีการเก็บส่วยอากรที่เป็นระบบจากการเรียกเก็บแบบเป็นครั้งคราวมาเป็นการบังคับเรียกเก็บเอาในอัตราที่แน่นอนภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ ส่วยสำคัญที่สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับรัฐ คือ เร่ว เงิน สี่สิ่ง จากการที่เจ้านายพื้นเมืองมีอำนาจทางการเมืองการปกครองที่ค่อนข้างเป็นอิสระได้ทำให้เกิดสภาวะไร้ระเบียบ ดังจะเห็นได้จากความขัดแย้งในกลุ่มการเมืองท้องถิ่นจนทำให้เกิดเมืองใหม่เกิดขึ้นมากมาย, การเก็บส่วยที่ซ้ำซ้อนจะนำมาสู่ความเดือดร้อนในหมู่ไพร่ สิ่งเหล่านี้ได้เป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การปฏิรูปการปกครองเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5

อรุณลักษณ์ สิริบุตร(2526) ได้ศึกษาถึงความสำคัญของหัวเมืองต่างๆในมณฑลอีสาน ได้แก่ บริเวณจังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ ยโสธร อุบลราชธานี สุรินทร์ ศรีสะเกษ และจำปาศักดิ์ในปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่าหัวเมืองมณฑลอีสานมีความสำคัญต่อรัฐบาลกรุงเทพฯในการเป็นที่ควบคุมกำลังคนในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงเพื่อถ่วงดุลอำนาจกับทางราชสำนักลาว โดยการเกิดขึ้นเมืองในบริเวณนี้ในสมัยรัชกาลที่1-2 เป็นการลดอำนาจทางการเมืองของนครจำปาศักดิ์ มีผลทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของพวกข้างานนำไปสู่การเกิดกบฏถึงสองครั้ง คือ กบฏอ้ายเชียงแก้วในสมัยรัชกาลที่ 1 และกบฏอ้ายสาเกียดโง้งในสมัยรัชกาลที่ 2 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ขึ้น ซึ่งนำไปสู่สงครามทำลายเมืองเวียงจันทร์และกวาดต้อนผู้คนจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเข้ามายังฝั่งขวา การรวบรวมผู้คนและจัดตั้งขึ้นเป็นเมืองได้ทำให้เจ้านายพื้นเมืองในมณฑลอีสานมีบทบาททางการเมืองในท้องถิ่นมากขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 5 ฝรั่งเศสได้ขยายอำนาจเข้ามายังบริเวณลุ่มน้ำโขงทางรัฐบาลกรุงเทพฯจึงได้รวบรวมเอาหัวเมืองในบริเวณเดียวกันจัดตั้งขึ้นเป็นมณฑล มณฑลอีสานที่มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองอุบลราชธานีจึงมีความสำคัญในฐานะจุดยุทธศาสตร์ที่ใช้สกัดกั้นมหาอำนาจตะวันตก และในที่สุดผลจากการเข้ามาของลัทธิจักรวรรดินิยมได้นำไปสู่การปฏิรูปประเทศ จนทำให้หัวเมืองบริเวณนี้มีการพัฒนาทางการเมืองการปกครอง การคมนาคม และการทหาร นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และวัฒนธรรมของชาวอีสานด้วย

ธีระ ฤทธิวรรณ (2545) ได้ศึกษาประวัติศาสตร์การขยายตัวของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ระหว่างปีพ.ศ.2475-2542 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มคนที่มาตั้งเมืองอุบลราชธานี คือ กลุ่มพระวอ พระตาที่ เคลื่อนย้ายหนีราชภัยของพระเจ้าศิริบุญสาร กษัตริย์นครเวียงจันทร์เมื่อปี พ.ศ.2310 ต่อมาในปีพ.ศ.2325 คน กลุ่มนี้ได้สร้างเมืองอุบลราชธานีขึ้น โดยใช้ระบบการปกครองแบบจารีตล้านช้าง คือ ระบบอาญา 4 ซึ่งกรมการเมืองมีหน้าที่ในการควบคุมกำลังพลเพื่อเป็นแรงงานในการผลิตให้กับรัฐบาลกรุงเทพฯ อย่างไรก็ตามในช่วงเวลานี้กรมการเมืองในท้องถิ่นมีอิสระค่อนข้างสูงในการปกครอง ทางด้านลักษณะทางกายภาพของเมือง นั้นมีศูนย์กลางทางการเมืองคือ โสภเจ้าเมือง ซึ่งเป็นทั้งเรือนของเจ้าเมือง และเป็นศูนย์กลางการบริหารการ ปกครองภายใน ต่อมาในปีพ.ศ.2433 ทางรัฐบาลกรุงเทพฯได้ทำการปฏิรูปการปกครองเป็นแบบมณฑล เทศาภิบาล มีผลให้เมืองอุบลราชธานีเป็นศูนย์กลางทางการปกครองของมณฑลลาวท้าว เมืองอุบลราชธานีเกิด การขยายตัวขึ้น เนื่องจากข้าหลวงต่างพระองค์ได้ทำการพัฒนาเมือง มีการสร้างศูนย์ราชการ ถนน เส้นทาง การคมนาคม และในช่วงนี้เริ่มมีคนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อประกอบการค้าจึงทำให้มีย่านเศรษฐกิจเกิดขึ้น ภายในเมือง ในปีพ.ศ.2478 ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้มีการสถาปนาชุมชนเมืองขึ้นเป็น เทศบาลเมือง อันเป็นผลมาจากการสนับสนุนของกลุ่มนักการเมืองในอีสาน ในปีพ.ศ.2505-2518 ฐานทัพ ทหารอเมริกันได้มาตั้งศูนย์บัญชาการรบที่เมืองอุบลราชธานีในการทำสงครามอินโดจีน ทำให้ชุมชนเมืองเกิด การขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีอุตสาหกรรมบริการต่างๆเกิดขึ้น เช่น โรงแรม ร้านอาหาร สถานบันเทิง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเมืองอุบลราชธานีกลายเป็นเมืองสำคัญของภูมิภาคอีสานในปัจจุบัน

ถนอม ตะนา และคณะ (2546) ได้ศึกษาการขยายตัวของชุมชนเมืองในเขตลุ่มน้ำชี โดยศึกษากรณี เมืองยโสธรและเมืองร้อยเอ็ด ซึ่งทั้งสองเมืองมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์การขยายตัว และความสัมพันธ์ทาง สังคมที่ซ้อนทับระหว่างสังคมประเพณีและสังคมสมัยใหม่ที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน กล่าวคือ เป็นเมือง ที่มีประวัติศาสตร์การตั้งชุมชนสมัยทวารวดีร่วมกัน ในส่วนลักษณะทางกายภาพพื้นที่บริเวณของเมืองยโสธร ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำชี ส่วนร้อยเอ็ดเป็นเมืองที่ห่างไกลแม่น้ำชี การศึกษาครั้งนี้มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ 1) ศึกษาถึงปัจจัยการขยายตัวของชุมชนเมืองลุ่มน้ำชี 2) ศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของคนใน ชุมชนเมือง 3) ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของเมืองกับชุมชนที่อยู่บริเวณโดยรอบ ผลการศึกษาพบว่าในสมัยสร้าง บ้านแปงเมือง กลุ่มขุนนางจากล้านช้างได้เข้ามารวบรวมผู้คนและตั้งเป็นเมืองขึ้น โดยตั้งเมืองในบริเวณที่เคย เป็นชุมชนโบราณมาก่อนในสมัยทวารวดี ชาวเมืองสร้างบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นคุ้ม มีวัดเป็นศูนย์กลางในแต่ ละคุ้ม ลักษณะการผลิตเป็นแบบยังชีพ ระบบความสัมพันธ์ของชาวเมืองค่อนข้างแน่นแฟ้น ในช่วงการขยายตัว สมัยการปรับตัว (พ.ศ.2450-2479) เป็นช่วงที่อำนาจรัฐบาลกรุงเทพฯเข้ามาควบคุมท้องถิ่นมากขึ้น มีการจัด ระเบียบเมืองใหม่ โดยมีข้าราชการจากส่วนกลางเข้าไปปกครอง การสร้างศูนย์ราชการทำให้เกิดการขยายตัว ของชุมชนเมืองไปสู่พื้นที่นาซึ่งอยู่บริเวณรอบเมือง ในช่วงของการขยายตัวสมัยขยายที่ขยายนา(พ.ศ.2480-2519) เกิดการพัฒนาเมืองตามแบบทุนนิยม มีย่านเศรษฐกิจ ย่านอุตสาหกรรมตามแบบสมัยใหม่ได้เกิดขึ้น เกิดการ ขยายตัวไปสู่พื้นที่รอบนอก ลักษณะบ้านเรือนเป็นอาคารการค้ารุ่นใหม่ ลักษณะการผลิตเป็นแบบเชิงพานิช ชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงนำผลผลิตทางการเกษตรมาขายให้กับนายทุนชาวจีน สมัยการขยายตัวและการ พัฒนาฟื้นฟู (พ.ศ.2520-2545) การเจริญเติบโตของเมืองในช่วงเวลานี้ เป็นช่วงที่เมืองได้รับการพัฒนาด้วยเทคโนโลยี ที่ทันสมัย พร้อมทั้งกันนั้นชาวเมืองได้มีจิตสำนึกร่วมกันพัฒนาเมือง ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งกลุ่มองค์กรทาง สังคมต่างๆ เช่น เมืองร้อยเอ็ดมีกลุ่มครูร้อยเอ็ด ชมรมสื่อสร้างสรรค์ ชมรมร้อยเอ็ดสาเกตุนคร เมืองยโสธรมี มูลนิธิบุญปลั่ง สุรวท มูลนิธิช่วยเหลือวัดศรีธรรมมาราม เป็นต้น

นารินทร์ ปริสุทธิวิฑูร (2546) ได้ศึกษาบทบาทของคนจีนที่มีต่อการขยายตัวของชุมชนเมืองร้อยเอ็ด และเมืองมหาสารคาม โดยมีมีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ 1) ศึกษาการเข้ามาและการขยายตัวของคนจีนใน 2

จังหวัด 2) ศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนจีนกับคนท้องถิ่น อันนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน 3) ศึกษาวิถีในการสร้างตัวทางด้านเศรษฐกิจ และการเมืองของคนจีน 4) ศึกษาลักษณะเฉพาะของ “คนจีนในลุ่มน้ำชี” ผลการศึกษาพบว่าชาวจีนมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดการขยายตัว และเจริญเติบโตของชุมชนเมือง ทั้งนี้เนื่องมาจากความสามารถทางการค้า ซึ่งได้สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มชาวจีน และชาวจีนได้สร้างฐานอำนาจทางการเมือง โดยการแต่งงานกับตระกูลเจ้าเมืองในท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวจีนมีอำนาจทางเศรษฐกิจ และการเมือง และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มการเมืองเดิม ส่วนการปรับตัวให้เข้ากับคนพื้นเมืองนั้น ชาวจีนได้ให้ความเคารพนับถือผีปู่ตา ผีบรรพบุรุษของชาวพื้นเมือง และเป็นเจ้าภาพการเลี้ยงผีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ยังได้มีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ต่างๆ เช่น จัดตั้งมูลนิธิสมาคมชาวจังหวัดมหาสารคามเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัย เป็นต้น ผลจากการปรับตัวได้ทำให้คนพื้นเมืองยอมรับชาวจีนมากยิ่งขึ้น มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน ระหว่างคนลาวในอีสานกับคนจีน

สรุป จะเห็นได้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองในอีสานส่วนใหญ่ได้ศึกษาใน 3 ประเด็นคือ

ประเด็นแรก ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในแต่ละยุค ทั้งในเรื่องของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือแหล่งทรัพยากรที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐาน การเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากร และโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายจากส่วนกลางที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลายสิ่งอย่างขึ้นในท้องถิ่นอย่างชัดเจน

ประเด็นที่สอง โครงสร้างทางสังคมของเมือง โดยครอบคลุมในเรื่องของวิถีวัฒนธรรมของชนกลุ่มต่างๆ และระบบความสัมพันธ์ของผู้คนที่อยู่ภายในเมือง ลักษณะทางการเมืองการปกครอง และการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชาวเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้นับได้ว่าอัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละเมืองที่มีทั้งความเหมือนและแตกต่างจากชุมชนอื่น

ประเด็นที่สาม งานเขียนส่วนใหญ่ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “เมือง” กับชุมชนที่อยู่รายรอบ ทั้งในที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ส่วนกลางกรุงเทพฯ หรือประเทศเพื่อนบ้าน สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการกำหนดสร้างอัตลักษณ์ของเมือง ซึ่งเกิดจากการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมภายนอก

ดังนั้นในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนครพนม-คำม่วนจากภาพถ่ายนั้น จึงต้องครอบคลุมใน 3 ประเด็นนี้จึงจะสามารถนำเสนอภาพอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของ “ความเป็นนครพนม-คำม่วน” ออกมาได้อย่างชัดเจน โดยนำเสนอทั้งในเรื่องของลักษณะทางกายภาพของเมืองที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิต โครงสร้างทางสังคมของเมือง และความสัมพันธ์ของผู้คนภายในเมืองกับชุมชนรอบนอก ซึ่งการศึกษาเรื่องดังกล่าวด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัยและคนท้องถิ่นจะเป็นการได้เรียนรู้และเข้าใจประวัติศาสตร์เมืองนครพนม-คำม่วนได้อย่างลึกซึ้ง

9. การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (information) ที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัย “อัตลักษณ์เมืองนครพนม-คำม่วน: ประวัติศาสตร์บอกเล่าและการฟื้นฟูความทรงจำจากภาพถ่ายของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่พรมแดนทางวัฒนธรรมนครพนม-คำม่วน” ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการวิจัยใน 2 ประเภท คือ 1) การศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ และ 2) การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองนครพนม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) นิยามความหมายของอัตลักษณ์

อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่กลุ่มชนหรือชุมชนสร้างขึ้น โดยหยิบยก เอาภาษา สำนักทางประวัติศาสตร์ ประเพณี และพิธีกรรมมาสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้กับสังคม ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา จากศึกษาในเบื้องต้นพบว่ามีผู้ศึกษาในประเด็นเรื่องอัต

ลักษณะไว้ข้างแล้ว ดังเช่นงานศึกษาเรื่อง “การสร้างอัตลักษณ์กับการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชาวพวนในสังคมท้องถิ่น” ของนิวัติ ทองวล (2554) ได้ศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ผ่านตัวแบบทางวัฒนธรรมของชาวพวนที่ปรับเปลี่ยนในแต่ละบริบท โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและภาคสนามในพื้นที่ 4 แห่ง คือ บ้านกล้วย จังหวัดลพบุรี บ้านหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย บ้านพันลำ จังหวัดหนองคาย และบ้านกลางโสภา จังหวัดนครนายก การศึกษาพบว่า ชาวพวนทั้ง 4 แห่ง สร้างอัตลักษณ์โดยผ่านทางตัวแบบของความเป็นเชื้อชาติและสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน โดย “ความเป็นพวน” ในทางประวัติศาสตร์นั้นมีความแตกต่างจากคนลาวและคนไทย เพราะชาวพวนนั้นสืบเชื้อสายมาจากเจ็ดเจือง ซึ่งเป็นบรรพบุรุษผู้ครองเมืองพวนเชียงขวางในอดีตที่ตั้งที่ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ สำนึกทางประวัติศาสตร์นี้มีการปรับเปลี่ยนตามบริบทของสังคม โดยมีการเรียกคำว่า “เชื้อสาย” แทน “เชื้อชาติ” เช่น การนิยามตนเองว่าเป็น “คนไทยเชื้อสายพวน” หรือ “ชาวไทยพวน” เป็นต้น ในส่วนตัวแบบทางด้านการประกอบอาชีพก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน จากเดิมที่เคยทำนาและการทอผ้ามาสู่การอาศัยเทคโนโลยีในการประกอบอาชีพมากยิ่งขึ้น เช่น การพึ่งพาน้ำในการทำนาจากระบบชลประทานแทนที่น้ำฝนจากธรรมชาติ ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของไทยพวนคือ กลไกทางการตลาด ดังจะเห็นได้จากการทอผ้ามัดหมี่ของชาวพวนบ้านกล้วยและผ้าตีนจกของชาวพวนบ้านหาดเสี้ยว มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบประยุกต์ลวดลายและเฉดสีตามความต้องการของผู้บริโภค นอกจากนี้กระแสโลกาภิวัตน์ยังกระตุ้นให้ชาวไทยพวนสร้างเครือข่ายในหมู่มุขกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อเอื้อประโยชน์ในเรื่องของการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการพัฒนาท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จาก ชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทยที่มีการสร้างเครือข่ายออกไปแบบข้ามรัฐชาติ มีการติดต่อสื่อสารกับชาวพวนในต่างแดนทั้งในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สหรัฐอเมริกา แคนาดา และฝรั่งเศส เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์นั้น การผลิตซ้ำวัฒนธรรมดั้งเดิมขึ้นมาใน บริบทใหม่เป็นวิธีการที่ถูกนำมาปรับใช้ เนื่องจากเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึง “ความเป็นพวกเดียวกัน” ที่ต่างจาก ชนกลุ่มอื่น และถูกให้นิยามความหมายใหม่ว่าเป็น “สินค้าทางวัฒนธรรม” ที่เอื้อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจให้กับคนท้องถิ่น นอกจากนี้การจัดตั้งองค์กรอย่างเป็นทางการยังมีผลให้สำนึกทางร่วมของกลุ่มชนมีความเหนียวแน่น และมีอำนาจต่อรองกับองค์กรภายนอกมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

ในงานศึกษาของผ่นวันจันทร์ ศรีจันทร์ (2543) ในเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนในเมืองประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาเมืองประวัติศาสตร์พิมาย” ได้กล่าวว่า รัฐมีส่วนสำคัญในการสร้าง “ตัวตน” หรืออัตลักษณ์ของ “เมืองประวัติศาสตร์พิมาย” ให้กลายเป็น “เมืองท่องเที่ยว” ซึ่งนำมาสู่การนิยามตนเองของ “คนพิมาย” โดยหน่วยงานของรัฐได้เข้ามาจัดการและควบคุมเมืองเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และเพื่อเป็นการแสดงถึงอารยธรรมที่มีมาในอดีตส่งผลให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและสถานสภาพทางสังคม แต่ในอีกทางหนึ่งคนพิมายได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนี้เห็นได้ชัด โดยเฉพาะได้ทำให้ประวัติศาสตร์ที่คนพิมายมีร่วมกัน เช่น ตำนาน เรื่องเล่าและความทรงจำว่าด้วย “ท้าวปาจิตกับนางอรพิม” ในการอธิบายภูมินิเวศและสถานที่สำคัญในท้องถิ่นได้เปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องมาจากประวัติศาสตร์โบราณคดีของรัฐได้สร้างความหมายใหม่ให้กับปราสาทหินพิมาย เมื่อคนในท้องถิ่นได้นำเอาประวัติศาสตร์รัฐมาผสมผสานการตีความตามวิถีคิดแบบท้องถิ่นก่อให้เกิดระบบความเชื่อ และพิธีกรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่เป็นการสร้างความหมายที่แตกต่างออกไปจากวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งส่วนกลางเป็นผู้สร้างให้เกิดสำนึกในอัตลักษณ์ของท้องถิ่นชุดใหม่ที่เป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดจากส่วนกลางและภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จาก ประวัติศาสตร์ว่าด้วยยุค สมัยแห่งความรุ่งเรืองของอาณาจักรขอมโบราณภายใต้การนำของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อันเป็นองค์ความรู้เรื่องอดีตที่อ้างอิงจากส่วนกลาง ซึ่งคนพิมายได้สร้างความเชื่อเกี่ยวกับพระรูปของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ให้เข้ามาใกล้ชิดกับคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น โดยผ่านคำเรียกขานที่ใกล้ชิด เช่น “เสด็จพ่อ” “พ่อ” “ลูก” รวมถึงการ บอกเล่าเรื่องราวว่า

อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และพิธีกรรมที่เกิดขึ้นมาใหม่ เพื่อการสร้างความชอบธรรมในการเป็นคนพิมาย และความชอบธรรมในการอยู่อาศัยในเขตพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์พิมาย ภายใต้ความเคารพต่อเสด็จพ่อ เช่น การกำหนดความสูงของอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ในบริเวณใกล้เคียงกับปราสาทหินพิมาย พิธีกรรม บวงสรวง หรือการรดน้ำที่รูปสลักพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย

2) ประวัติศาสตร์เมืองนครพนม

ในปัจจุบันการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนครพนมที่แลเห็นถึงพัฒนาการของเมืองในแต่ละยุคสมัยยังไม่ปรากฏชัดเจนเท่าใดนัก เรื่องราวของเมืองนครพนมในเอกสารต่าง ๆ ถูกบันทึกไว้เพียงบางตอนเท่านั้น จากการศึกษาของคณะวิจัยสามารถจัดเป็นหมวดหมู่ได้ 2 ประเภท คือ 1) เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของชุมชนเมืองนครพนม และ 2) เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองนครพนม

2.1) เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของชุมชนเมืองนครพนม

เนื่องจากเมืองนครพนมเป็นชุมชนที่มีความสำคัญมาช้านานจึงมีเอกสารโบราณหลายฉบับที่บันทึกประวัติความเป็นมาไว้ ที่สำคัญคือ “พื้นอุรังคธาตุ”หรือตำนานพระธาตุพนม เอกสารทางประวัติศาสตร์ของราชอาณาจักรล้านช้าง เขียนขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2181 ในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช เอกสารฉบับนี้กล่าวว่า เมืองนครพนมแต่เดิมคือ อาณาจักรศรีโคตรบูรณ์ ตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ใต้ปากเซบั้งไฟ ซึ่งไหลตกแม่น้ำโขงตรงข้ามกับอำเภอธาตุพนมเวลานี้ ในอดีตเมื่อสมัยพุทธกาล พญาศรีโคตรบูรณ์ได้ทรงต้อนรับพระพุทธเจ้าที่ได้เสด็จมาโปรดสัตว์ ณ บริเวณนี้ เมื่อพระองค์ได้เสด็จสวรรคตแล้ว พญานันทเสนผู้เป็นพระอนุชาได้ครองเมืองสืบมา ในเวลาต่อมาภายหลังจากที่พระพุทธองค์ได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน พญานันทเสนได้ทรงร่วมกับท้าวพระยาจากทั้ง 4 แคว้น คือ พญาสุวรรณภิงคารเจ้าเมืองหนองหานหลวง(อำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร) พญาคำแดงเจ้าเมืองหนองหานน้อย (อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี) พญาอินทรีปฐมเจ้าเมืองอินทรีปฐมนคร (กัมพูชา) พญาจุลนีพรหมทัตเจ้าเมืองจุลนีพรหมทัต (เวียดนาม) ได้ร่วมกันสถาปนาพระธาตุพนมขึ้น เพื่อให้เป็นที่ประดิษฐานพระอุรังคธาตุ พระบรมธาตุส่วนหน้าอกของพระพุทธเจ้า ครั้นเมื่อพญานันทเสนเสด็จสวรรคตแล้ว ได้มีการย้ายเมืองมาตั้งเหนือพระธาตุในเขตดงไม้รวก เพราะบ้านเมืองเดิมไม่ค่อยอยู่เย็นเป็นสุข โดยได้มีการขนานนามเมืองใหม่ว่า “มรุกขนคร”มีพญามรุกขนคร อนุชาของพญานันทเสนเป็นเจ้าครองนครสืบไป กษัตริย์องค์ต่อมาคือ พญาสุมิตวงศา ซึ่งเป็นผู้มีบุญญาธิการอยู่มาก ในรัชสมัยของพระองค์มีแคว้นแคว้นน้อยใหญ่มาขอเป็นเมืองขึ้น ยอมส่งทรวงเครื่องราชบรรณาการเป็นจำนวนมาก พญาสุมิตวงศาได้ทรงร่วมกับพระอรหันต์ 5 องค์ สร้างเสริมพระธาตุพนมให้สูงยิ่งขึ้น พร้อมได้ถวายข้าทาสบริวารให้เฝ้าดูแลพระอารามถึง 3,000 ครวเรือน และทรงอุทิศบ้าน 7 บ้านให้เป็นข้าพระธาตุ ต่อมาพญาสุมิตวงศาได้ครองเมืองร้อยเอ็ดประตู และสิ้นพระชนม์ที่นั่น พระธาตุพนมเป็นศาสนสถานสำคัญของกลุ่มชนในลุ่มน้ำโขง โดยมีผู้นำพื้นเมืองได้ให้การอุปถัมภ์ค้าชูเรื่อยมา ซึ่งกษัตริย์ลาวเกือบทุกพระองค์ต่างได้เคยเดินทางมาสักการะและบูรณะองค์พระธาตุแทบทั้งสิ้น ที่สำคัญคือ พระโพธิสารราชเจ้า โปรดฯให้มีการบูรณะพระธาตุพนม สร้างวิหารขึ้นหนึ่งหลัง และถวายข้าพระจำนวน 3,000 คน และในรัชกาลพระไชยเชษฐาธิราชได้โปรดฯให้ทำการบูรณะพระธาตุพนมขึ้นอีกครั้ง เนื้อหาทั้งหมดในตำนานได้สิ้นสุดลงเพียงเท่านี้(วิทยาลัยครูมหาสารคาม และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม,2521)

เรื่องราวที่กล่าวไว้ในตำนานแม้มีลักษณะเป็นปรัมปราคติที่เจือปนด้วยเรื่องเล่าเหนือธรรมชาติว่าด้วยกฤชดาอภิหารของอำนาจพุทธานุภาพ นาค ผี และเทวดา แต่ก็เป็นการรับรู้ประวัติศาสตร์ของคนในสังคมดั้งเดิมที่นับถือคติเรื่องภูตผีและวิญญาณเป็นสรณะ ศรีศักร วัลลิโภดม(2546:9-36) ได้ค้นคว้าเรื่องราวของชุมชนโบราณในแอ่งสกลนครผ่านตำนานพระธาตุพนม โดยได้ชี้ให้เห็นว่าในตำนานได้แสดงให้เห็นถึงการ

เคลื่อนไหวไปมาของผู้คนในแถบอีสานเหนือทั้งในเรื่องการตั้งถิ่นฐาน และการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมความเชื่อของคนท้องถิ่น โดยในตำนานกล่าวว่า บริเวณภูภูเวียน หรือภูพระบาท อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี และตลอดแนวริมฝั่งแม่น้ำโขงเป็นที่อยู่อาศัยของพญานาค ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทให้ไว้บูชา เป็นสื่อสัญลักษณ์ที่แสดงถึง การยอมรับพระพุทธศาสนาของกลุ่มชนดั้งเดิมที่เคยนับถือ “นาค” “งู” “เงือก” ที่เป็นผีบรรพบุรุษมาก่อน โดยชุมชนในบริเวณนี้ได้ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่ชี้ให้เห็นถึงร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์แล้ว เช่น ภาพเขียนสีตามเพิงผาหน้าถ้ำในบริเวณภูพระบาท และที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ได้พบเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากโลหะสำริด เศษภาชนะดินเผาลายเขียนสี และประเพณีการฝังศพ ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าเป็นชุมชนในยุคโลหะที่มีอายุกว่า 6,000 ปีมาแล้ว ต่อมาเมื่อชุมชนแห่งนี้เกิดการขยายตัว และมีการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกทั้งด้านเศรษฐกิจ และการเมือง ทำให้เกิดพัฒนาการเป็นชุมชนเมืองที่มีโครงสร้างทางสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้น และได้สร้างศาสนสถานขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อหล่อหลอมสำนึกของผู้คนในท้องถิ่นให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังจะเห็นได้จาก พระธาตุเชิงชุม พระธาตุนารายณ์เจงเวง ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร และพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งทั้งหมดล้วนแต่เป็นศาสนสถานสำคัญของชุมชนที่มีอายุต่อเนื่องมาหลายยุคสมัย โดยเป็นศาสนสถานของลัทธิพุทธเถรวาทในสมัยทวารวดี ในราวพุทธศตวรรษที่ 12-16 ต่อมาเป็นศาสนสถานในลัทธิพุทธมหายานที่ได้รับอิทธิพลจากเขมรเมืองพระนครในราวพุทธศตวรรษที่ 16-18 และท้ายที่สุดเมื่อกลุ่มชนลาวสามารถสถาปนาอาณาจักรล้านช้างขึ้นบนบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงได้เป็นผลสำเร็จในราวพุทธศตวรรษที่ 19 ศาสนสถานเหล่านี้จึงได้กลายเป็นวัดสำคัญของราชอาณาจักรล้านช้าง โดยมีพระธาตุพนมเป็นพระอารามหลวงสำคัญที่ได้รับการทำนุบำรุงซ่อมแซมปฏิสังขรณ์เรื่อยมา ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในอดีตบริเวณพื้นที่จังหวัดนครพนม และจังหวัดใกล้เคียงปรากฏหลักฐานการเป็นบ้านเมืองมานานแล้วนับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มาจนถึงยุคต้นประวัติศาสตร์ในวัฒนธรรมทวารวดีในราวพุทธศตวรรษที่ 12-16 วัฒนธรรมเขมรพระนครในราวพุทธศตวรรษที่ 16-18 และในราวพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาได้รับวัฒนธรรมลาวล้านช้าง ซึ่งมีความสืบเนื่องมาเป็นวัฒนธรรมอีสานในสมัยปัจจุบัน

งานศึกษาสำคัญอีกหนึ่งชิ้นที่กล่าวถึง เรื่องราวของเมืองนครพนมได้เป็นอย่างดี คือ “ประวัติศาสตร์อีสาน” ของเดิม วิภาคพจนกิจ(2546:228-263) งานเขียนเรื่องนี้กล่าวว่า เมืองศรีโคตรบูรณหรือเมืองนครพนมเดิมตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงจนถึงสมัยพระบรมราชา(กุแก้ว)(พ.ศ.2309-2321)กษัตริย์ผู้ครองนครเห็นว่าทำเลที่ตั้งเดิมถูกกระแสน้ำกัดเซาะตลิ่งจึงได้อพยพไปตั้งบ้านเมืองทางด้านฝั่งขวาของแม่น้ำโขงในบริเวณบ้านธาตุน้อยศรีบุญเรือง ซึ่งห่างจากตัวอำเภอเมืองไปทางทิศใต้ประมาณ 30 กิโลเมตร พร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อเมืองจาก “เมืองศรีโคตรบูรณ” เป็น “เมืองมรุกขนคร” และในสมัยนี้ได้มีการสวามิภักดิ์ต่อกองทัพสยามที่ยกเข้ามาตีเวียงจันทร์ตามลำน้ำโขง โดยเมืองมรุกขนครได้ขึ้นตรงต่อรัฐบาลกรุงเทพฯ และเมื่อพ.ศ.2329ในสมัยของพระบรมราชา(พรหมมา)บุตรของพระบรมราชา(กุแก้ว)ได้ย้ายเมืองขึ้นมาทางเหนือในบริเวณบ้านหนองจันทร์ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 3 กิโลเมตร และได้มีการขนานนามเมืองใหม่ว่า “เมืองนคร” หรือ “เมืองนครพนม”

ในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อปีพ.ศ.2367-2369 เจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทร์ได้เคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจรัฐสยามโดยได้กวาดต้อนครัวลาวในหัวเมืองอีสานกลับคืนสู่นครเวียงจันทร์ เมื่อทางรัฐบาลสยามทราบข่าวได้ส่งกองทัพออกติดตาม เจ้าอนุวงศ์ได้นำครัวหนีไปพึ่งภูมิตั้งที่เมืองแก่อำห์ โดยได้ชวนเอาพระพรหมอาสา(จุฬณี)เจ้า

เมืองมหาไชยกองแก้ว กับราชบุตร(น้อย) กับพระบรมราชา(มัง)เจ้าเมืองนครพนมหนีตามไปด้วย เมื่อกองทัพกรุงตามไปทันจับได้แต่พระบรมราชา(มัง)ที่เมืองมหาไชย กองทัพสยามได้กวาดต้อนเอาครัวเมืองมหาไชย เมืองนครพนมไปไว้ที่เมืองพนัสนิคม เมืองพนมสารคามเป็นอันมาก ซึ่งมีลาวอาสาปากน้ำตั้งอยู่ก่อนแล้ว ฝ่ายพระพรหมอาสา(จุฬณี)กับราชบุตร(น้อย)ผู้บุตรไปตายที่เมืองญวน ฝ่ายอุปฮาด(คำสาย)ราชวงศ์(คำ)เมืองมหาไชยได้หลบซ่อนกองทัพสยามอยู่ตามเขตป่าเขา ส่วนที่เมืองนครพนมนั้นรัฐบาลสยามได้แต่งตั้งให้พระสุนทรวงศา(บุตร)บุตรพระสุนทรวงศา(ลีชา)เจ้าเมืองยโสธรมีความชอบในคราวปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์กับราชบุตร(ส่วย)เมืองอุบลราชธานี ให้มีอำนาจบังคับบัญชาสิทธิขาดในเมืองนครพนม ซึ่งในเวลานั้นเมืองสกลทวาปี(เมืองสกลนครในเวลาต่อมา)ไปสังกัดขึ้นกับเมืองนครพนม ในระหว่างที่พระสุนทรวงศา(บุตร)กับราชบุตร(ส่วย)ไปจัดราชการที่เมืองนครพนมได้ไปเกลี้ยกล่อมพวกครัวชาวญ้อ ผู้ไทยจากเมืองพิน เมืองนอง เมืองตะโปน เมืองวัง เมืองมหาชัยกองแก้วจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเข้ามาอยู่ในเขตแขวงเมืองนครพนมเป็นอันมาก โดยได้ให้จัดตั้งเป็นเมืองบริวารได้แก่ เมืองไชยบุรี เมืองท่าอุเทน เมืองอาทมาหรืออาจสามารถ เมืองรามราช เมืองเรณูนคร เมืองอากาศอำนวย เมืองวานรนิวาส และเมืองธาตุพนม นอกจากนี้อิทธิพลของเมืองนครพนมยังครอบคลุมไปถึงหัวเมืองทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ในบริเวณเมืองคำเกิด คำม่วนด้วย

ต่อมาในปีพ.ศ.2378 อุปฮาด(คำสาย)ราชวงศ์(คำ)ได้สำนึกในความผิดของตนแต่หนหลังจึงได้พาบ่าวไพร่มาเข้าสวามิภักดิ์ต่อกรุงเทพฯ รัชกาลที่ 3 จึงโปรดเกล้าให้มาจัดราชการอยู่ที่เมืองสกลทวาปี(เมืองสกลนคร) นับตั้งแต่นั้นมาเชื้อวงศ์ของเมืองนครพนมจึงได้เป็นผู้ครองเมืองสกลนคร ในส่วนเมืองนครพนมนั้นในภายหลังกลุ่มเจ้าเมืองเดิมได้ข้ามโขงเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อรัฐบาลสยาม จึงได้รับการแต่งตั้งให้กลับมาครองเมืองนครพนมเช่นเดิม แต่ได้เปลี่ยนราชทินนามใหม่เป็น“พระพนมนครานุรักษ์” ตั้งแต่พ.ศ.2397 จนถึงสมัยของพระพนมนครานุรักษ์(ท้าวทองทิพย์)(พ.ศ.2433-2400) เมืองนครพนมได้ถูกรวบเข้าสู่การจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล โดยถูกจัดให้อยู่ในเขตหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ มีศูนย์กลางบริหารอยู่ที่เมืองหนองคาย ต่อมาเปลี่ยนถูกเรียกว่า“มณฑลลาวพวน”และ“มณฑลอุดร”ตามลำดับ ซึ่งได้มีการย้ายศูนย์กลางไปไว้ที่เมืองอุดรธานี โดยอยู่ภายใต้การดูแลของข้าหลวงต่างพระองค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ.2475เมืองนครพนมจึงถูกปรับเปลี่ยนสถานะเป็น“จังหวัด”สืบเนื่องมาจนมาถึงปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า งานศึกษาของเดิม วิภาคพจนกิจได้นำเสนอถึง ประวัติศาสตร์การเมืองของนครพนมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในช่วงที่เมืองนครพนมเริ่มเข้ามาอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทยในปี พ.ศ.2321 ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าตากสินมหาราชที่มีราชธานีอยู่ที่กรุงธนบุรี ซึ่งในช่วงเวลานั้นเมืองนครพนมได้มีการย้ายที่ตั้งเมืองมาไว้ที่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขง จนมาถึงสมัยการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาล ในช่วงพ.ศ.2436 ถึง พ.ศ.2475 อย่างไรก็ตามงานศึกษานี้ยังคงให้ภาพเฉพาะเรื่องราวทางการปกครอง โดยเน้นนโยบายจากส่วนกลางที่มีต่อท้องถิ่น ได้แก่ เรื่องของการแต่งตั้งเจ้าเมืองและกรมการเมือง การจัดการปกครองในท้องที่ การเรียกเก็บส่วยอากร บทบาทของผู้นำเมืองในการสร้างสถานที่ราชการ และการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ ข้อมูลเหล่านี้ไม่ได้ฉายให้ภาพของพัฒนาการของชุมชนเมืองนครพนมได้ชัดเจน ทั้งในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของเมือง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเมืองนครพนมมีการขยายตัวอยู่เรื่อยมา ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น นโยบายของทางราชการ การขยายตัวของจำนวนประชากร หรือการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ นอกจากนี้งานศึกษานี้ยังกล่าวไม่ได้อธิบายเรื่องราวของ

โครงสร้างทางสังคมของเมืองที่มีกลุ่มคนหลากหลายเผ่าพันธุ์ ซึ่งล้วนแต่มีบทบาทต่อการสร้างสรรค์ “ความเป็นเมือง” ด้วยกันทั้งสิ้น อีกทั้งยังไม่ได้นำเสนอถึงสัมพันธภาพระหว่างผู้คนในเมืองกับชุมชนอื่นๆ ได้อย่างชัดเจน ดังนั้นในงานวิจัยฉบับนี้จึงควรศึกษาในประเด็นเหล่านี้ให้ลุ่มลึกต่อไป

2.2) เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองนครพนม

จากประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองนครพนมทำให้ทราบได้ว่า บริเวณแห่งนี้มีกลุ่มชนหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ ซึ่งมีภาษา คติความเชื่อ และจารีตประเพณีอันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มแตกต่างกันออกไป จากการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า มีงานศึกษาอยู่กลุ่มหนึ่งที่ทำให้ศึกษาเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองนครพนม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อชุมชนเมือง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ถวิล เกสรราช (2512) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาชาวผู้ไทย กลุ่มชนที่มีมากในจังหวัดนครพนม โดยกล่าวว่า ถิ่นเดิมของชาวผู้ไทยเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย ซึ่งคาบเกี่ยวอยู่ในเขตการปกครองของจีน หลวงพระบาง และญวน โดยเมื่ออำนาจของรัฐใดเข้มแข็งกว่าก็จะแผ่อิทธิพลเข้าครอบครอง ในภายหลังเมื่ออาณาจักรล้านช้างได้สถาปนาขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ก็ได้เข้าปกครองแคว้นของพวกผู้ไทย การอพยพของชาวผู้ไทยเข้ามาในเขตประเทศไทยเริ่มต้นขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในเวลานั้นไทยได้ยกทัพเข้าตีนครเวียงจันทน์ แล้วกวาดต้อนชาวผู้ไทยเข้ามาไว้ในภาคกลางของประเทศไทย ในเขตจังหวัดเพชรบุรีเป็นการทดแทนกำลังคนที่ถูกพม่าเทครัวไปเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ไทยได้ยกทัพไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ เมื่อเสร็จศึกได้กวาดต้อนครอบครัวชาวผู้ไทยจากเมืองต่างๆ ในลาว บริเวณเมืองคำม่วน เมืองวัง เมืองมหาไชยกองแก้วให้เข้ามาอยู่ในอีสาน โดยให้ตั้งเป็นบ้านเมืองขึ้นที่กาฬสินธุ์ สกลนคร และนครพนม เมืองใหญ่ๆ ของชาวผู้ไทยที่รู้จักกันเป็นอย่างดีคือ เมืองเรณูนคร เมืองกุฉินารายณ์ เมืองคำชะอี และเมืองพรรณานิคม นอกจากนั้นยังได้กระจายทั่วไปในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร ร้อยเอ็ด และอุดรธานีด้วย

ศิวพร เตโช (2542) ได้กล่าวถึง ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทยในเขตจังหวัดนครพนมไว้ว่า ชาวผู้ไทยมีภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งมีการออกเสียงผิดกับภาษาไทยและภาษาลาวไปบ้าง สำเนียงคล้ายกับพวกพม่า ในด้านการแต่งกายแต่เดิมผู้ชายนุ่งผ้าเมลิตงาตาสีดำ หรือนุ่งผ้าขาวม้าสีขาว สวมเสื้อผ้าพื้นเมืองสีดำเกล้าผมมวย ผู้หญิงนุ่งซิ่น และสวมเสื้อตัดด้วยผ้าพื้นเมืองสีดำ มีผ้าพาดบ่า สวมใส่เครื่องประดับจำพวกกำไล ต่างหูที่ทำจากเงินหรือทองเหลือง ผมจะเกล้าเป็นมวยสวยงาม สำหรับคนที่มีฐานะดีทั้งชายและหญิงจะมีผ้าเก็บดอกพื้เล็กๆ ผูกคล้องรัดผมไว้ไม่ให้รุ้งรัง ในเวลางานพิธีการสำคัญ ทั้งชายและหญิงจะนิยมนุ่งผ้าไหม สวมเสื้อผ้าแขนยาว ใช้สตางค์ร้อยซ้อนกันเป็นกระดุมทุกเม็ด สวมใส่เครื่องประดับที่ทำจากลูกปัดแก้ว เช่น สร้อยคอ สร้อยข้อมือ และพันทม ทางด้านคติความเชื่อมีการนับถือผีบรรพบุรุษอยู่มาก ดังจะเห็นได้จากการเลี้ยงผีตาแฮกก่อนฤดูทำนา เพื่อร้องขอให้ได้พืชพรรณธัญญาหารที่อุดมสมบูรณ์เพียงพอแก่การบริโภคในครอบครัวและชุมชน มีการจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญเพื่อให้เกิดสวัสดิภาพแก่ชีวิต ให้การประกอบกิจกรรมต่างสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และที่สำคัญชาวผู้ไทยมีวัฒนธรรมในการหมักเหล้าแกลบใส่ไห หรือที่เรียกว่า “อุ” การดูตูดเป็นพิธีที่ถูกจัดขึ้นในการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ในปัจจุบันชาวผู้ไทยที่จังหวัดนครพนมได้ทำการผลิตเหล้าอุในระดับอุตสาหกรรม เพื่อตอบสนองอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการทำให้เศรษฐกิจชุมชนเกิดการขยายตัว

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และปรีชา ชัยปัญหา (2539) ได้ศึกษาวิถีครอบครัวและชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทแสก ในจังหวัดนครพนม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทแสกเป็นกลุ่มชนในตระกูลภาษาไต มีถิ่นเดิมอยู่ที่เมืองเว้ ระหว่างพรมแดนประเทศเวียดนามกับประเทศลาว เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 ภายหลังจากสงครามเจ้าอนุวงศ์ กองทัพไทยได้กวาดต้อนพวกแสกมาไว้ที่เมืองอาจสามารถ หรือบ้านอาจสามารถ อำเภอมือในในปัจจุบัน โดยให้ทำหน้าที่เป็นกองลาดตระเวนคอยรักษาด่านตามพรมแดน สภาพสังคมของชาวไทยแสกเป็นชุมชนเกษตรกรรม มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก และมีวัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่บ้านที่พี่น้องในชุมชน ในส่วนทางด้านภาษาใช้ภาษาแสก ซึ่งเป็นภาษาเขี่ยน ไม่มีภาษาพูด ชาวไทยแสกเกือบทุกคนใช้ภาษาแสกในการสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน ทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ชาวแสกมีคติความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างคติพุทธศาสนากับความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ ดังจะเห็นได้จากการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ การนับถือผีดอนหอย และผีตาแสด เพื่อขอให้ประทานความอุดมสมบูรณ์มาให้กับชุมชน

จตุพร ดอนโสม (2551) ได้ศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม กรณีศึกษาชุมชนบ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอมือใน จังหวัดนครพนม โดยมีจุดประสงค์ในการศึกษาความเป็นมาทางชาติพันธุ์ และศึกษาการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยภาคสนามใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมถึงการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า คนไทยเชื้อสายเวียดนามที่บ้านนาจอก และถิ่นอื่นในจังหวัดนครพนม อพยพโยกย้ายมาจากภาคกลางของเวียดนาม โดยหนีการปราบปรามของฝรั่งเศส หนีความอดอยากแร้นแค้นจากเวียดนามเข้ามาในไทย ซึ่งชุมชนบ้านนาจอกจัดตั้งขึ้นก่อนปี พ.ศ.2441 โดยคนเวียดนามรุ่นเก่า มีการก่อสร้างศาลเจ้าขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในลัทธิพุทธมหายาน โดยมีเจ้าเจิ่น ฮึง ค่าว และโฮจิมินห์เป็นที่เคารพสักการะของคนในหมู่บ้าน ต่อมาในช่วงของสงครามอินโดจีน ได้มีชาวเวียดนามรุ่นใหม่อพยพเข้ามาในหมู่บ้าน โดยอยู่ปะปนกับพวกที่เข้ามาก่อน และกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยที่มีอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ชาวเวียดนามที่บ้านนาจอกนี้มีการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ด้วยภาษาและวัฒนธรรม โดยมีการแสดงออกทางด้านภาษาเวียดนาม การแต่งกายด้วยชุดประจำชาติ มีบทเพลงประจำหมู่บ้าน และเลือกหยิบยกเอาเรื่องราวของวีรบุรุษทางวัฒนธรรมอย่างเจ้าเจิ่น ฮึง ค่าว และโฮจิมินห์เข้ามาสร้างจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ผ่านการประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้าค่าว เวียงประจำหมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการสร้างอัตลักษณ์ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ เพื่อเป็นการกำหนดสร้างตัวตนให้มีบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองอยู่ในสังคมเมืองนครพนม

จากทั้งหมดจะเห็นได้ว่า นอกจากคนพื้นเมืองที่สืบเชื้อสายมาจากลาวแล้ว ผู้คนในเมืองนครพนมยังประกอบด้วยผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ทั้งผู้ไทย ญ้อ แสก ญวน และคนจีน ซึ่งการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองนครพนม-คำม่วนจึงต้องศึกษาบทบาทของกลุ่มคนเหล่านี้ที่มีต่อชุมชนเมือง เพื่อให้เข้าใจถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่มีอยู่ในสังคม อันเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของท้องถิ่นนี้

10. วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัย “อัตลักษณ์เมืองนครพนม-คำม่วน: ประวัติศาสตร์บอกเล่าและการฟื้นฟูความทรงจำจากภาพถ่ายของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่พรมแดนทางวัฒนธรรมนครพนม-คำม่วน” ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยาประวัติศาสตร์ โดยศึกษาประวัติศาสตร์เมืองนครพนมผ่านประวัติศาสตร์บอกเล่าของ

ครอบครัวจากภาพถ่ายของกลุ่มชาติพันธุ์จีน ซึ่งเป็นการใช้แนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์บอกเล่า (oral history) การฟื้นฟูความทรงจำร่วมและความรู้สึกการโหยหาอดีต (nostalgia) โดยใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1) รูปแบบการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ได้ประยุกต์ใช้เทคนิคการวิจัยจาก “มานุษยวิทยาทัศนภาพ” (visual anthropology) คือ “มานุษยวิทยาภาพถ่าย” (anthropology of photography) หรือเรียกว่า “เทคนิคการรื้อฟื้นความทรงจำจากภาพถ่าย” (ethnographic photography) ซึ่งช่วยในการวิเคราะห์และอธิบายกระบวนการฟื้นฟูความทรงจำโดยใช้ประวัติศาสตร์บอกเล่าจากภาพถ่าย ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องการจัดกลุ่มภาพถ่าย ได้ดังนี้

- ตามเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัดนครพนม เช่น ในงานนมัสการองค์พระธาตุพนมก่อนเหตุการณ์ลาวแตก หรือการปฏิวัติลาวโดยขบวนการคอมมิวนิสต์เมื่อปี พ.ศ. 2518 หรือช่วงก่อนและหลังองค์พระธาตุพนมล้มในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการพ้องและองค์ประกอบของพิธีกรรม
- เหตุการณ์ที่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัว เช่น การอพยพย้ายถิ่น การประกอบธุรกิจกับพ่อค้า นักธุรกิจหรือชาวบ้านในเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน หรือในจังหวัดอื่นๆของสปป.ลาว

๒) เครื่องมือการวิจัย

แหล่งของข้อมูลและเครื่องมือในการวิจัย มีดังนี้

๒.๑) แหล่งข้อมูลประเภททุติยภูมิ (Secondary Data) โดยศึกษาเอกสาร (Documentary Survey) เพื่อทบทวนองค์ความรู้ด้วยแนวคิดทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การอพยพย้ายถิ่นของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดนครพนม

๒.๒) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) พูดคุยแบบสนทนากลุ่ม (Focus-Group) กลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนที่สามารถนำเสนอและแบ่งปันเรื่องราวและประสบการณ์การอพยพย้ายถิ่นและการติดติดต่อสัมพันธ์ภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและกลุ่มคนอื่นในเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สปป.ลาวจากภาพถ่ายของครอบครัวที่สะท้อนเรื่องราวเกี่ยวกับการค้าชายแดนและการสานสัมพันธ์ในระดับเครือข่ายระหว่างจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน และในพื้นที่จังหวัดหรือแขวงอื่นๆของ สปป.ลาว

๔) การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

การนำข้อมูลจากพื้นที่ภาคสนามที่ได้จากการสำรวจ การสัมภาษณ์บุคคล ข้อมูลที่ได้จากภาพถ่าย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ตีความกับแนวคิดทฤษฎี “มานุษยวิทยาความทรงจำ” (Anthropology of Social Memory) และแนวคิดเรื่อง “กาลละ-เทศะ” (Time and Space) จากนั้นนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ในรูปแบบรายงานวิชาการ

11. การนำไปใช้ประโยชน์

ด้านวิชาการ

ด้านนโยบาย

ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์/อุตสาหกรรม

ด้านสังคมและชุมชน

12. ระยะเวลาการวิจัย 5 เดือน

ระยะเวลาโครงการ 5 เดือน

ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2563 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2563

13. สถานที่ทำวิจัย

ลำดับ	ประเภท	ประเทศ/จังหวัด/เมือง	ชื่อสถานที่
1	ในประเทศ	ราชอาณาจักรไทย/นครพนม	ชุมชนชาวจีน
2	ต่างประเทศ	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว/คำม่วน	ชุมชนชาวจีน

14. แผนการดำเนินงานวิจัย

กิจกรรม	2563				
	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.
1. จัดประชุมทีมวิจัย					
2. เก็บข้อมูลเอกสาร					
3. ประสานพื้นที่วิจัย					
4. เก็บข้อมูลภาคสนาม					
5. วิเคราะห์ข้อมูล					
6. จัดทำรูปเล่มงานวิจัยฉบับสมบูรณ์และเผยแพร่งานวิจัย					

15. งบประมาณรวมตลอดโครงการวิจัย

จำนวน 20,000 บาท (.....สองหมื่นบาทถ้วน.....)

ลำดับ	ประเภทงบประมาณ	รายละเอียด	จำนวนเงิน (บาท)
1	งบบุคลากร		
2	งบดำเนินการ-ค่าตอบแทน	ค่าเบี้ยเลี้ยงคณะทำงาน (5 คน x 240 บ. x 16 วัน)	11520
3	งบดำเนินการ-ค่าใช้สอย	ค่าอาหารกลางวันผู้เข้าร่วมโครงการ (5 คน x 60 บ. x 16 มื้อ)	2880
		ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่มผู้เข้าร่วมโครงการ (5 คน x 25 บ. x 32 มื้อ)	2400
		ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง คณะทำงาน	2700
4	งบดำเนินการ-ค่าวัสดุ	ค่าจัดทำรูปเล่มฉบับสมบูรณ์	500
	รวม		20,000

16. การตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญาหรือสิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง

- ไม่มีการตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญา และ/หรือ สิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง
- ตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว ไม่มีทรัพย์สินทางปัญญา และ/หรือ สิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง
- ตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว มีทรัพย์สินทางปัญญา และ/หรือ สิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง

17. มาตรฐานการวิจัย (กรุณาเลือกหากการวิจัยมีการดำเนินการที่เกี่ยวกับมาตรฐานการวิจัย)

- มีการใช้สัตว์ทดลอง
- มีการวิจัยในมนุษย์
- มีการใช้สัตว์ทดลอง
- มาตรฐานความปลอดภัยทางชีวภาพด้านพันธุวิศวกรรม
- มีการใช้ห้องปฏิบัติการเกี่ยวกับสารเคมี

18. เป้าหมายของผลผลิต (output) และตัวชี้วัด

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
-ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและทางสังคมของเมืองนครพนม-คำม่วน -ข้อมูลอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนจีนในเมืองนครพนม-คำม่วน ในเรื่องของการอพยพย้ายถิ่น การตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ การสะสมทุนทางเศรษฐกิจ ทุนสังคม และทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองนครพนม-คำม่วน -แนวทางการขับเคลื่อนพลังประชาคมชาวจีนเมืองนครพนม เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของเมืองนครพนม	-ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและทางสังคมของเมืองนครพนม-คำม่วน -ข้อมูลอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนจีนในเมืองนครพนม-คำม่วน ในเรื่องของการอพยพย้ายถิ่น การตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ การสะสมทุนทางเศรษฐกิจ ทุนสังคม และทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองนครพนม-คำม่วน -แนวทางการขับเคลื่อนพลังประชาคมชาวจีนเมืองนครพนม เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของเมืองนครพนม	-สำนักร่วมทางด้านประวัติศาสตร์ของชาวจีนนครพนมและคำม่วน	5 เดือน	

19. เป้าหมายของผลลัพธ์ (outcome) และตัวชี้วัด

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
- องค์ความรู้ทางด้าน	-รายงานการวิจัย 1 เล่ม	-ทีมวิจัย ผู้ที่เกี่ยวข้อง	5 เดือน	

<p>ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองนครพนม-คำม่วน ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและทางสังคม และประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีน</p> <p>-องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกันข้ามพรมแดนและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-สปป ลาว</p> <p>-เกิดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและประชาคมชาวจีนเมืองนครพนมในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว</p>	<p>-มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนชาวจีนในเมืองนครพนมอย่างน้อย 1 กิจกรรม</p>	<p>และกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษามีความรู้และความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองนครพนม-คำม่วน รวมถึงประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีน</p> <p>-ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้และความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองนครพนมและประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีนในเมืองนครพนม</p>		
---	--	--	--	--

20. ผลสำเร็จ

ลำดับ	ประเภท	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1	P	<p>-ได้รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์</p> <p>-ได้บทความในการวิจัย</p> <p>-ได้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนชาวจีนในเมืองนครพนม</p> <p>-เป็นการสร้างองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกันข้ามพรมแดนและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-สปป ลาว</p>

21. ข้าพเจ้าขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

(ลงชื่อ).....

(นางสาวปณณทรีย์ เจียวิริยบุญญา)

หัวหน้าโครงการวิจัย

วันที่ เดือน..... พ.ศ.2563

(ลงชื่อ).....

(นายอนุชิต สิงห์สุวรรณ)

ผู้ร่วมวิจัย

วันที่ เดือน..... พ.ศ.2563

22. เอกสารอ้างอิง

เต็ม วิภาคพจนกิจ. (2546). ประวัติศาสตร์อีสาน. กรุงเทพฯ:มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ชลิต วิพัทนะพร. (2529). การอพยพย้ายถิ่นในดินแดนอีสานระหว่างปีพ.ศ.2321-2453. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา (เน้นสังคมศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.

ถนอม ตะนา และคณะ. (2546). การขยายตัวของชุมชนเมืองลุ่มน้ำชี : กรณีศึกษาเมืองร้อยเอ็ด และยโสธร.

โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคอีสาน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และฝ่ายวิจัยมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ถวิล เกสรราช. (2512). ประวัติผู้ไทย. กรุงเทพฯ:กรุงสยามการพิมพ์

ธีระ ฤทธิวรรณ. (2545). การขยายตัวของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ระหว่างปีพ.ศ.2478-2542.วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ธีรชัย บุญมาธรรม. (2527). “หัวเมืองกาฬสินธุ์ก่อนการปฏิรูปการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาล(พ.ศ.2336-2434)”. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการที่เกี่ยวข้องกับอีสานศึกษา ประวัติศาสตร์ และวรรณกรรม. นครราชสีมา: วิทยาลัยครูนครราชสีมา.2527

นารินทร์ ปริสุทธิวุฒิพร. (2546). คนจีนกับการขยายตัวของเมืองบริเวณลุ่มน้ำชี : กรณีศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด และมหาสารคาม.โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคอีสาน สำนักงานกองทุนสนับสนุน

การวิจัย และฝ่ายวิจัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ภริณี ชมพูนุช. (2549). พัฒนาการของเมืองในแอ่งสกลนครระหว่าง 2371 ถึง 2436. ปรินญาอักษรศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศิวพร เตโช. (2542). ความสัมพันธ์ระหว่างอุกภัยวิถีชีวิตชาวไทย อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ศรีศักร วิลิโกดม. (2546). ทุ่งกุลา“อาณาจักรเกลือ” 2,500 จากยุคแรกเริ่มล้ำหลังถึงยุคมั่งคั่งข้าวหอม
.มติชน:กรุงเทพฯ

_____ (2546). แอ่งอารยธรรมอีสาน พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ:มติชน

สมชาติ มณีโชติ. (2544). “ตำนานโบราณสถานในมิติของประวัติศาสตร์มีชีวิตกับการสร้างบูรณภาพของผู้คน
จากหลากหลายท้องถิ่น”. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการระดับชาติ เรื่อง “ศาสนา
ประวัติศาสตร์ และศิลปกรรมในลุ่มน้ำโขง” วันศุกร์ที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2554 ณ ห้องประชุมศรี
เชียงใหม่ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

อุรลักษ์ณ์ สิธิบุตร (2526). มณฑลอีสานและความสำคัญในทางประวัติศาสตร์. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อนุวัฒน์ การถัก. (2554) “พระธาตุพนม:พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม เมืองและ
ชุมชน”, วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง (ปีที่ 7 ฉบับที่ 2)

สมชาติ มณีโชติ. (2554). พระธาตุพนม:ศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ในมิติด้านสัญลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม.
วิทยานิพนธ์หลักสูตรดุขฎิบัณฑิต สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

แบบข้อเสนอชุดโครงการวิจัย
ทุนอุดหนุนชุดวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้
ที่ตอบสนองการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสังคมในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อชุดโครงการวิจัย

(ภาษาไทย) การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน

(ภาษาอังกฤษ) The Study of History and Culture of Nakhon Phanom and Khammouane Province

2. โครงการวิจัยย่อยภายใต้ชุดโครงการวิจัย

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์นครพนมและแขวงคำม่วน : ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาในพระธาตุศักดิ์สิทธิ์สองฝั่งโขง

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 อัตลักษณ์เมืองนครพนม-คำม่วน: ประวัติศาสตร์บอกเล่าและการฟื้นฟูความทรงจำจากภาพถ่ายของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่พรมแดนทางวัฒนธรรมนครพนม-คำม่วน

โครงการวิจัยย่อยที่ 3 เกี่ยวบ่าวสองฝั่งโขง: ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ชาวเวียดนามในนครพนม-คำม่วน

โครงการวิจัยย่อยที่ 4 พิพิธภัณฑน์มีชีวิตสองฝั่งโขง: แนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมย่านเมืองเก่านครพนม-คำม่วนอย่างมีส่วนร่วม

โครงการวิจัยย่อยที่ 5 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษานครพนมและแขวงคำม่วน

3. คำสำคัญ (Keywords)

(ภาษาไทย) นครพนม คำม่วน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ พิธีกรรมบูชาพระธาตุ ชาติพันธุ์ ไทยเชื้อสายจีน ไทยเชื้อสายเวียดนาม พิพิธภัณฑน์มีชีวิต การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

(ภาษาอังกฤษ) Nakhon Phanom, Khammouane, History, Culture, Identity, Buddha Stupa's Worshipping Ritual, Thai-Chinese Ethnic, Thai-Vietnamese Ethnic, Living Museum, Cultural Tourism Management

4. สาขาการวิจัย สังคมวิทยา

5. รายละเอียดของคณะผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล: นางสาวปุณณทรีย์ เจียวิริยบุญญา

สังกัด: สาขาวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

Email: poonnatree@gmail.com โทรศัพท์: 062-594-5469

ชื่อ-สกุล: นายเกรียงไกร ผาสุดตะ

ทุนอุดหนุนชุดวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่ตอบสนองการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสังคมในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงมหาวิทยาลัยนครพนม

สังกัด: สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

Email : kriangkrainpu@gmail.com โทรศัพท์: 099-0142695

ชื่อ-สกุล: นายณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี

สังกัด: สาขาวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์และ
วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

Email: narongsumalee123@gmail.com โทรศัพท์: 097-302-6767

ชื่อ-สกุล: นางสาวจรรักษ์ญา อุดานนท์

สังกัด: สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยนครพนม

Email: Jimlim66@hotmail.com โทรศัพท์: 082-3021918

ชื่อ-สกุล: นายสุริยา คำหวาน

สังกัด: สาขาวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์และ
วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

Email: phusuriya@hotmail.co.th โทรศัพท์: 085-744-6724

ชื่อ-สกุล: นายอนุชิต สิงห์สุวรรณ

สังกัด: สาขาวิชามานุษยวิทยาวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์และ
วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

Email: localpower0225@gmail.com โทรศัพท์ 0901406724

ส่วนที่ 2 ข้อมูลชุดโครงการวิจัย

6.บทสรุปผู้บริหาร

ชุดโครงการวิจัยการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน เป็น การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นในหลากหลายมิติ และมีการนำเสนอแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่น ที่แตกต่างกันออกไป ทั้งในเรื่องของการพัฒนาการท่องเที่ยว การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งให้กับภาคประชาคมเมืองในท้องถิ่น อันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน ในชุด โครงการนี้ประกอบด้วยโครงการวิจัยจำนวน 5 โครงการ ดังนี้

1) โครงการวิจัย “ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์นครพนมและแขวงคำม่วน : ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชา ในพระธาตุศักดิ์สิทธิ์สองฝั่งโขง” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดนครพนม และแขวงคำม่วนในมิติด้านความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาในพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำโขง

2) โครงการวิจัย “อัตลักษณ์เมืองนครพนม-คำม่วน: ประวัติศาสตร์บอกเล่าและการฟื้นฟูความทรงจำจาก ภาพถ่ายของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่พรมแดนทางวัฒนธรรมนครพนม-คำม่วน” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาใน การศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าของเมืองนครพนมและแขวงคำม่วนจากภาพถ่ายเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของคนจีน โดยมีเป้าหมายในการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมของประชาคมชาวจีนเพื่อใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว

3) โครงการวิจัย “เกี้ยวบัวสองฝั่งโขง: ประวัติศาสตร์ชาวเวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำ ม่วน” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานและประวัติศาสตร์สถานที่สำคัญของชุมชนชาว เวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน

4) โครงการวิจัย “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต: แนวทางการจัดการย่านเมืองเก่านครพนม-คำม่วนอย่างมีส่วนร่วม” มี วัตถุประสงค์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเก่านครพนม-คำม่วนแบบมีส่วนร่วม เพื่อหาแนวทางในการ จัดการชุมชนเมืองเก่าและการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

5) โครงการวิจัย “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษานครพนมและแขวงคำม่วน” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง โดยมีเป้าประสงค์ในการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนสองฝั่งโขง กรณีศึกษานครพนมและแขวงคำม่วน

7. หลักการและเหตุผล

แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำที่ใหญ่เป็นอันดับ 10 ของโลกมีต้นกำเนิดจากที่ราบสูงทิเบตไหลผ่านจีน พม่า ลาว ไทย กัมพูชา และไหลลงสู่ทะเลจีนใต้ที่เวียดนาม รวมระยะทางทั้งสิ้น 4,902 กิโลเมตร สองฟากฝั่งของตลอดลำน้ำสายนี้เป็นที่ราบกว้างใหญ่อุดมสมบูรณ์ด้วยพรรณพืช พันธุ์สัตว์นานาชนิดจึงเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาช้านานนับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้น แม่น้ำโขงและลำน้ำสาขาได้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่ดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาตั้งเป็นชุมชนสร้างบ้านแปงเมืองขึ้น ดังปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นว่าบริเวณนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับอาณาจักรศรีโคตรบูรณที่เคยเจริญรุ่งเรืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-12 ซึ่งการกำเนิดเกิดขึ้นของอาณาจักรแห่งนี้เนื่องจากการอยู่ในทำเลที่ตั้งอันเหมาะสม โดยมีฐานทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ คือเกลือ เหล็ก และของป่า ซึ่งได้เป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้ผู้คนมารวมกลุ่มกันตั้งเป็นชุมชนมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อมาเมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนโบราณในลาว เวียดนาม และกัมพูชา คนท้องถิ่นจึงรับวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับเอาคติพราหมณ์-ฮินดูและพุทธศาสนาหายานจากอาณาจักรเจนละที่อยู่บริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง จนเกิดการบูรณาการทางสังคมของผู้คนหลากหลายเผ่าพันธุ์เป็น “รัฐภายใน” ภาคพื้นทวีปภายใต้ชื่อ “ศรีโคตรบูรณ” ซึ่งมีเจดีย์พระธาตุพนมเป็นศูนย์กลางความเชื่อ ความศรัทธา รัฐศรีโคตรบูรณมีอาณาบริเวณกว้างขวางตั้งแต่นครพนมขึ้นไปถึงเวียงจันทน์ บริเวณนี้เป็นเส้นทางการค้าที่เชื่อมโยงหัวเมืองน้อยใหญ่เข้าไว้ด้วยกัน เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคมและวัฒนธรรมขนาดใหญ่ อันเป็นพื้นฐานสำคัญต่อพัฒนาการเป็นบ้านเป็นเมืองสมัยล้านช้างในเวลาต่อมา เมื่อกลุ่มคนลาวจากดินแดนทางตอนเหนือเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 และได้แยกย้ายกันไปตั้งบ้านเมืองตลอดทั่วทั้งสองฝั่งโขง จนในท้ายที่สุดชนบทรรมนิยมประเพณีแบบลาวล้านช้างได้กลายเป็นวัฒนธรรมหลักของท้องถิ่นมาจนถึงปัจจุบัน (สมชาติ มณีโชติ, 2549)

การที่พื้นที่เมืองนครพนมและแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในกลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นแนวทางที่จะนำมาสู่การได้ฐานข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้นการจัดทำชุดโครงการวิจัย “การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน” จึงมีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างรอบด้าน พร้อมกับได้นำเสนอแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นในเรื่องของการพัฒนาการท่องเที่ยว การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาคมเมืองในท้องถิ่น อันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน

8. วัตถุประสงค์

1) โครงการวิจัย “ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์นครพนมและแขวงคำม่วน : ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาในพระธาตุศักดิ์สิทธิ์สองฝั่งโขง” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วนในมิติด้านความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาในพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำโขง

2) โครงการวิจัย “อัตลักษณ์เมืองนครพนม-คำม่วน: ประวัติศาสตร์บอกเล่าและการฟื้นฟูความทรงจำจาก

ภาพถ่ายของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่พรมแดนทางวัฒนธรรมนครพนม-คำม่วน” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาในการศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าของเมืองนครพนมและแขวงคำม่วนจากภาพถ่ายเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของคนจีน โดยมีเป้าหมายในการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมของประชาคมชาวจีนเพื่อใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว

3) โครงการวิจัย “เกี้ยวบัวสองฝั่งโขง: ประวัติศาสตร์ชาวเวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานและประวัติศาสตร์สถานที่สำคัญของชุมชนชาวเวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน

4) โครงการวิจัย “พิพิธภัณฑน์มีชีวิต: แนวทางการจัดการย่านเมืองเก่านครพนม-คำม่วนอย่างมีส่วนร่วม” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเก่านครพนม-คำม่วนแบบมีส่วนร่วม เพื่อหาแนวทางในการจัดการชุมชนเมืองเก่าและการก่อตั้งพิพิธภัณฑน์มีชีวิต

5) โครงการวิจัย “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษานครพนมและแขวงคำม่วน” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง โดยมีเป้าประสงค์ในการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนสองฝั่งโขง กรณีศึกษานครพนมและแขวงคำม่วน

9.สรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

โครงการวิจัยย่อย

- 1)โครงการวิจัย “ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์นครพนมและแขวงคำม่วน : ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาในพระธาตุศักดิ์สิทธิ์สองฝั่งโขง มี
- 2)โครงการวิจัย “อัตลักษณ์เมืองนครพนม-คำม่วน: ประวัติศาสตร์บอกเล่าและการฟื้นฟูความทรงจำจากภาพถ่ายของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่พรมแดนทางวัฒนธรรมนครพนม-คำม่วน”
- 3)โครงการวิจัย “เกี้ยวบัวสองฝั่งโขง: ประวัติศาสตร์ชาวเวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน”
- 4)โครงการวิจัย “พิพิธภัณฑน์มีชีวิต: แนวทางการจัดการย่านเมืองเก่านครพนม-คำม่วนอย่างมีส่วนร่วม”
- 5)โครงการวิจัย “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษานครพนมและแขวงคำม่วน” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึง

10.กรอบการวิจัย

องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองนครพนมและแขวงคำม่วน

- 1) ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วนในมิติด้านความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาในพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ในพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำโขง
- 2) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและอัตลักษณ์ของชุมชนชาวจีนในเมืองนครพนมและแขวงคำม่วน
- 3) ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานและประวัติศาสตร์สถานที่สำคัญของชุมชนชาวเวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน
- 4) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเก่านครพนม-คำม่วนแบบมีส่วนร่วมและแนวทางในการจัดการชุมชนเมืองเก่าและการก่อตั้งพิพิธภัณฑน์มีชีวิต
- 5) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนสองฝั่งโขง กรณีศึกษานครพนมและแขวงคำม่วน

11แนวคิด ทฤษฎี และสมมติฐานงานวิจัย

11.1) แนวคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

โครงการวิจัยนี้ใช้แนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นแนวคิดหลักในการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาประวัติศาสตร์เมือง ซึ่งเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งที่นิยมกันมาก ทั้งนี้เนื่องจาก “เมือง” เป็นพัฒนาการของสังคมมนุษย์ที่สำคัญอีกขั้นหนึ่ง โดย “เมือง” เป็นศูนย์รวมทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของ “ท้องถิ่น” ซึ่งได้หลอมรวมเอาความหลากหลายของผู้คนใน “ชุมชน” หมู่บ้าน ต่างๆไว้ภายในนั้น ดังนั้นการศึกษาเรื่องของชุมชน “เมือง” จึงเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จากการทบทวนวรรณกรรมในเบื้องต้นพบว่าได้มีผู้ที่ทำการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองในพื้นที่ต่างๆไว้บ้างแล้ว ซึ่งได้ให้ภาพพัฒนาการของชุมชนเมืองในแต่ละแห่งแตกต่างกันออกไป ทั้งในเรื่องของสภาพภูมิศาสตร์ที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐาน ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย ลักษณะโครงสร้างทางสังคมของเมือง วิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรมของชาวเมือง และความสัมพันธ์ของเมืองกับชุมชนภายนอก โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ศรีศักร วิไลภมม(2546) ได้กล่าวถึง การตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนของกลุ่มชนในอีสานไว้ว่าเป็นกระบวนการปรับตัวของสังคมมนุษย์ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยในพื้นที่ภาคอีสานมีทรัพยากรที่สำคัญคือ เกลือและเหล็กที่ทำให้เกิดการตั้งเป็นชุมชน เพื่อทำการผลิต และได้มีการติดต่อแลกเปลี่ยนทรัพยากรกับชุมชนอื่น จนทำให้มีพัฒนาการเป็นบ้านเมืองที่มีขนาดใหญ่โตได้มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากการค้นพบเครื่องประดับ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทำด้วยสำริด และเหล็กในบริเวณบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี แสดงให้เห็นว่าบริเวณแอ่งสกลนครเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของสังคมมนุษย์มาได้ประมาณ 3,000-2,500 ปีมาแล้ว โดยชุมชนบ้านเชียงน่าจะเป็นชุมชนที่มีการติดต่อกับบ้านเมืองในลุ่มแม่น้ำแดง-ดำของเวียดนาม ซึ่งเป็นแหล่งผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากโลหะที่สำคัญ ต่อมาเมื่อเข้าสู่พุทธศตวรรษที่ 12-16 ในช่วงของวัฒนธรรมทวารวดี บริเวณภาคอีสานได้พบร่องรอยของชุมชนที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของ “ความเป็นเมือง” ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ เป็นชุมชนทางการเมืองขนาดใหญ่ มีการจัดระเบียบ และรูปแบบองค์กรทางสังคมเกิดการแบ่งงานกันทำมีอาชีพตามความถนัดเฉพาะด้าน และเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำผู้นาจึงได้ควบคุมกำลังคนทั้งในและนอกชุมชนขุดคูน้ำขึ้นรอบเมือง เมื่อเข้าสู่พุทธศตวรรษที่ 16-18 ชุมชนบางแห่งได้มีพัฒนาการกลายเป็น “นครรัฐ” ในวัฒนธรรมเขมรเมืองพระนคร ดังจะเห็นได้จากเมืองพิมาย จังหวัดนครราชสีมา, เมืองพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ และชุมชนโบราณบริเวณปากแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี และเมื่อเข้าสู่พุทธศตวรรษที่ 19 เมื่อขาลาวได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน เมืองเก่าหลายแห่งได้ถูกตั้งเป็นชุมชนซ้อนทับ และมีพัฒนาการสืบทอดมาเป็นเมืองในยุคปัจจุบัน เช่น เมืองสกลนครที่สร้างขึ้นในเขตเมืองหนองหานหลวงที่มีมาแต่เดิม เมืองกมลาไสยจังหวัดกาฬสินธุ์สร้างขึ้นในเขตเมืองฟ้าแดดสงยาง เมืองร้อยเอ็ดสร้างขึ้นในเมืองสาเกตุนคร เป็นต้น

ภริภูมิ ชมพูนุช (2549) ได้กล่าวถึง วิวัฒนาการของเมืองในแอ่งสกลนครไว้ว่า เมื่อกลุ่มชนลาวสามารถสถาปนาอาณาจักรล้านช้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 กลุ่มชนลาวได้เข้ามาสร้างบ้านแปงเมืองในแอ่งสกลนคร โดยขึ้นกับศูนย์กลางอำนาจที่เวียงจันทร์ราชธานีของลาว ต่อมาภายหลังสงครามระหว่างสยามกับเวียงจันทร์ในปี พ.ศ.2371 เมืองเวียงจันทร์ได้ถูกเผาทำลาย กองทัพสยามได้กวาดต้อนผู้คนหลายกลุ่มชาติพันธุ์จากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเข้ามาไว้ในแอ่งสกลนคร เพื่อป้องกันมิให้ทางลาวช่องสุ่มกำลังคน และเป็นด่านป้องกันการรุกรานจาก

เวียดนาม ดังนั้นในช่วงนี้จึงมีเมืองใหม่เกิดขึ้นในแอ่งสกลนคร โดยราชสำนักสยามได้สนับสนุนให้เจ้านายพื้นถิ่นตั้งเมืองขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นความพยายามในการขยายอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจเหนือชุมชนลุ่มน้ำโขง เมืองบทบาทต่อท้องถิ่นในเวลานี้เป็นเมืองใหญ่หรือเมืองเก่าที่มีมาก่อน ได้แก่ กลุ่มเมืองนครพนม กลุ่มเมืองสกลนคร กลุ่มเมืองมุกดาหาร และกลุ่มเมืองหนองหาน โดยเมืองเหล่านี้อยู่ภายใต้การควบคุมของเมืองหนองคาย ซึ่งเป็นตัวแทนของราชสำนักสยามในพื้นที่นี้ กลุ่มเมืองเหล่านี้มีวัฒนธรรมความเชื่อแบบล้านช้างเป็นสิ่งเชื่อมโยง โดยเฉพาะตำนานพระธาตุพนม หรือพื้นอุรังคราตุ ต่อมาในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 25 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองขึ้นในภูมิภาค ประกอบกับการขยายตัวของลัทธิอาณานิคมจากฝรั่งเศสส่งผลให้เมืองในแอ่งสกลนครมีพัฒนาการและมีความสำคัญมากขึ้นในด้านการเมือง ยุทธศาสตร์ และเศรษฐกิจ ทำให้ราชสำนักสยามเข้ามาปรับปรุงแก้ไขการปกครองให้มีประสิทธิภาพด้วยระบบมณฑลเทศาภิบาล

ชลิต วิพัทนะพร (2529) ได้ศึกษาการอพยพย้ายถิ่นในดินแดนอีสานระหว่างปีพ.ศ.2321-2453 โดยศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการอพยพ ลักษณะการอพยพ และผลกระทบต่อสภาพทางการเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่า การอพยพย้ายถิ่นของชาวอีสานเกิดจากปัจจัยภายในภูมิภาค ได้แก่ ความฝืดเคืองทางด้านเศรษฐกิจ การเอารัดเอาเปรียบของผู้ปกครอง การสงครามและนโยบายทางการเมืองระหว่างรัฐ เป็นต้น การอพยพย้ายถิ่นเข้ามาในดินแดนอีสานของคนหลากหลายเชื้อชาติได้ทำให้เกิดผลต่อรัฐบาลไทยหลายประการ อาทิเช่น การเกิดเมืองต่างๆ ขึ้นมากมายจนบางเมืองพัฒนาการมาเป็นอำเภอ จังหวัดในปัจจุบัน, การอพยพทำให้เกิดการแย่งชิงผู้คนอันนำไปสู่ความขัดแย้งในหมู่ผู้นำพื้นเมือง ซึ่งรัฐบาลไทยได้แก้ไขปัญหาลำเนา โดยด้วยการประนีประนอมกับกลุ่มผู้นำเดิมและแก้ไขปัญหาลำเนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่ประสบอยู่เป็นหลัก นโยบายแก้ไขปัญหาลำเนาที่สำคัญยิ่งคือ การปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งได้ทำให้ปัญหาที่เกิดจากการอพยพย้ายถิ่นคลี่คลายไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ธีรชัย บุญมาธรรม (2527) ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหัวเมืองกาฬสินธุ์ในสมัยก่อนการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยศึกษาในประเด็นการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางการเมืองการปกครอง และลักษณะทางเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่า การตั้งถิ่นฐานของชาวลาวในบริเวณนี้เกิดขึ้นเมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 24 โดยในปี พ.ศ.2256 กลุ่มลาวจำปาศักดิ์ (กลุ่มญาคูโพนสะเม็ก) ได้แยกตัวเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองสุวรรณภูมิ ต่อมาในปีพ.ศ.2310 กลุ่มพระวอพระตาได้เข้ามาตั้งเมืองหนองบัวลำภู, ยโสธร, อุบลราชธานี และกลุ่มเจ้าฟ้าขาว-โสมพะมิตรได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มแม่น้ำชีตอนกลาง โดยได้ตั้งเมืองกาฬสินธุ์ขึ้น ในด้านการเมืองการปกครองนั้นเมืองกาฬสินธุ์ และหัวเมืองต่างๆ ในอีสานได้อยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลกรุงเทพฯ โดยรัฐบาลกรุงเทพฯ ได้รับรองความชอบธรรมทางอำนาจให้กับเจ้านายพื้นถิ่น และได้ให้อิสระในการบริหารจัดการภายใน ซึ่งหัวเมืองเหล่านี้ได้ปกครองตามแบบจารีตล้านช้าง คือ ระบบอาญา 4 อันได้แก่ เจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร กรมการเมืองเหล่านี้มีหน้าที่ในการควบคุมดูแลไพร่พลเพื่อใช้ในการสงคราม และเก็บส่วยสาอากรส่งให้กับรัฐบาลกลาง ในส่วนของทางด้านเศรษฐกิจนั้นในปีพ.ศ.2367 ได้มีการเลิกทาส เพื่อควบคุมกำลังคน เป็นผลให้มีการเก็บส่วยอากรที่เป็นระบบ จากการเรียกเก็บแบบเป็นครั้งคราวมาเป็นการบังคับเรียกเก็บเอาในอัตราที่แน่นอนภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ ส่วยสำคัญที่สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับรัฐ คือ เร่ว เงิน ส้มฝ้าง จากการที่เจ้านายพื้นเมืองมีอำนาจทางด้านปกครองที่ค่อนข้างเป็นอิสระได้ทำให้เกิดสภาวะไร้ระเบียบ ดังจะเห็นได้จากความขัดแย้งในกลุ่มการเมืองท้องถิ่นจนทำให้เกิดเมืองใหม่เกิดขึ้นมากมาย, การเก็บส่วยที่ซ้ำซ้อนจะนำมาสู่ความเดือดร้อนในหมู่ไพร่ สิ่งเหล่านี้ได้เป็นสาเหตุสำคัญที่นำสู่การปฏิรูปการปกครองเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5

อุราลักษณ์ สิริบุตร(2526) ได้ศึกษาถึงความสำคัญของหัวเมืองต่างๆ ในมณฑลอีสาน ได้แก่ บริเวณจังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ ยโสธร อุบลราชธานี สุรินทร์ ศรีสะเกษ และจำปาศักดิ์ในปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่าหัวเมืองมณฑลอีสานมีความสำคัญต่อรัฐบาลกรุงเทพฯ ในการเป็นที่ควบคุมกำลังคนในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงเพื่อถ่วงดุลอำนาจกับทางราชสำนักลาว โดยการเกิดขึ้นเมืองในบริเวณนี้ในสมัยรัชกาลที่ 1-2 เป็นการลด

อำนาจทางการเมืองของนครจำปาศักดิ์ มีผลทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของพวกข้าจนนำไปสู่การเกิดกบฏถึงสองครั้ง คือ กบฏอ้ายเชียงแก้วในสมัยรัชกาลที่ 1 และกบฏอ้ายสาเกียดโง้งในสมัยรัชกาลที่ 2 ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ขึ้น ซึ่งนำไปสู่สงครามทำลายเมืองเวียงจันทร์และกวาดต้อนผู้คนจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงเข้ามายังฝั่งขวา การรวบรวมผู้คนและจัดตั้งขึ้นเป็นเมืองได้ทำให้เจ้านายพื้นเมืองในมณฑลอิสานมีบทบาททางการเมืองในท้องถิ่นมากขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 5 ฝรั่งเศสได้ขยายอำนาจเข้ามายังบริเวณลุ่มน้ำโขง ทางรัฐบาลกรุงเทพฯจึงได้รวบเอาหัวเมืองในบริเวณเดียวกันจัดตั้งขึ้นเป็นมณฑล มณฑลอิสานที่มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองอุบลราชธานีจึงมีความสำคัญในฐานะจุดยุทธศาสตร์ที่ใช้สกัดกั้นมหาอำนาจตะวันตก และในที่สุดผลจากการเข้ามาของลัทธิจักรวรรดินิยมได้นำไปสู่การปฏิรูปประเทศ จนทำให้หัวเมืองบริเวณนี้มีการพัฒนาทางด้านการศึกษา การคมนาคม และการทหาร นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และวัฒนธรรมของชาวอิสานด้วย

ธีระ ฤทธิวรรณ (2545) ได้ศึกษาประวัติศาสตร์การขยายตัวของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ระหว่างปีพ.ศ.2475-2542 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มคนที่มาตั้งเมืองอุบลราชธานี คือ กลุ่มพระวอ พระตาที่เคลื่อนย้ายหนีราชภัยของพระเจ้าศิริบุญสาร กษัตริย์นครเวียงจันทร์เมื่อปี พ.ศ.2310 ต่อมาในปีพ.ศ.2325 คนกลุ่มนี้ได้สร้างเมืองอุบลราชธานีขึ้น โดยใช้ระบบการปกครองแบบจารีตล้านช้าง คือ ระบบอาญา 4 ซึ่งกรมการเมืองมีหน้าที่ในการควบคุมกำลังพลเพื่อเป็นแรงงานในการผลิตให้กับรัฐบาลกรุงเทพฯ อย่างไรก็ตามในช่วงเวลานี้กรมการเมืองในท้องถิ่นมีอิสระค่อนข้างสูงในการปกครอง ทางด้านลักษณะทางกายภาพของเมืองนั้นมีศูนย์กลางทางการเมืองคือ โขงเจ้าเมือง ซึ่งเป็นทั้งเรือนของเจ้าเมือง และเป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครองภายใน ต่อมาในปีพ.ศ.2433 ทางรัฐบาลกรุงเทพฯได้ทำการปฏิรูปการปกครองเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล มีผลให้เมืองอุบลราชธานีเป็นศูนย์กลางทางการเมืองของมณฑลลาวท้าว เมืองอุบลราชธานีเกิดการขยายตัวขึ้นเนื่องจากข้าหลวงต่างพระองค์ได้ทำการพัฒนาเมือง มีการสร้างศูนย์ราชการ ถนน เส้นทางคมนาคม และในช่วงนี้เริ่มมีคนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อประกอบการค้าจึงทำให้มีย่านเศรษฐกิจเกิดขึ้นภายในเมือง ในปีพ.ศ. 2478 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้มีการสถาปนาชุมชนเมืองขึ้นเป็นเทศบาลเมือง อันเป็นผลมาจากการสนับสนุนของกลุ่มนักการเมืองในอิสาน ในปีพ.ศ.2505-2518 ฐานทัพทหารอเมริกันได้มาตั้งศูนย์บัญชาการรบที่เมืองอุบลราชธานีในการทำสงครามอินโดจีน ทำให้ชุมชนเมืองเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีอุตสาหกรรมบริการต่างๆเกิดขึ้น เช่น โรงแรม ร้านอาหาร สถานบันเทิง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเมืองอุบลราชธานีกลายเป็นเมืองสำคัญของภูมิภาคอิสานในปัจจุบัน

ถนอม ตะนา และคณะ (2546) ได้ศึกษาการขยายตัวของชุมชนเมืองในเขตลุ่มน้ำชี โดยศึกษากรณีเมืองยโสธรและเมืองร้อยเอ็ด ซึ่งทั้งสองเมืองมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์การขยายตัว และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซ้อนทับระหว่างสังคมประเพณีและสังคมสมัยใหม่ที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน กล่าวคือ เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์การตั้งชุมชนสมัยทวารวดีร่วมกัน ในส่วนลักษณะทางกายภาพพื้นที่บริเวณของเมืองยโสธรตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำชี ส่วนร้อยเอ็ดเป็นเมืองที่ห่างไกลแม่น้ำชี การศึกษาครั้งนี้มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ 1) ศึกษาถึงปัจจัยการขยายตัวของชุมชนเมืองลุ่มน้ำชี 2) ศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชนเมือง 3) ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของเมืองกับชุมชนที่อยู่บริเวณโดยรอบ ผลการศึกษาพบว่าในสมัยสร้างบ้านแปงเมืองกลุ่มขุนนางจากล้านช้างได้เข้ามารวบรวมผู้คนและตั้งเป็นเมืองขึ้น โดยตั้งเมืองในบริเวณที่เคยเป็นชุมชนโบราณมาก่อนในสมัยทวารวดี ชาวเมืองสร้างบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นคุ้ม มีวัดเป็นศูนย์กลางในแต่ละคุ้ม ลักษณะการผลิตเป็นแบบยังชีพ ระบบความสัมพันธ์ของชาวเมืองค่อนข้างแน่นแฟ้น ในช่วงการขยายตัวสมัยการปรับตัว (พ.ศ.2450-2479) เป็นช่วงที่อำนาจรัฐบาลกรุงเทพฯเข้ามาควบคุมท้องถิ่นมากขึ้น มีการจัดระเบียบเมืองใหม่ โดยมีข้าราชการจากส่วนกลางเข้าไปปกครอง การสร้างศูนย์ราชการทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนเมืองไปสู่พื้นที่นาซึ่งอยู่บริเวณรอบเมือง ในช่วงของการขยายตัวสมัยชายที่ขยนา(พ.ศ.2480-2519) เกิดการพัฒนาเมืองตามแบบทุนนิยม มีย่านเศรษฐกิจ ย่านอุตสาหกรรมตามแบบสมัยใหม่ได้เกิดขึ้น เกิดการขยายตัวไปสู่พื้นที่รอบ

นอก ลักษณะบ้านเรือนเป็นอาคารการค้ำรุ่นใหม่ ลักษณะการผลิตเป็นแบบเชิงพานิช ชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงนำผลผลิตทางการเกษตรมาขายให้กับนายทุนชาวจีน สมัยการขยายตัวและการฟื้นฟู (พ.ศ.2520-2545) การเจริญเติบโตของเมืองในช่วงเวลานี้ เป็นช่วงที่เมืองได้รับการพัฒนาด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย พร้อมๆกันนั้น ชาวเมืองได้มีจิตสำนึกร่วมกันพัฒนาเมือง ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งกลุ่มองค์กรทางสังคมต่างๆ เช่น เมืองร้อยเอ็ดมีกลุ่มครูร้อยเอ็ด ชมรมสื่อสร้างสรรค์ ชมรมร้อยเอ็ดสาเกตุนคร เมืองยโสธรมีมูลนิธิบุญปลั่ง สุรเวชมูลนิธิช่วยเหลือวัดศรีธรรมมาราม เป็นต้น

นาริรัตน์ ปริสุทธิภูมิพร (2546) ได้ศึกษาบทบาทของคนจีนที่มีต่อการขยายตัวของชุมชนเมืองร้อยเอ็ดและเมืองมหาสารคาม โดยมีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ 1) ศึกษาการเข้ามาและการขยายตัวของคนจีนใน 2 จังหวัด 2) ศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนจีนกับคนท้องถิ่น อันนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน 3) ศึกษากรณีในการสร้างตัวทางด้านเศรษฐกิจ และการเมืองของคนจีน 4) ศึกษาลักษณะเฉพาะของ “คนจีนในลุ่มน้ำชี” ผลการศึกษาพบว่าชาวจีนมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดการขยายตัว และเจริญเติบโตของชุมชนเมือง ทั้งนี้เนื่องจากความสามารถทางการค้า ซึ่งได้สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มชาวจีน และชาวจีนได้สร้างฐานอำนาจทางการเมือง โดยการแต่งงานกับตระกูลเจ้าเมืองในท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวจีนมีอำนาจทางเศรษฐกิจ และการเมือง และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มการเมืองเดิม ส่วนการปรับตัวให้เข้ากับคนพื้นเมืองนั้น ชาวจีนได้ให้ความเคารพนับถือผีปู่ตา ผีบรรพบุรุษของชาวพื้นเมือง และเป็นเจ้าภาพการเลี้ยงผีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ยังได้มีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ต่างๆ เช่น จัดตั้งมูลนิธิสมาคมชาวจังหวัดมหาสารคามเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัย เป็นต้น ผลจากการปรับตัวได้ทำให้คนพื้นเมืองยอมรับชาวจีนมากยิ่งขึ้น มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน ระหว่างคนลาวในอีสานกับคนจีน

สรุป จะเห็นได้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองในอีสานส่วนใหญ่ได้ศึกษาใน 3 ประเด็นคือ

ประเด็นแรก ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในแต่ละยุค ทั้งในเรื่องของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือแหล่งทรัพยากรที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐาน การเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากร และโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายจากส่วนกลางที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลายสิ่งอย่างขึ้นในท้องถิ่นอย่างชัดเจน

ประเด็นที่สอง โครงสร้างทางสังคมของเมือง โดยครอบคลุมในเรื่องของวิถีวัฒนธรรมของชนกลุ่มต่างๆ และระบบความสัมพันธ์ของผู้คนที่อยู่ภายในเมือง ลักษณะทางการเมืองการปกครอง และการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชาวเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้นับได้ว่าอัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละเมืองที่มีทั้งความเหมือนและแตกต่างจากชุมชนอื่น

ประเด็นที่สาม งานเขียนส่วนใหญ่ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “เมือง” กับชุมชนที่อยู่รายรอบ ทั้งในที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ส่วนกลางกรุงเทพฯ หรือประเทศเพื่อนบ้าน สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการกำหนดสร้างอัตลักษณ์ของเมือง ซึ่งเกิดจากการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมภายนอก

ดังนั้นในการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเมืองนครพนม-คำม่วนนั้น จึงต้องครอบคลุมใน 3 ประเด็นนี้จึงจะสามารถนำเสนอภาพอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของ “ความเป็นนครพนม-คำม่วน” ออกมาได้อย่างชัดเจน โดยนำเสนอทั้งในเรื่องของลักษณะทางกายภาพของเมืองที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิต โครงสร้างทางสังคมของเมือง และความสัมพันธ์ของผู้คนภายในเมืองกับชุมชนรอบนอก ซึ่งการศึกษาเรื่องดังกล่าวด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัยและคนท้องถิ่นจะเป็นการได้เรียนรู้และเข้าใจประวัติศาสตร์เมืองนครพนม-คำม่วนได้อย่างลึกซึ้ง

11.2) แนวคิดการศึกษาชุมชนท้องถิ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

การศึกษาชุมชนท้องถิ่นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยเน้นให้ให้ภาคประชาชนในทุกระดับมีส่วนร่วมตลอดทั้งกระบวนการวิจัย ทั้งการกำหนดประเด็นปัญหา การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล ภายใต้การกำกับดูแลของ

นักวิจัยหลัก ทั้งนี้เพื่อให้องค์ความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นเป็นที่ยอมรับ และเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อคนในสังคมในทุกฝักฝ่าย อีกทั้งยังทำให้เกิดสำนึกในท้องถิ่น ซึ่งเป็นพลังในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามร่วมกันต่อไป สำหรับในงานวิจัยฉบับนี้เน้นให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นระหว่างนักศึกษาศาสาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยนครพนมกับคนในชุมชน โดยมีเป้าหมายให้เกิดการเรียนรู้ข้อเท็จจริง และความคิดในทางประวัติศาสตร์จากแง่มุมของ“คนใน”ผู้เป็นเจ้าของประวัติศาสตร์ ซึ่งจำเป็นต้องทำการทบทวนกรอบแนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำมาปรับใช้ในการวิจัย ดังนี้

กมล สุดประเสริฐ (2537) ได้อธิบายการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นแนวคิดในการพัฒนากระบวนการศึกษาโดยยึดเอามวลชน หรือประชาชนส่วนใหญ่เป็นศูนย์กลาง(People Cantered) โดยเน้นองค์ประกอบ เช่น ความจำเป็นพื้นฐาน หรือบ่งบอกความสำเร็จของการพัฒนา สำหรับวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้นก็มีการบวนการดำเนินการเช่นเดียวกัน ถือว่าเป็นกิจกรรมที่สามารถนำมาใช้ควบคู่กับการพัฒนาบ้านเมืองได้ ทั้งนี้เพราะการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน สุดท้ายนำไปสู่ความเข้าใจกับปัญหาของตน และพิจารณาหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้นต่อไป การแก้ปัญหาคือการพัฒนา แต่เดิมประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดการทุกอย่างจำกัดมาก และการมีส่วนร่วมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการก็เช่นกัน ประชาชนก็แทบไม่ได้อะไร เพราะที่ผ่านมาเป็นการวิจัยประยุกต์ ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการผลการวิจัยในการศึกษาค้นคว้า จึงเกิดขึ้นได้ยาก ดังนั้นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ให้มีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ได้เรียนรู้วิธีการในการศึกษาปัญหา วางแผนในการดำเนินการร่วมกันมีจุดเด่นจุดด้อยอะไรตรงไหนก็ช่วยกันแก้ไข ทั้งนี้จะต้องให้ประชาชนได้ประโยชน์โดยเฉพาะการได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้น มีกิจกรรมที่ให้ร่วมคิดร่วมทำมากขึ้นและประชาชนมีการพัฒนาเผยแพร่คลังความรู้กันมากขึ้น

ธัญญา สังขพันธานนท์ และคณะ (2546) ได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันมาใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนโดยมองผ่านความสัมพันธ์ของคนผู้คนกับสถานที่สำคัญในชุมชนลุ่มน้ำชี โดยมองว่าการศึกษาร่องรอยของสถานที่สำคัญในท้องถิ่นจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีคิด วิธีการดำเนินชีวิต คติความเชื่อ ตลอดจนประสบการณ์ของผู้คนกับสภาพแวดล้อม ส่วนวิธีการที่ได้มาซึ่งข้อมูลนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในท้องถิ่น ผู้ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนและลึกซึ้งในเรื่องราวของท้องถิ่นตนเอง และกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากบุคคลภายนอก เพื่อหลอมรวมและพัฒนาองค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ในการวิจัยครั้งนี้เน้นทางผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยที่มีลักษณะเป็น สหวิทยาการ ซึ่งมีการวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา การวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สังคมวิทยาและการศึกษาเชิงสังคม-วัฒนธรรม โดยได้มีการแนวทางในการวิจัย ดังนี้1) การกำหนดพื้นที่ในการศึกษาและคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการกำหนดพื้นที่ได้อิงกับระบบนิเวศวัฒนธรรมของท้องถิ่น ในส่วนการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลได้กำหนดเอาผู้นำทางการของชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้อาวุโสในชุมชน2)การใช้ข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล 3)การกำหนดกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการวิจัย ในเรื่องของการลงพื้นที่เก็บข้อมูล และการส่งข้อมูลไปให้คนในท้องถิ่นตรวจสอบด้วยการจัดเวทีระดมความคิด ผลการศึกษาพบว่าสถานที่สำคัญของชุมชนลุ่มน้ำชีมีทั้งสถานที่ทางธรรมชาติ และสถานที่คนในท้องถิ่นสร้างขึ้น สถานที่ทางธรรมชาติ ได้แก่ แหล่งน้ำและป่าสาธารณะ สถานที่คนในท้องถิ่นสร้างขึ้น ได้แก่ ศาลสถาน สถานที่ราชการ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ศาลปู่ตา ศาลเจ้า รวมถึงอนุสรณ์สถานต่างๆ สถานที่เหล่านี้มีการกำหนดชื่อแตกต่างกันออกไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิด ระบบองค์ความรู้ และความเชื่อของคนในท้องถิ่น ในส่วนด้านของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถานที่นั้น พบว่าสถานที่สำคัญได้สะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิตของคนท้องถิ่นออกมาใน 3 ลักษณะคือ การเป็นพื้นที่หาอยู่หากิน การเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อตอบสนองความเชื่อ อุดมการณ์ และพิธีกรรม และการเป็นพื้นที่ธุรกิจที่ใช้ประโยชน์ในการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน นับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

สถานที่สำคัญมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะทางกายภาพเรื่อยมา ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตคนท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม คนในท้องถิ่นลุ่มน้ำโขงได้มีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสถานที่สำคัญอย่างสอดคล้องและกลมกลืน

ลัดดา ไหวติและคณะ (2547) ได้ศึกษาวิจัยการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยกระบวนการมีส่วนร่วม ศึกษากรณีโรงเรียนบ้านจองค์ อำเภอมือเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากเห็นว่าเป็นชุมชนไทยใหญ่ที่มีอัตลักษณ์ทางสังคมอันเป็นลักษณะเฉพาะ อีกทั้งเห็นว่าการที่นักเรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการนำองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับการวิถีชีวิต ไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน และสร้างสรรค์ประโยชน์ให้กับครอบครัว และชุมชน อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังให้เกิดความรัก ห่วงแทน และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ในกระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมนั้นมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ 1) พัฒนาความรู้ ความเข้าใจของทีมวิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยจัดเวทีระดมความคิดเพื่อปรับแผน/ทบทวน และเตรียมการจัดเวทีวิเคราะห์ ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายอยู่ที่ครูอาจารย์ในโรงเรียน ผู้นำทางการ ประชาชนชาวบ้าน และผู้อาวุโสในชุมชน 2) จัดการประชุมเพื่อหาวิธีการและจัดสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3) ศึกษาข้อมูลชุมชนภาคสนามและตรวจสอบเอกสาร เพื่อทำการรวบรวม ประมวลผล สภาพปัญหาภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) จัดทำโครงร่างหลักสูตรท้องถิ่น 5) จัดเวทีสรุปบทเรียนจากการทำงาน องค์ความรู้ และปัญหาอุปสรรค ผลการศึกษาพบว่า ในการจัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนนั้น ทางทีมวิจัยได้กำหนดหน่วยการเรียนรู้ 14 หน่วย ครอบคลุมเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของจังหวัดแม่ฮ่องสอน สภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะการเมือง การปกครอง สภาพเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม โบราณวัตถุ-สถาน และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ วิถีชีวิต ประเพณีพิธีกรรม ภาษาและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น และจากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ พบว่านักเรียนมีความชื่นชอบในเนื้อหาสาระของบทเรียน และมีเจตคติที่ดีเกิดความรัก และห่วงแหนต่อขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า การศึกษาชุมชนท้องถิ่นโดยกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นการเน้นให้คนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเกือบทุกขั้นตอน ทำให้องค์ความรู้ที่ถูกค้นพบสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งสามารถนำไปเป็นสารสนเทศพื้นฐานที่นำมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน และการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมยังจะทำให้คณะผู้วิจัยได้เรียนรู้และรับรู้ข้อเท็จจริงและความคิดทางประวัติศาสตร์ในแง่มุมของท้องถิ่นไปด้วยในระหว่างการทำวิจัย ซึ่งนำมาเกิดการก่อเกิดสำนึกร่วมกัน เป็นพลังในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับสังคม ดังนั้นการนำแนวคิดการศึกษาชุมชนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในชุดโครงการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน จึงเป็นแนวทางในการเข้าถึงองค์ความรู้ในแง่มุมของคนท้องถิ่นเกี่ยวกับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน แหล่งท่องเที่ยวและสถานที่สำคัญของชุมชน รวมถึงแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

12. วิธีการดำเนินงานวิจัยและแผนการดำเนินงานวิจัย

ระยะเวลาโครงการ 5 เดือน ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2563 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2563

กิจกรรม	2563				
	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.
1. จัดประชุมทีมชุดโครงการวิจัย					
2. เก็บข้อมูลเอกสาร					
3. ประสานพื้นที่วิจัย					
4. เก็บข้อมูลภาคสนาม					
5. วิเคราะห์ข้อมูล					

ทุนอุดหนุนชุดวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่ตอบสนองการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสังคมในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงมหาวิทยาลัยนครพนม

กิจกรรม	2563				
	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.
6. จัดทำรูปแบบงานวิจัยฉบับสมบูรณ์และเผยแพร่งานวิจัย					

13.สถานที่ทำวิจัย

ลำดับ	ประเภท	ประเทศ/จังหวัด/เมือง	ชื่อสถานที่
1	ในประเทศ	ราชอาณาจักรไทย/นครพนม	ชุมชนชาวจีน
2	ต่างประเทศ	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว/คำม่วน	ชุมชนชาวจีน

14.แผนการใช้จ่ายงบประมาณของชุดโครงการวิจัย

1) โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์นครพนมและแขวงคำม่วน : ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาในพระธาตุศักดิ์สิทธิ์สองฝั่งโขง จำนวน 20,000 บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

ลำดับ	ประเภทงบประมาณ	รายละเอียด	จำนวนเงิน (บาท)
1	งบบุคลากร		
2	งบดำเนินการ-ค่าตอบแทน	ค่าเบี้ยเลี้ยงคณะทำงาน (5 คน x 240 บ. x 16 วัน)	11520
3	งบดำเนินการ-ค่าใช้สอย	ค่าอาหารกลางวันผู้เข้าร่วมโครงการ (5 คน x 60 บ. x 16 มื้อ)	2880
		ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่มผู้เข้าร่วมโครงการ (5 คน x 25 บ. x 32 มื้อ)	2400
		ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง คณะทำงาน	3200
4	งบดำเนินการ-ค่าวัสดุ		
	รวม		20,000

2) โครงการวิจัย “อัตลักษณ์เมืองนครพนม-คำม่วน: ประวัติศาสตร์บอกเล่าและการฟื้นฟูความทรงจำจากภาพถ่ายของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่พรมแดนทางวัฒนธรรมนครพนม-คำม่วน” จำนวน 20,000 บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

ลำดับ	ประเภทงบประมาณ	รายละเอียด	จำนวนเงิน (บาท)
1	งบบุคลากร		
2	งบดำเนินการ-ค่าตอบแทน	ค่าเบี้ยเลี้ยงคณะทำงาน (5 คน x 240 บ. x 16 วัน)	11520
3	งบดำเนินการ-ค่าใช้สอย	ค่าอาหารกลางวันผู้เข้าร่วมโครงการ (5 คน x 60 บ. x 16 มื้อ)	2880
		ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่มผู้เข้าร่วมโครงการ (5 คน x 25 บ. x 32 มื้อ)	2400
		ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง คณะทำงาน	3200

ทุนอุดหนุนชุดวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่ตอบสนองการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสังคมในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงมหาวิทยาลัยนครพนม

ลำดับ	ประเภทงบประมาณ	รายละเอียด	จำนวนเงิน (บาท)
4	งบดำเนินการ-ค่าวัสดุ		
	รวม		20,000

3) โครงการวิจัยเรื่อง “เกี่ยวบัวสองฝั่งโขง: ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน” จำนวน 20,000 บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

ลำดับ	ประเภทงบประมาณ	รายละเอียด	จำนวนเงิน (บาท)
1	งบบุคลากร		
2	งบดำเนินการ-ค่าตอบแทน	ค่าเบี้ยเลี้ยงคณะทำงาน (5 คน x 240 บ. x 16 วัน)	11520
3	งบดำเนินการ-ค่าใช้สอย	ค่าอาหารกลางวันผู้เข้าร่วมโครงการ (5 คน x 60 บ. x 16 มื้อ)	2880
		ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่มผู้เข้าร่วมโครงการ (5 คน x 25 บ. x 32 มื้อ)	2400
		ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง คณะทำงาน	3200
4	งบดำเนินการ-ค่าวัสดุ		
	รวม		20,000

4) โครงการวิจัยเรื่อง “พิพิธภัณฑน์มีชีวิต: แนวทางการจัดการย่านเมืองเก่านครพนม-คำม่วนอย่างมีส่วนร่วม” จำนวน 20,000 บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

ลำดับ	ประเภทงบประมาณ	รายละเอียด	จำนวนเงิน (บาท)
1	งบบุคลากร		
2	งบดำเนินการ-ค่าตอบแทน	ค่าเบี้ยเลี้ยงคณะทำงาน (5 คน x 240 บ. x 16 วัน)	11520
3	งบดำเนินการ-ค่าใช้สอย	ค่าอาหารกลางวันผู้เข้าร่วมโครงการ (5 คน x 60 บ. x 16 มื้อ)	2880
		ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่มผู้เข้าร่วมโครงการ (5 คน x 25 บ. x 32 มื้อ)	2400
		ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง คณะทำงาน	3200
4	งบดำเนินการ-ค่าวัสดุ		
	รวม		20,000

5) โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษานครพนม และแขวงคำม่วน” จำนวน 20,000 บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

ลำดับ	ประเภทงบประมาณ	รายละเอียด	จำนวนเงิน (บาท)
1	หมวดค่าตอบแทน	ค่าตอบแทนนักวิจัย (5 เดือน * 1,200)	6,000

ลำดับ	ประเภทงบประมาณ	รายละเอียด	จำนวนเงิน (บาท)
2	หมวดค่าใช้สอย	ค่าจัดทำแบบสอบถาม (400 ชุด * 10)	4,000
		ค่าตอบแทนเก็บข้อมูล (400 ชุด * 20)	8,000
		ค่าจัดทำรูปเล่มรายงาน	1,000
		ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	1,000
	รวม		20,000

15.มาตรฐานการวิจัย

- มีการใช้สัตว์ทดลอง
- มีการวิจัยในมนุษย์
- มีการใช้สัตว์ทดลอง
- มาตรฐานความปลอดภัยทางชีวภาพด้านพันธุวิศวกรรม
- มีการใช้ห้องปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องสารเคมี

16.หน่วยงานร่วมดำเนินการ/ภาคเอกชนหรือชุมชนที่ร่วมลงทุนหรือดำเนินการ

17.ระดับความพร้อมที่มีอยู่ในปัจจุบัน (ถ้ามี)

18. ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact)

- 1) โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์นครพนมและแขวงคำม่วน : ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาในพระธาตุศักดิ์สิทธิ์สองฝั่งโขง
-เป้าหมายของผลผลิต (output) และตัวชี้วัด

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน

<p>ประวัติความเป็นมาของพระธาตุ บทบาทในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชนและในพื้นที่สองฝั่งโขง การสร้างความชอบธรรมของรัฐและผู้นำในชุมชนผ่านองค์พระธาตุ การสร้างสัญลักษณ์ในพิธีกรรมการบูชา ความเชื่อที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรมการบูชา การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลประวัติความเป็นมาของพระธาตุ - ข้อมูลบทบาทในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชนและในพื้นที่สองฝั่งโขง - ข้อมูลการสร้าง ความชอบธรรมของรัฐและผู้นำในชุมชนผ่านองค์พระธาตุ 	<ul style="list-style-type: none"> - องค์ความรู้ด้านการสร้างสัญลักษณ์ในพิธีกรรมการบูชา - องค์ความรู้ด้านความเชื่อที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุศักดิ์สิทธิ์สองฝั่งโขง - องค์ความรู้ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ 	<p>5 เดือน</p>	
--	--	---	----------------	--

-เป้าหมายของผลลัพธ์ (outcome) และตัวชี้วัด

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
<p>ผลลัพธ์ของการสร้างความสัมพันธ์นครพนมและแขวงคำม่วนผ่านการบูชาพระธาตุศักดิ์สิทธิ์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐ - การรื้อร่งทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชนท้องถิ่น - การสร้างเครือข่ายด้านวัฒนธรรมของประชากรในกลุ่ม - การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนสองฝั่งโขง 		<ul style="list-style-type: none"> - ความสำเร็จของการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐ - เกิดการรื้อร่งทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชนท้องถิ่น - เกิดการสร้างเครือข่ายด้านวัฒนธรรมของประชากรในกลุ่ม - เกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนสองฝั่งโขง 	<p>5 เดือน</p>	

2) โครงการวิจัย “อัตลักษณ์เมืองนครพนม-คำม่วน: ประวัติศาสตร์บอกเล่าและการฟื้นฟูความทรงจำจากภาพถ่ายของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่พรมแดนทางวัฒนธรรมนครพนม-คำม่วน”

-เป้าหมายของผลผลิต (output) และตัวชี้วัด

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
-ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและทางสังคมของเมืองนครพนม-คำม่วน -ข้อมูลอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนจีนในเมืองนครพนม-คำม่วน ในเรื่องของการอพยพย้ายถิ่น การตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ การสะสมทุนทางเศรษฐกิจ ทุนสังคม และทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองนครพนม-คำม่วน -แนวทางการขับเคลื่อนพลังประชาคมชาวจีนเมืองนครพนม เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของเมืองนครพนม	-ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและทางสังคมของเมืองนครพนม-คำม่วน -ข้อมูลอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนจีนในเมืองนครพนม-คำม่วน ในเรื่องของการอพยพย้ายถิ่น การตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ การสะสมทุนทางเศรษฐกิจ ทุนสังคม และทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองนครพนม-คำม่วน -แนวทางการขับเคลื่อนพลังประชาคมชาวจีนเมืองนครพนม เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของเมืองนครพนม	-สำเนิกร่วมทางด้านประวัติศาสตร์ของชาวจีนนครพนมและคำม่วน	5 เดือน	

-เป้าหมายของผลลัพธ์ (outcome) และตัวชี้วัด

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
- องค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองนครพนม-คำม่วน ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและทางสังคมและประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีน -เกิดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและประชาคมชาวจีนเมืองนครพนมในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว	-รายงานการวิจัย 1 เล่ม -มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของชุมชนชาวจีนในเมืองนครพนมอย่างน้อย 1 กิจกรรม	-ทีมวิจัย ผู้ที่เกี่ยวข้องและกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษามีความรู้และความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองนครพนม-คำม่วน รวมถึงประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีน -ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้และความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองนครพนมและประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีนในเมืองนครพนม	5 เดือน	

3) โครงการวิจัยเรื่อง “เกี่ยวกับสองฝั่งโขง: ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน”

-เป้าหมายของผลผลิต (output) และตัวชี้วัด

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
- ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนชาวเวียดนามในนครพนมและแขวงคำม่วน - ข้อมูลประวัติศาสตร์สถานที่สำคัญของชาวเวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน	- ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามในนครพนมและแขวงคำม่วน 1 ชิ้น - ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์สถานที่สำคัญของชาวเวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน 1 =bho	สำนักร่วมทางด้านประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามในนครพนมและคำม่วน รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ	5 เดือน	

- เป้าหมายของผลลัพธ์ (outcome) และตัวชี้วัด

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
- สร้างความรู้ ความเข้าใจและสำนักร่วมแก่ทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องให้ตระหนักถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามในนครพนมและคำม่วนโดยสามารถนำไปใช้ต่อยอดพัฒนาในรูปแบบต่างๆ - เกิดแนวทางการเชื่อมโยงการวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นเข้ากับกระบวนการเรียนการสอน (ทั้งรายวิชาของหลักสูตรและรายวิชาพื้นฐานทั่วไป) โดยบูรณาการเข้ากับพันธกิจด้านการบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยนครพนม	- ชุมชนที่มีความสนใจทางด้านประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม 1 ชุมชน - กิจกรรมบูรณาการการวิจัยเข้ากับการเรียนการสอน, การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างน้อย 1 กิจกรรม/รายวิชา - เครือข่ายผู้สนใจ	- เกิดความสนใจทางด้านประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม - นักศึกษาเกิดสำนักร่วมและเกิดกระบวนการเรียนรู้และทักษะเชิงปฏิบัติจริงอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่น	5 เดือน	
			5 เดือน	

<p>- สร้างเครือข่ายผู้สนใจทางด้านประวัติศาสตร์เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนหนุนเสริมเมืองนครพนมให้เป็นเมืองน่าอยู่และเข้มแข็งในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้สามารถต่อยอดทั้งในแง่การส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยดำเนินควบคู่ไปกับการอนุรักษ์เมืองอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการสนับสนุนการท่องเที่ยวที่มีฐานอยู่บนชุมชน (Community based Tourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และมีจิตสำนึก</p>	<p>ทางด้านประวัติศาสตร์อย่างน้อย 1 เครือข่าย</p>	<p>- เครือข่ายผู้สนใจทางด้านประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม</p>	<p>5 เดือน</p>	
---	--	--	----------------	--

4) โครงการวิจัยเรื่อง “พิพิธภัณฑ์มีชีวิต: แนวทางการจัดการย่านเมืองเก่านครพนม-คำม่วนอย่างมีส่วนร่วม”

-เป้าหมายของผลผลิต (output) และตัวชี้วัด

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
<p>- ข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเก่านครพนม-คำม่วนแบบมีส่วนร่วม</p> <p>- รูปแบบและแนวทางในการจัดการชุมชนเมืองเก่านครพนมอย่างมีส่วนร่วม</p> <p>- แนวทางในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิตนครพนมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเมืองนครพนมแบบมีส่วนร่วม</p>	<p>- สื่อและข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเก่านครพนม-คำม่วน, รูปแบบและแนวทางในการจัดการชุมชนเมืองเก่านครพนมอย่างมีส่วนร่วมและแนวทางในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิตนครพนมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเมืองนครพนมแบบมีส่วนร่วม</p>	<p>สร้างสำเนาร่วมและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทีมวิจัยและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง</p>	<p>5 เดือน</p>	

	<p>แบบมีส่วนร่วม 1 ชั้น</p> <ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเก่านครพนม-คำม่วน, รูปแบบและแนวทางในการจัดการชุมชนเมืองเก่านครพนมอย่างมีส่วนร่วมและแนวทางในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิตนครพนมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเมืองนครพนมแบบมีส่วนร่วมแบบมีส่วนร่วมอย่างน้อย 3 กิจกรรม 			
--	--	--	--	--

-เป้าหมายของผลลัพธ์ (outcome) และตัวชี้วัด

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
<ul style="list-style-type: none"> - สร้างความรู้ ความเข้าใจและสำนึกร่วมแก่ทีมวิจัยชุมชนและผู้เกี่ยวข้องให้ตระหนักถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเก่านครพนม-คำม่วนเพื่อประยุกต์องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองนครพนมไปใช้ต่อยอดพัฒนาในรูปแบบต่างๆ - เกิดแนวทางการเชื่อมโยงการวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นเข้ากับกระบวนการเรียนการสอน (ทั้งรายวิชาของหลักสูตรและรายวิชาพื้นฐานทั่วไป) โดยบูรณาการเข้ากับพันธกิจด้านการบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนต้นแบบในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม 1 ชุมชน - กิจกรรมบูรณาการการวิจัยเข้ากับการเรียนการสอน, การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างน้อย 1 กิจกรรม/รายวิชา 	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดชุมชนต้นแบบในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม - นักศึกษาเกิดสำนึกร่วมและเกิดกระบวนการเรียนรู้และทักษะเชิงปฏิบัติจริงอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่น 	<p>5 เดือน</p> <p>5 เดือน</p>	

<p>ของมหาวิทยาลัยนครพนม</p> <ul style="list-style-type: none"> - สร้างเครือข่ายประชาสังคม (civil society) เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนหนุนเสริมเมืองนครพนมให้เป็นเมืองน่าอยู่และเข้มแข็งในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมผ่านกลไกของกระบวนการจัดทำพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (living museum) ที่ไม่ได้จำกัดที่ตัวอาคารแต่เน้นการจัดการพื้นที่ในภาพรวมการสร้างกระบวนการเรียนรู้ (ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม) และการสร้างสำนึกของความเป็นเจ้าของร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถต่อยอดทั้งในแง่การส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยดำเนินควบคู่ไปกับการอนุรักษ์เมืองอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการสนับสนุนการท่องเที่ยวที่มีฐานอยู่บนชุมชน (Community based Tourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรมที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และมีจิตสำนึก 	<ul style="list-style-type: none"> - เครือข่ายประชาสังคมเมืองเก่านครพนมและพิพิธภัณฑ์มีชีวิตอย่างน้อย 1 เครือข่าย 	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดเครือข่ายประชาสังคม (civil society) ในการร่วมกันขับเคลื่อนหนุนเสริมเมืองนครพนมให้เป็นเมืองน่าอยู่และเข้มแข็ง 	<p>5 เดือน</p>	
--	---	--	----------------	--

5) โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงแบบมีส่วนร่วม:กรณีศึกษานครพนม และแขวงคำม่วน”

-เป้าหมายของผลผลิต (output) และตัวชี้วัด

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน

<p>ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง</p>	<p>จำนวนข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนสองฝั่งโขง กรณีศึกษานครพนม และแขวงคำม่วน ตามจำนวนปัจจัยที่ศึกษาได้</p>	<p>ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนสองฝั่งโขง กรณีศึกษานครพนม และแขวงคำม่วน</p>	<p>5 เดือน</p>	
--	---	--	----------------	--

- เป้าหมายของผลลัพธ์ (outcome) และตัวชี้วัด

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
<p>แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชนสองฝั่งโขงระหว่างนครพนม และแขวงคำม่วน</p>	<p>มีนโยบายทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชนสองฝั่งโขงระหว่างนครพนม และแขวงคำม่วน อย่างน้อย 1 นโยบาย</p>	<p>นโยบายทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชนสองฝั่งโขงระหว่างนครพนม และแขวงคำม่วน เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน</p>	<p>5 เดือน</p>	

19.แนวทางการขับเคลื่อนผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปสู่ผลลัพธ์และผลกระทบ

องค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเมืองนครพนมและแขวงคำม่วนจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่นำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในเรื่องของแนวทางการจัดการท่องเที่ยว แนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองเก่านครพนมและแขวงคำม่วน ตลอดจนนำไปสู่การขับเคลื่อนกิจกรรมอันเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาคมเมือง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน

20.การประเมินตนเอง (Self-assessment) (เฉพาะชุดโครงการวิจัย/โครงการวิจัยเดี่ยว)

ชื่อโครงการวิจัย	ปีที่ได้รับ งบประมาณ	งบประมาณ (บาท)	การนำไปใช้ประโยชน์
- นักวิจัยโครงการ การสร้างความเข้าใจในคุณลักษณะ พฤติกรรม และทัศนคติในโอกาสของชาติดิจิทัลไทย โดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ	พ.ศ. 2562- 2563	1,000,000	การวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการงานและการศึกษา
- หัวหน้าโครงการวิจัย การนิยามความหมายใหม่ของความเชื่อเรื่องนาค : ศึกษากระบวนการท้องถิ่นเชิงเปรียบเทียบของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว-อีสานในจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน (สปป.ลาว) โดยศูนย์ศึกษาอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง	พ.ศ. 2555-2556	200,000	บทความปฐมนิพนธ์ เจียวิริยบุญญา (2556, กรกฎาคม-ธันวาคม) การนิยามความหมายใหม่ของความเชื่อเรื่องนาค: ศึกษากระบวนการท้องถิ่นเชิงเปรียบเทียบของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว-อีสานในจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน (สปป.ลาว). วารสารวิถีสังคมมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์, 1(2), 52-69.
-นักวิจัยโครงการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ เด็ก ผู้หญิง และผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ หนึ่ง ทบทวนนิยาม มโนทัศน์ และแนวคิดทางสังคม ที่อยู่เบื้องหลังข้อตกลงระหว่างประเทศและกฎหมายของต่างประเทศรวมถึงประเทศไทย โดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ปี 2556	พ.ศ.2556	500,000	การวางแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและกระจายโอกาสให้แก่ผู้พิการ

ลงชื่อ
 (นางสาวปฐมนิพนธ์ เจียวิริยบุญญา)
 หัวหน้าโครงการวิจัย/ชุดโครงการวิจัย
 วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

แบบข้อเสนอโครงการวิจัย
ทุนอุดหนุนชุดวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้
ที่ตอบสนองการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสังคมในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

กรอบการวิจัย (ทำเครื่องหมาย ✓ หน้ากรอบการวิจัยที่ตรงกับหัวข้อวิจัยมากที่สุด)

1. ชุดโครงการวิจัยและพัฒนาโคเนื้อเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

1.1 ชุดโครงการวิจัยการปรับปรุงพันธุ์โคเนื้อ

1.2 ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาอาหารสัตว์สำหรับโคเนื้อ

1.3 ชุดโครงการวิจัยการจัดการสุขภาพโคเนื้อ

2. ชุดโครงการวิจัยการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชนชาติ 2 ประเทศ ในเขตพื้นที่จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และในเขตพื้นที่แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3. ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาพันธุ์หญ้าและระบบการดูแลรักษาด้วยอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) ที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ทางการกีฬาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลาง

1. ชื่อโครงการวิจัย

(ภาษาไทย) พิพิธภัณฑ์มีชีวิต: แนวทางการจัดการย่านเมืองเก่านครพนม-คำม่วนอย่างมีส่วนร่วม
 (ภาษาอังกฤษ) Living Museum: Model of Participant Management of Nakhon Phanom-Khammuan Old Towns

2. ประเภทการวิจัย

2.1 สาขาวิจัย.....

2.2 ประเภทการวิจัย

- พื้นฐาน (basic Research)
- พัฒนาและประยุกต์ (Development)
- วิจัยเชิงปฏิบัติการ (Operational Research)
- วิจัยทางด้านคลินิก (Clinical Trial)
- วิจัยต่อยอด (Translational research)
- การขยายผลงานวิจัย (Implementation)

3. คำสำคัญ

(ภาษาไทย) ชุมชนเมืองเก่า; นครพนม; คำม่วน; พิพิธภัณฑ์มีชีวิต; การจัดการวัฒนธรรม
 (ภาษาอังกฤษ) old town; nakhon phanom; khammuan; living museum; cultural management

4. คณะผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง ใน โครงการ	หมายเลข โทรศัพท์	อีเมล	สัดส่วน การมี ส่วนร่วม (ร้อยละ)	เวลาที่ทำ วิจัย (ชั่วโมง/ สัปดาห์)
นายณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี	หัวหน้า โครงการ	0973026767	Narongsumalee123@gmail.com	80	28ชม./ สัปดาห์
นายอนุชิต สิงห์ สุวรรณ	ผู้ร่วม วิจัย	0901406724		20	7ชม/ สัปดาห์

5. ความสำคัญและที่มาของปัญหาการทำวิจัย

ตามประวัติศาสตร์การสร้างเมืองนครพนมนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายที่ตั้งเมืองอยู่หลายครั้ง ระหว่างสองฝั่งแม่น้ำโขง กระทั่งย้ายมาตั้งที่บริเวณบ้านท่าค้อ บ้านหนองจันทร์และบริเวณใกล้เคียงซึ่งห่างจาก เขตเทศบาลเมืองนครพนมไปทางทิศใต้ราว 5 กิโลเมตร ซึ่งบริเวณดังกล่าวมีความสำคัญในฐานะศูนย์กลางของ เมืองนครพนมในช่วงปีพ.ศ. 2329-2339 ก่อนจะย้ายที่ตั้งเมืองขึ้นมาทางด้านเหนือโดยมาตั้งศูนย์กลางอยู่ บริเวณคุ้มวัดกลางและวัดมหาธาตุในปัจจุบัน ดังนั้น พื้นที่ตำบลท่าค้อและหมู่บ้านใกล้เคียง จึงได้ทิ้งร่องรอย โบราณวัตถุ-สถาน ตำนาน เรื่องเล่าและพิธีกรรมต่างๆที่แสดงให้เห็นถึงการเป็นที่ตั้งเมืองเก่านครพนม(เดิม) ปรากฏอยู่ทั่วไปในชุมชนดังกล่าว โดยเฉพาะร่องรอยของแหล่งโบราณคดีกว่า 20 แหล่ง เช่น วัดร้างพระธาตุ กระจย่อง วัดร้างห้วยนายายเอียน วัดร้าง ศรีจันทร์ วัดท่าหนองจันทร์ วัดบ้านเมืองเก่า(วัดแต่มร้าง) วัดก้อนสำ ปูหลังสถานีอนามัยหนองจันทร์ วัดป่าแพ่งศรี ท่าเลเลี้ยงสัตว์บึงหมาแหล่ วัดร้างพระบัง ห้วยนายายพรรณ วัด ร้างนาม่อง ธาตุนางคำทอง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ที่ผ่านมาจะมีความพยายามของกลุ่มต่างๆทั้งจากภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นบ้าน หนองจันทร์ บ้านท่าค้อ บ้านเมืองเก่าหรือจากองค์กร หน่วยงานภายนอกที่ได้มีการเคลื่อนไหวและดำเนินการ เพื่อแสวงหาแนวทางในการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากการเป็นที่ตั้งเมืองเก่านครพนม (เดิม) ในรูปแบบ ต่างๆ ทว่ายังมีลักษณะกระจัดกระจายไม่เป็นระบบและไม่มีความต่อเนื่อง จึงทำให้การดำเนินการของกิจกรรม ส่วนใหญ่ไม่มีพลังขับเคลื่อนปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน ดังนั้น จึงได้เป็นโจทย์ที่ท้าทายในการหาแนวทาง พัฒนาเชิงอนุรักษ์เพื่อบริหารจัดการเมืองเก่านครพนมให้เป็นไปอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ตามระเบียบสำนัก นายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่าพ.ศ. 2546 ได้ประกาศเขตพื้นที่ เมืองเก่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบันพบว่ามีย่านกว่า 31 เมืองเก่า ใน 29 จังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งเมือง เก่านครพนมยังไม่ได้รับการรองรับตามประกาศดังกล่าว

นอกจากนี้ ในหลายพื้นที่โดยเฉพาะแถบยุโรปและจีนได้พยายามหาแนวทางในการจัดการมรดกทาง ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการจัดการพื้นที่เมืองด้วยแนวคิดพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (living museum) ซึ่งเป็น กระบวนการอย่างหนึ่งในการจัดการให้ทั้งเมืองและผู้คนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างดุลยภาพ โดยการแสวงหา แนวทางในการป้องกัน จัดการ พัฒนา และอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนเมืองเก่า ทั้งนี้โดยใช้การศึกษาประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เนื่องจากว่า กระบวนการทำงานของพิพิธภัณฑ์มีชีวิตนั้น เป็นการจัดการเมืองที่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วม ของชุมชนในลักษณะเครือข่ายประชาสังคม (civil society) โดยการสร้างผลตอบแทนทั้งในทางเศรษฐกิจและ สังคมให้ชุมชน ด้วยการส่งเสริมศักยภาพด้านวัฒนธรรมร่วมกับการแก้ปัญหาของเมืองไปพร้อมกัน ทั้งนี้เพื่อ

สร้างกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมในการกำหนดทิศทางให้เมืองมีการเจริญเติบโตอย่างมีแบบแผน มีลักษณะที่เหมาะสม ไม่ก้าวกระโดด และสอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ทั้งนี้การพัฒนาวัฒนธรรมร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจะช่วยให้การเป็น “เมืองมรดกทางวัฒนธรรม” มีความยั่งยืนด้วยกระบวนการและกลไกที่เกิดจากคนในท้องถิ่น

กอบปรักในช่วงกว่าหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมากระแสการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based tourism) กำลังได้รับความสนใจอย่างมากและได้มีการสนับสนุนให้เกิดขึ้นในหลายๆแห่ง ซึ่งแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมองว่าชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการกิจกรรมของตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวม โดยเน้นให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิดไตร่ตรองวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจ จะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังจากท่องเที่ยวกลับแล้วมีการลดผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชนให้มีความเป็นธรรม โดยเฉพาะการสร้างภูมิคุ้มกันในการจัดการและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะมาพร้อมกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะผลกระทบจากการการท่องเที่ยว ซึ่งต้องพิจารณาทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้โดยคำนึงทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนผลกระทบด้านลบ ดังเช่น เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป

ดังนั้น เพื่อเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนท้องถิ่นและเครือข่ายภาคีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์เมืองเก่านครพนมสำหรับส่งเสริมการจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (living museum) ร่วมทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงได้เป็นที่มาของการดำเนินโครงการดังกล่าวนี้เพื่อสร้างความตระหนักรู้ เสริมพลังและความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการเมืองเก่าอย่างเป็นระบบเพื่อให้เป็นพื้นฐานในการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในทิศทางที่พึงปรารถนาของชุมชนท้องถิ่นต่อไปในอนาคต

6. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเก่านครพนม-คำม่วนแบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางในการจัดการชุมชนเมืองเก่านครพนม-คำม่วนอย่างมีส่วนร่วม
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิตนครพนมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเมืองเก่านครพนม-คำม่วนแบบมีส่วนร่วม

7. ขอบเขตการวิจัย

7.1 พื้นที่ดำเนินการ

พื้นที่ศึกษาคือชุมชนท้องถิ่นท่าค้อ ต.ท่าค้อ อ.เมือง จ.นครพนม ซึ่งเป็นที่ตั้งเดิมของเมืองเก่านครพนม (พ.ศ.2329-2339) และเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สปป.ลาว ในเชิงพื้นที่วัฒนธรรม (cultural area) ที่ไม่เหมือนกับพื้นที่กายภาพ/เขตปกครองโดยอาจมีการทับซ้อน

7.2 ประชากรหรือกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มตัวอย่าง กำหนดเลือกแบบเจาะจงมาจากกลุ่มประชากร (Purposive Sampling) และเพื่อความชัดเจนในการศึกษาจึงจัดแบ่งกลุ่มประชากรออกตามบทบาทและประเภท (typical case) เป็น 3 กลุ่มหลัก ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องหรือเหลื่อมซ้อนกันจำนวน 60 คน ดังนี้

กลุ่มผู้รู้ จำนวน 20 คน ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลท่าค้อ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมจำนวน 15 คนและแขวงคำม่วนจำนวน 5 คน

กลุ่มผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติ จำนวน 30 คน ประกอบด้วย นายกองค้การบริหารส่วนตำบลท่าค้อ กำนันตำบลท่าค้อ ผู้ใหญ่บ้าน ครูโรงเรียนบ้านท่าค้อ และนักเรียนโรงเรียนบ้านท่าค้อ จำนวน 25 คน และหัวหน้าส่วนราชการเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน จำนวน 5 คน

กลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ประชาชนในพื้นที่ตำบลท่าค้อ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมจำนวน 5 คนและแขวงคำม่วนจำนวน 5 คน

7.3 ขอบเขตเวลา

ระหว่างเมษายน-สิงหาคม 2563

7.4 ประเด็นศึกษา

ประเด็นหลัก

- ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองนครพนม-คำม่วนเป็นอย่างไร? (โดยเน้นพื้นที่ตั้งเมืองแก่นนครพนม ตำบลท่าค้อ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมและเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สปป.ลาว)

- จะนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมย่านเมืองแก่นนครพนม-คำม่วนมาพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิตซึ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเมืองนครพนมแบบมีส่วนร่วมได้อย่างไร?

ประเด็นรอง

- กิจกรรมตามกรอบกลยุทธ์ของการจัดการชุมชนเมืองเก่าและพิพิธภัณฑ์มีชีวิต คือ 1) การป้องกัน 2) การจัดการ 3) การพัฒนา และ 4) การฟื้นฟู ควรประกอบด้วยอะไรและมีแนวทางดำเนินงานอย่างไร?

- การจัดการกลุ่ม/หน่วยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการพัฒนาชุมชนเมืองเก่าและพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

8. ทฤษฎี สมมติฐาน และกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

8.1 งานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการชุมชนเมืองเก่า

ความหมายและความสำคัญของเมืองเก่า

นิยามเมืองเก่าตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.2546 (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2554: 3-4) ดังนี้

เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อน หรือมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีลักษณะจำเพาะของสมัยหนึ่งในประวัติศาสตร์

เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีรูปแบบผสมผสานสถาปัตยกรรมท้องถิ่นหรือมีลักษณะเป็นรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาในยุคต่างๆ

เมืองหรือบริเวณของเมืองที่เคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่งและยังคงมีลักษณะเด่นประกอบด้วยโบราณสถาน

เมืองหรือบริเวณของเมืองซึ่งโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งสถาปัตยกรรม หรือคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์

นอกจากนี้คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า (2548) ยังจัดประเภทเมืองเก่าออกเป็น 4 ประเภท คือ

(1) เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อน และมีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีรูปแบบผสมผสานของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น หรือมีลักษณะของรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาของยุคต่างๆ หรือเคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่ง หรือโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หรือสถาปัตยกรรมซึ่งมีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์ แต่**ไม่พบหลักฐานทางกายภาพที่บ่งบอกถึงลักษณะอันเด่นชัดของโครงสร้างเมืองในอดีต** ตัวอย่างของเมืองเก่าในประเภทนี้ ได้แก่ ร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณ ซึ่งพบในประเทศไทยมากกว่า 1,208 แห่งและแหล่งโบราณคดีในชั้นดิน เป็นต้น

(2) เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อน และมีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีรูปแบบผสมผสานของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น หรือมีลักษณะของรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาของยุคต่างๆ หรือเคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่ง หรือโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือสถาปัตยกรรมซึ่งมีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์ **ที่ปรากฏหลักฐานทางกายภาพอันบ่งบอกถึงลักษณะอันเด่นชัดของโครงสร้างเมือง หรือโบราณวัตถุสถานในอดีต และปัจจุบันไม่มีผู้คนพักอาศัย หรือพักอาศัยอยู่น้อย มีลักษณะเป็นเมืองร้าง และได้รับการอนุรักษ์ไว้ในลักษณะอนุสรณ์สถาน หรืออุทยานประวัติศาสตร์ โดยกลายประโยชน์ใช้สอยเป็นแหล่งศึกษา หรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม** เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ต่างๆ ของกรมศิลปากร

(3) เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อน และมีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีรูปแบบผสมผสานของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นหรือมีลักษณะของรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาของยุคต่างๆ หรือเคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่ง หรือโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือสถาปัตยกรรมซึ่งมีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์ **ที่ปรากฏหลักฐานทางกายภาพอันบ่งบอกถึงลักษณะอันเด่นชัดของโครงสร้างเมือง หรือโบราณวัตถุสถานในอดีต และมีการใช้สอยในลักษณะของเมืองที่ยังมีชีวิตอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน ในลักษณะชุมชนเมืองขนาดเล็ก หรือเมืองที่มีได้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการของจังหวัด ได้แก่ ย่านเมืองเก่า ย่านชุมชนเก่า เช่น เมืองนครชุม**

(4) เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อน และมีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีรูปแบบผสมผสานของสถาปัตยกรรมท้องถิ่นหรือมีลักษณะของรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาของยุคต่างๆ หรือเคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่ง หรือโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือสถาปัตยกรรมซึ่งมีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์ **ที่ปรากฏหลักฐานทางกายภาพที่บ่งบอกถึงลักษณะอันเด่นชัดของโครงสร้างเมืองหรือโบราณวัตถุสถานในอดีต และมีการใช้สอยในลักษณะของเมืองที่ยังมีชีวิตอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน ในลักษณะชุมชนเมืองขนาดใหญ่ที่เป็น ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการของจังหวัดที่มีจำนวนประชากรพักอาศัยเป็นจำนวนมาก เช่น บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์**

โดยสรุปแล้วเมืองเก่าประเภท (1) และ (2) มักจะอยู่ในลักษณะของเมืองเก่าประเภทเมืองโบราณ ที่มีภูมิทัศน์แบบพิพิธภัณฑ์ (Museum Landscape) ซึ่งแม้จะมีการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในปัจจุบัน แต่ก็ไม่ได้มีความเกี่ยวข้อง หรือสืบเนื่องจากการตั้งถิ่นฐานในอดีต ดังนั้นลักษณะการใช้ที่ดินจึงไม่ซับซ้อน เนื่องจากมีจำนวนประชากรในพื้นที่ไม่มากนัก หรือเป็นพื้นที่ของรัฐ เมืองเก่าลักษณะนี้จึงสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้พระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 โดยกรมศิลปากร ส่วนเมืองเก่าประเภท (3) และ (4) เป็นเมืองเก่าที่มีการอยู่อาศัยสืบเนื่องมาจากในอดีต จึงเป็นเมืองที่ยังมีชีวิต (Living Environment) เพียงแต่เมืองเก่าประเภท (3) จะมีขนาดเล็กกว่าเมืองเก่าประเภท (4) ดังนั้นเมืองเก่าประเภทนี้จึงมีลักษณะการใช้ที่ดินค่อนข้างซับซ้อน ทำให้ไม่สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง โดยสรุปแล้วเมืองเก่าหรือเมืองประวัติศาสตร์ประเภท (3) และ (4) มีลักษณะดังนี้

มีลักษณะพิเศษและมีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น

มีรูปแบบของสถาปัตยกรรมเฉพาะที่อยู่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม

มีความเป็นตัวแทนของรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคม หรือเคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่ง ซึ่งโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หรือสถาปัตยกรรมมีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์

การปรากฏของหลักฐานทางกายภาพที่บ่งบอกถึงลักษณะอันเด่นชัดของโครงสร้างเมือง หรือแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมจากอดีต

การใช้สอยในลักษณะเมืองที่ยังมีชีวิต (Living Environment)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าบริเวณที่จะถูกเรียกว่าเป็นย่านเก่า หรือเมืองเก่าได้นั้น จะต้องเป็นบริเวณที่มีความแตกต่างจากบริเวณอื่นในลักษณะที่ยังคงรักษาลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์และคุณลักษณะเฉพาะ (Identity and Character) รวมทั้งมีบูรณภาพ และความเป็นของเดิมแท้ (Integrity and Authenticity) จนกลายเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ ทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรม (Tangible heritage) และส่วนที่เป็นนามธรรม (Intangible heritage) จึงเห็นได้ว่าพื้นที่ซึ่งจะเป็นย่านเก่า หรือเมืองเก่าได้นั้นเป็นพื้นที่ซึ่งมีความพิเศษ หาได้ยาก จึงควรได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเหมาะสม เพื่อที่จะสามารถดำรงคุณค่าความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติไว้ได้ พร้อมไปกับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อคงไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศเมือง และประโยชน์สุขของประชาชน ซึ่งคุณค่าและความสำคัญของเมืองเก่าสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) ด้านสุนทรียภาพ ความสวยงาม ซึ่งแบบอย่างความสำเร็จในการออกแบบหรือการก่อสร้างในสมัยหนึ่งๆ มีความพิเศษและมีคุณค่าด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม และวิศวกรรม

(2) ด้านตัวแทน อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่เป็นตัวแทนของรูปแบบทางศิลปะสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมที่แพร่หลาย เช่น เรือนไทย

(3) ด้านความหายาก อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มีลักษณะพิเศษ แปลกไม่มีที่อื่นในโลก เนื่องจากเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละยุคสมัย

(4) ด้านความสำคัญทางประวัติศาสตร์ อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญในสมัยใดสมัยหนึ่งหรือเหตุการณ์หนึ่งในประวัติศาสตร์

(5) ด้านความสำคัญทางวัฒนธรรม อาคารสถานที่ ขนบธรรมเนียมประเพณี แนวปฏิบัติ วิถีชีวิตของผู้คน กลุ่มเชื้อชาติ การสักการะบูชาและพิธีกรรมทางศาสนาที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมสำหรับชุมชน

สำหรับขั้นตอนในการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ปฏิบัติกันเป็นสากลคือ การศึกษาสำรวจ และจัดทำทะเบียนรายชื่อแหล่งที่ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานของแหล่ง เพื่อให้ได้ฐานข้อมูลที่เหมาะสมสำหรับนำไปใช้ประกอบการดำเนินการเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองเก่าของประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนแก่สังคมและวัฒนธรรมไทยในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาจัดลำดับความสำคัญนั้น ตามเกณฑ์ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2548) มีประเด็น ดังนี้

- (1) ที่ตั้งและสภาพทางภูมิศาสตร์
- (2) ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี
- (3) ขอบเขตพื้นที่และสภาพทางกายภาพโดยรวมของพื้นที่ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรมองค์ประกอบเมือง สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและภูมิทัศน์
- (4) สภาพความสำคัญทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการอนุรักษ์
- (5) คุณค่าความสำคัญ ความเป็นของแท้ดั้งเดิมและบูรณภาพ (Authenticity and Integrity)
- (6) การบริหารจัดการและระเบียบข้อบังคับในพื้นที่
- (7) ภัยคุกคามและปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่
- (8) คุณค่าความสำคัญโดยรวมของพื้นที่

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเมืองเก่า

การพัฒนาเมืองเชิงอนุรักษ์เป็นการพัฒนาโดยแยกพื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจออกจากพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ทางศิลปกรรมและธรรมชาติ แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมต่อของพื้นที่พัฒนาทั้งสองลักษณะ โดยให้เห็นการคลี่คลายที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงจากพื้นที่อนุรักษ์ไปสู่พื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจ พื้นที่อนุรักษ์ต้องปรับปรุงให้องค์ประกอบของชุมชนเมืองเดิมปรากฏอย่างเด่นชัดทั้งรูปแบบอาคาร ผังบริเวณ สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศของทั้งพื้นที่ ส่วนพื้นที่ที่พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจต้องให้ห่างจากพื้นที่อนุรักษ์ ระยะห่างระหว่างสองพื้นที่ต้องขึ้นอยู่กับอัตราความเจริญเติบโตของเมืองแต่ละเมือง ทั้งนี้ต้องไม่ให้อาคารทางเศรษฐกิจเข้ามารบกวนพื้นที่อนุรักษ์

อย่างไรก็ตาม แนวคิดสำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนาชุมชนในแนวอนุรักษ์ คือ การบูรณาการศาสตร์ต่างๆ เข้ามาช่วยในงานด้านการอนุรักษ์ และส่งเสริมให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการมากที่สุด ทั้งนี้ การบูรณาการจะต้องผสมผสานทั้งศาสตร์และศิลป์ในหลายด้านด้วยกัน อาทิ การใช้หลักนิติศาสตร์เข้ามาช่วยในการออกกฎหมาย และกำหนดมาตรการที่เหมาะสม การใช้หลักรัฐศาสตร์เพื่อการจัดการให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน เสมอภาค และเป็นธรรมการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเพื่อสร้างเครื่องมือและแนวคิดใหม่ๆ ในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้น การใช้หลักเศรษฐศาสตร์มาสร้างแรงจูงใจในเชิงเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการจัดการ เป็นต้น

อนึ่ง การอนุรักษ์เมืองควรสามารถซึมซับความเป็น Modernization โดยลดความขัดแย้งและปรับปรุงพื้นที่ที่เล็กลงน้อย โดยการแทรกแซงน้อยที่สุดจะดีที่สุดสำหรับชุมชน การวางแผนเป็นหน้าที่ของรัฐบาล โดยมีกฎหมาย และระบบบริหารของตนเอง ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศตามวัฒนธรรมประเพณี ดังนั้นจึงไม่ควรหยิบยืมระบบที่ทำมาแล้ว เพราะมันอาจไม่ตอบรับต่อความต้องการของประชาชน เมืองอนุรักษ์ควรอยู่ในที่อยู่อาศัยของประชาชนเพื่อให้อาคารดำเนินต่อไปและไม่เป็นไปในลักษณะของพิพิธภัณฑ์ ซึ่งองค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ของมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เป็นคุณค่าของชุมชน

ควรหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการวางแผน และไม่ควรถูก Freeze ชีวิตพื้นฐาน (การรักษาให้อยู่ในลักษณะเดิมโดยไม่มีการพัฒนา) แต่ให้เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยความต้องการของประชาชน

สำหรับหลักการสำคัญของการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน มีดังนี้

1. เคารพต่อธรรมชาติที่ไม่หยุดนิ่งของเมืองและย่านประวัติศาสตร์ โดยคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของชีวิต วัฒนธรรม และการตั้งถิ่นฐาน
2. ให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่นั้น
3. เคารพต่อเอกลักษณ์ และคุณค่าของย่านเมืองประวัติศาสตร์ ความงามตลอดจนความสมดุลทางสังคมที่มีอยู่เดิม ซึ่งต้องมีการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด ชัดเจน และถูกต้องตามหลักวิชาการ
4. ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเมือง และย่านประวัติศาสตร์ ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ประชาชน ทำได้โดยให้ความรู้และการศึกษาทั้งในโรงเรียน และนอกระบบ มีการฝึกอบรม รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์
5. จัดทำแนวทางหรือคู่มือการพัฒนาเมือง และย่านประวัติศาสตร์ เผยแพร่แก่ประชาชน โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการการควบคุมการพัฒนา โดยเฉพาะรูปแบบอาคารและสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม
6. ประสานและเชื่อมโยงแผนอนุรักษ์เมือง และย่านประวัติศาสตร์ เข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติ ภาคและท้องถิ่น เช่น ประสานการควบคุมเข้ากับผังเมืองรวม ข้อบัญญัติท้องถิ่น ฯลฯ
7. ใช้มาตรการเชิงสร้างสรรค์ เชิงบวกในการแก้ปัญหา โดยประนีประนอม หรือเจรจาต่อรอง ประสานผลประโยชน์

แนวคิดในการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์นั้น วรรณศิลป์ พีรพันธุ์ (2546) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวาว่า มีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณาประกอบด้วย

1. องค์ประกอบทางกายภาพที่เหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าของชุมชน การควบคุมการพัฒนาที่เหมาะสม และการปรับปรุงหรือฟื้นฟูบริเวณที่เสื่อมโทรม ให้กลับคืนสภาพที่ดี
2. องค์ประกอบทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม ได้แก่ การพัฒนาการท่องเที่ยวฐานชุมชนตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการกระจายรายได้ในชุมชน
3. องค์ประกอบทางสังคม วัฒนธรรมที่เหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์วิถีชีวิต และประเพณีที่ดีงาม การฟื้นฟูวิถีชีวิตและประเพณีที่ดีงามแต่สูญหายหรือเสื่อมไปโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำ คู คลองให้กลับคืนมารวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมแก่ทุกคนในชุมชน
4. องค์ประกอบทางการเมืองการปกครองที่เหมาะสม ได้แก่ การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนา และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่าย

การอนุรักษ์และฟื้นฟู จำเป็นต้องมองภาพในลักษณะขององค์รวม ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งก่อสร้าง บริเวณ หรือสถานที่ที่คนในชุมชนนั้น สามารถสัมผัสได้ และเป็นที่ยอมรับของคนทั้งในและนอกชุมชน เกิดเป็นภาพที่มีความหมายในสิ่งก่อสร้างนั้นจะรวมหมายถึงบริบทของสิ่งก่อสร้างด้วย ที่คนในชุมชนร่วมกันทำให้เกิดความหมายขึ้นมา ภาพในที่นี้สามารถเห็นได้โดยไม่ต้องอาศัยคำอธิบาย

2. องค์ประกอบส่วนที่อยู่ภายในเป็นคุณค่าที่มองไม่เห็นด้วยตา ที่ Bernard M.Freidan เรียกว่าคุณค่าทางด้านอารมณ์ความรู้สึก เกิดจากวิถีชีวิตของคนในชุมชน ผ่านกาลเวลาที่อาศัยอย่างต่อเนื่อง ภายใต้กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน เกิดการซ้อนทับของความหมายของพื้นที่ ในมิติต่างๆของ

ชุมชน จนเกิดเป็นภาพลักษณ์ หรือเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นที่ยอมรับของคนในและนอกชุมชน ซึ่งคนในชุมชนจะมีความรู้สึกผูกพันกับความหมายของคุณค่าต่างๆ ภาพลักษณ์นี้ คนในชุมชนถือว่าเป็นกลไกที่ทำให้เกิดความหมายและเรื่องราวต่างๆดำเนินอย่างต่อเนื่อง

หลักการทั่วไปของการอนุรักษ์ชุมชน จึงเป็นการอนุรักษ์ที่คำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆที่ประกอบกันจนกลายเป็นชุมชน ไม่จำกัดเฉพาะกายภาพของชุมชนเท่านั้น ปันริชท์ กาญจนันชริติ (2540) ได้กล่าวว่า “การอนุรักษ์ชุมชนต้องมีการคำนึงถึงชุมชนและเมืองโดยรวม ซึ่งจะต้องมีสภาพน่าอยู่ และมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่อาศัยอยู่กับโลกแวดล้อมที่ผู้คนได้สร้างขึ้น นับได้ว่าเป็นแนวความคิดที่เปลี่ยนไปจากเดิม” สอดคล้องกับความคิดของ ศรีศักร วัลลิโภดม ที่ว่า “การปรับตัวเข้าสู่สมัยใหม่ (Modernization) คือการปรับเปลี่ยนเอาสิ่งที่ดีอยู่แล้วในอดีต มาผสมผสานเข้ากับสิ่งที่เหมาะสมที่เลือกเฟ้นจากภายนอก เพื่อปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกนั่นเอง” และชุมชนในความหมายของ ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล กล่าวว่า “ชุมชนไม่ได้หมายถึงกายภาพเท่านั้น แต่เป็นการผสมผสานของ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (Geographic Area) การปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม (Social Interaction) และความผูกพันร่วมกัน (Common Ties)

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน เป็นแนวคิดในการป้องกัน พื้นที่ซึ่งมีร่องรอยแห่งอดีต สถาปัตยกรรมหรือประวัติศาสตร์สำคัญที่มีความพิเศษเนื่องจากเป็นกลุ่มอาคาร ทำให้ไม่สามารถอนุรักษ์อาคารเหล่านั้นโดยแยกจากกันได้ วิธีที่ดีที่สุด คือ การอนุรักษ์อาคารเหล่านั้นรวมกัน เนื่องจากคุณค่าของความเป็นกลุ่มอาคารนั่นเอง

8.2 งานศึกษาเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการดำเนินการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต เนื่องจากแก่นแกนแนวคิดของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นคือเรื่องราวของคนในท้องถิ่นนั้น และที่สำคัญได้รับการขับเคลื่อนโดยคนในท้องถิ่นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งนี้ ศรีศักร วัลลิโภดม (2551) เสนอว่าหัวใจของการทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอยู่ที่ความรู้ ซึ่งพิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่นจะต้องเป็นสิ่งที่ค้นคว้าโดยคนในท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นประวัติศาสตร์จากภายในซึ่งคนในท้องถิ่นเป็นผู้สร้างขึ้นต้องเป็นการศึกษาโดยคนใน ส่วนคนนอกก็ไปเรียนรู้จากคนใน เพราะฉะนั้น สิ่งที่เป็นประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นคือข้อมูลเรื่องราวของคนในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่ได้หมายถึงประวัติศาสตร์ที่ย้อนหลังไปหลักฐานทางโบราณคดีเพราะเป็นเรื่องที่เก่าและตายไปแล้วแต่ควรเป็นการศึกษาว่าปัจจุบันมีคนอยู่อาศัยมาที่รุ่น อยู่อย่างไร เป็นประวัติศาสตร์ของชุมชนในท้องถิ่น แล้วประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นประวัติศาสตร์ที่เติบโต มีชีวิตที่คนไม่ได้มองที่สิ่งของ แต่มองไปที่ชีวิตของผู้คนผ่านสิ่งของที่เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีความแตกต่างไปจากพิพิธภัณฑ์สถานทั่วไป ดังนี้

1. ท้องถิ่นเป็นผู้ริเริ่ม จัดทำและดำเนินการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่แท้จริงจะต้องเกิดจากความต้องการหรือเกิดจากการริเริ่มของชาวบ้าน บางแห่งอาจมีหน่วยงานภายนอกมาช่วยเหลือนบ้าง แต่ชาวบ้านจะทำหน้าที่ในการจัดการ ดูแลรักษา และดำเนินการเอง
2. เนื้อหาที่นำเสนอเป็นเรื่องราวของชุมชนในด้านต่างๆ อันได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน การทำมาหากิน ศาสนาและความเชื่อ ตลอดจนความสัมพันธ์ภายในชุมชนหรือท้องถิ่นเป็นสำคัญ และอาจมีการกล่าวถึงสังคมอื่นก็เฉพาะในส่วนที่ท้องถิ่นมีการติดต่อสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมกับสังคมภายนอกเท่านั้น
3. มีความหลากหลาย พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละที่จะมีลักษณะพิเศษเฉพาะ อันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจถึงความแตกต่างของความหลากหลายทาง

วัฒนธรรม ช่วยลดทอนความหลงตัวเองและการดูถูกเหยียดหยาม อันนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกันของสังคม

4. เน้นความเรียบง่ายแต่มีความหมายต่อชุมชน สิ่งของที่จัดแสดงมีในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นของมีค่า อาจเป็นศิลปวัตถุทางศาสนาที่ทางวัดเก็บรวบรวมไว้ หรือศิลปหัตถกรรมประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

นอกจากนี้ ศรีศักร วัลลิโภดม (2551) ยังเห็นว่าความหมายของ “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” ไม่ควรยึดติดอยู่ภายในกรอบในด้านรูปธรรมเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องหันมาให้ความหมายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในลักษณะนามธรรมแทน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในท้องถิ่นในการรวบรวมหลักฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ แล้วถ่ายทอดให้คนในท้องถิ่นด้วยกันรุ่นต่างๆ ได้เรียนรู้ ซึ่งจะให้เห็นภาพของการเคลื่อนไหวของความหมายโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นตัวช่วยเสริมสร้างศักยภาพของท้องถิ่น

ความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

ฉนิก เลิศชาญฤทธิ (2554) อธิบายว่าทรัพยากรวัฒนธรรมมีหลายประเภทและหลายชนิด ขึ้นอยู่กับวิธีการแบ่งของนักวิชาการ อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรทางวัฒนธรรมทุกประเภทเป็นผลผลิตของมนุษย์ ทั้งในอดีตและปัจจุบันทั้งสิ้น ซึ่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้นมีคุณค่าและความหมายหลายประการ เช่น คุณค่าทางวิชาการ คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าเชิงความงาม เป็นต้น และมีความสำคัญหลายระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลจนถึงระดับโลกขึ้นอยู่กับมุมมองและการนำไปใช้ และที่สำคัญประการหนึ่งคือคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมมีพลวัต (Dynamics) กล่าวคือ มีคุณค่าเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทและเวลา ดังนั้น ในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมจะต้องคำนึงถึงคุณค่าและความหมายให้รอบคอบและเลี่ยงความขัดแย้งให้มากที่สุด ทั้งนี้การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นศาสตร์ผสมและบูรณาการจึงต้องอาศัยผู้รู้หลายภาคส่วนมาร่วมกันพิจารณาเพื่อให้เกิดการจัดการอย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วยการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน การพัฒนาทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และการอนุรักษ์ป้องกันทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

อนึ่ง สายันต์ ไพเราะชาญจิตร (2547: 54) ยังได้เสนอว่ากระบวนการบริหารและจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและวัฒนธรรมที่ผ่านมา นั้น ขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในขั้นตอนของการตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย รวมทั้งขั้นตอนการดำเนินงานอื่นๆ เกือบทั้งหมด จึงทำให้ลดทอนพลังของชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมลง ประกอบกับกระบวนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา มุ่งเน้นการพัฒนาทางวัตถุ เศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเป็นหลักทำให้เกิดการทำลายแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุกันอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น สายันต์ ไพเราะชาญจิตร. 2547 : 55-66 จึงได้เสนอแนวคิดและวิธีการทำงานที่เรียกว่า “โบราณคดีชุมชน” (Community Archaeology) โดยดำเนินการร่วมกับแนวคิด “การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทางวัฒนธรรม” (PAR & CD) เพื่อฟื้นฟูพลังชุมชน โดยแนวคิดดังกล่าวนี้ยึดหลักองค์รวม (Holistic) เน้นชุมชนเป็นหน่วยปฏิบัติการเชิงพื้นที่ ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม การไม่ยึดติดตายตัว เน้นการเปลี่ยนแปลงและพลวัตไม่เป็นทางการแต่สร้างสารประโยชน์ด้านความรู้ เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันแบบเปิด สร้างการศึกษาและการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง สร้างความสุขความประทับใจร่วมกันของชุมชน การศึกษาและการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูพลังของชุมชนและเน้นหลักการร่วมกันนำ

อนึ่ง “พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น” นับได้ว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนซึ่งสามารถช่วยให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์และทักษะจากนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญไปสู่ชาวบ้าน และสร้างสำนึกของความเป็นเจ้าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง ทั้งกระบวนการวิจัยจะช่วยให้ชาวบ้านรู้จักเรื่องราวของตนเอง ทรัพยากรและศักยภาพที่แท้จริงในชุมชน สร้างความมั่นใจและภูมิใจ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชุมชน การพัฒนาด้านการเรียนรู้ สร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม ชุมชน โดยการพึ่งตนเองบนฐานของวัฒนธรรม ตลอดทั้งการพัฒนาไปสู่การสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในวงกว้าง และระดับที่สูงขึ้นอีกต่อไป (สายันต์ ไพเราะญัตร์. 2547: 7)

ดังนั้น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงสามารถใช้เป็นทั้งเครื่องมือและวิธีการในกระบวนการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ เป็นกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพและฟื้นฟูพลังของชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการตั้งแต่การวิจัย การสำรวจ การวางแผนจัดการ การอนุรักษ์ ฯลฯ ก่อเกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนกับนักวิชาการ เกิดความรู้สึกร่วมกัน เป็นเจ้าของร่วมกัน ที่สำคัญพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความรู้และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองในทุกๆ มิติได้อย่างแท้จริง

จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นว่าการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในกรอบแนวคิดดังกล่าวนี้เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างศักยภาพ ฟื้นฟูพลังและอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมให้กับผู้คนในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึง ยุติธรรมผ่านฉันทามติและยั่งยืน เพราะคนที่เข้ามามี “ส่วนร่วม” ในการจัดการพิพิธภัณฑ์จะสามารถทำในสิ่งที่ตัวเองรู้และเข้าใจจริง สามารถใช้ทรัพยากร อุปกรณ์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นของตน ทั้งยังจะช่วยให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีความมั่นใจในการคิดแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งดีงามสำหรับพัฒนาคนและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในด้านอื่นๆต่อไป

พิพิธภัณฑ์มีชีวิต

แนวคิดพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (living museum) หรือบางครั้งเรียกว่าพิพิธภัณฑ์แนวใหม่ (New Museology) หรือนิเวศพิพิธภัณฑ์ (Ecomuseum) มีลักษณะเด่นคือ 1) เน้นสำนึกและจิตวิญญาณของสถานที่ (Situ) คือ เน้นอัตลักษณ์ของสถานที่มากกว่าตัวอาคารหรือวัตถุสิ่งของ และเน้นการตีความมรดกในลักษณะองค์รวม 2) เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อลดการผูกขาดเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ และมีเป้าหมายเพื่อร่วมสนับสนุนสวัสดิการและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน 3) ตัวแบบแนวคิดมีความยืดหยุ่น ไม่ตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับและบริบทพื้นที่ของแต่ละชุมชนท้องถิ่นได้ ทั้งนี้โดยเกิดจากการผสมผสานสามแนวคิดหลักในการทำงานเชื่อมโยงกัน (Peter Davis, 1999 : 13) ดังนี้

1) แนวคิดพิพิธภัณฑ์ โดยเน้นหน้าที่พื้นฐานคือ เก็บรวบรวมวัตถุสิ่งของ สงวนรักษา ศึกษาวิจัย การจัดแสดง กิจกรรมส่งเสริมการศึกษาต่างๆ สนับสนุนการเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) แนวคิดมรดก (heritages) โดยเน้นการจัดการมรดกในท้องถิ่น ทั้งมรดกทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม เช่น ส่วนป่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรม วิถีชีวิตหรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และแหล่งโบราณคดี

3) แนวคิดการมีส่วนร่วม โดยเน้นให้ผู้คนในชุมชนและเครือข่ายผู้มีส่วนได้เสียได้ร่วมจัดการทั้งในแง่กระบวนการทำงานพิพิธภัณฑ์และการจัดการมรดกต่างๆ ซึ่งรวมทั้งการพัฒนาชุมชนโดยคนในชุมชน

โดยสรุปนิเวศพิพิธภัณฑ์นั้นมุ่งเน้นการมีส่วนร่วม สงวนรักษาทรัพยากรของท้องถิ่น ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งวัฒนธรรมที่มีชีวิต (Living culture) ต่างๆ เช่น วิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณีต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ในอาณาบริเวณ (territoire) ของท้องถิ่น ซึ่ง

จะเป็นการจัดการทั้งสถานที่ (site) และวัฒนธรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสถานที่นั้นๆไปด้วย เพราะมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้มีความสำคัญต่ออัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นและวิถีชีวิตของชาวบ้าน

ภาพที่ 1 แนวคิดพิพิธภัณฑ์มีชีวิต

ดังนั้น เมื่อเชื่อมโยงสามแนวคิดหลักเข้าด้วยกัน คือ พิพิธภัณฑ์ มรดก และการมีส่วนร่วม ทำให้เกิดกระบวนการและผลที่ตามมาคือ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือแหล่งเรียนรู้ของ/โดยและเพื่อคนในชุมชนท้องถิ่น เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ไม่ยึดติดกับตัวอาคารหรือวัตถุ แต่มีลักษณะกระจายตัว (Fragmented museum) ไปยังบริเวณหรือสถานที่ต่างๆในฐานะแหล่งเรียนรู้ เช่น พื้นที่สงวนรักษา (preservation area) แหล่งเรียนรู้ครูภูมิปัญญา ในลักษณะพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง (field museum) รูปแบบต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อม ทั้งแหล่งหรือสถานที่ที่มีความสำคัญทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม เป็นการรักษาภูมิทัศน์ของท้องถิ่นเพื่อใช้มรดกดังกล่าวร่วมกันในฐานะเป็นทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนี้ยังมีหลักเกณฑ์ย่อยอื่นๆ (Chewasit. 2011: 6-7) ดังนี้

1. ริเริ่มและขับเคลื่อนโดยชุมชน
2. สนับสนุนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของสาธารณะในลักษณะแบบประชาธิปไตย
3. เป็นระบบแบบการเป็นเจ้าของร่วมและบริหารจัดการร่วมกัน
4. เน้นกระบวนการมากกว่าผลผลิต
5. กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆและเครือข่าย
6. เน้นจิตอาสาที่สมัครใจ
7. เน้นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและสำนึกของสถานที่
8. ข้ามพื่นเขตแดนทางพื้นที่อาณาเขตหรือภูมิศาสตร์ แต่เน้นจุดที่มีร่วมกันในความ

แตกต่าง

9. ให้ความสำคัญทั้งทรัพยากรมรดกที่สัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้
10. กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและการใช้ทรัพยากรอย่างรับผิดชอบ

11. พร้อมทั้งยอมรับการเปลี่ยนแปลงหากจะทำเกิดกระบวนการพัฒนาสำหรับอนาคตที่ดีกว่า
12. สนับสนุนให้เกิดการวิจัยจากผู้เชี่ยวชาญจากศาสตร์ต่างๆที่แตกต่างกัน
13. สนับสนุนวิธีการแบบสหวิทยาการ
14. สนับสนุนวิธีการแบบองค์รวมในการอธิบายตีความมรดก
15. ชุมชนได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานในมิติต่างๆทั้งทางจิตใจ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ปูน เทียงบูรณธรรมและคณะ (2553; 2555) ได้ดำเนินโครงการ “พิพิธภัณฑน์มีชีวิต แม่ฮ่องสอน” ได้ให้นิยามความหมายของพิพิธภัณฑน์มีชีวิตอย่างกระชับว่า 1) สัมผัสได้ถึงความเป็นท้องถิ่น 2) สิ่งที่ทำเพื่อส่งต่อให้คนรุ่นหลัง 3) มีกระบวนการติดต่อระหว่างชุมชนรวมกัน 4) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน 5) นโยบายแปลงท้องถิ่นเป็นสินค้าวัฒนธรรมเพื่อรับใช้เหตุผลทางเศรษฐกิจ 6) ความกลมกลืนระหว่างสิ่งที่สร้างใหม่กับสภาพแวดล้อมเดิม 7) การสร้างสรรค์อาคาร สถานที่ ไซจิตวิญญานซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น 8) ดุลยภาพระหว่างสภาพธรรมชาติกับสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น 9) ประวัติศาสตร์ยังคงอยู่ในรูปแบบวัตถุโบราณสถานและวิถีชีวิตชุมชน

ดังนั้น พิพิธภัณฑน์มีชีวิตจึงถือเป็นวิธีการจัดการเมืองรูปแบบหนึ่งที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ วัฒนธรรมวิธีการดำเนินชีวิตที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองเพื่อให้แม่ฮ่องสอนเป็นเมืองอนุรักษ์ที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตดั้งเดิมผสมผสานกลมกลืนได้กับแนวคิดสมัยใหม่ซึ่งก็คือการพัฒนาที่ยั่งยืนนั่นเอง โดยอยู่ในกรอบกลยุทธ์คือ 1) การป้องกัน 2) การจัดการ 3) การพัฒนา และ 4) การฟื้นฟู ซึ่งกลยุทธ์ดังกล่าวควรถูกแทรกเข้าไปในกิจกรรมของเมืองตามโอกาสและสถานการณ์ต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้ชุมชนในพื้นที่ได้เห็นถึงคุณค่าวัฒนธรรมองค์ประกอบของทรัพยากรเมืองในแต่ละด้าน

8.3 งานศึกษาการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์

สหประชาชาติ (United Nations, 2008) ได้เสนอว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์นับว่าเป็นกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นใหม่ในลักษณะเป็นแนวคิดแบบองค์รวม (holistic) ด้วยการเชื่อมโยงเศรษฐกิจ เทคโนโลยีเข้ากับวัฒนธรรม ทั้งนี้จากการตระหนักว่าการสร้างสรรค์ ความรู้และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเป็นตัวขับเคลื่อนที่ทรงอำนาจในการสร้างความเติบโตให้กับเศรษฐกิจและสนับสนุนการพัฒนาในสังคมโลกาภิวัตน์ โดยการสร้างความคิด (idea) ใหม่ๆและนำความคิดเหล่านั้นไปประยุกต์แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมต่างๆเพื่อเพิ่มมูลค่าในทางเศรษฐกิจและสนับสนุนศักยภาพในการผลิต (Productivity) อนึ่ง ในการรับรู้และมุมมองของสหประชาชาติ คำว่าการสร้างสรรค์ (creativity) นั้นสื่อถึงความเป็นต้นฉบับดั้งเดิม จินตนาการ แรงบันดาลใจ ความเฉลียวฉลาดคิดค้น และการสร้างประดิษฐ์ ซึ่งเหล่านี้เป็นคุณสมบัติภายในของปัจเจกบุคคลที่จะคิดและแสดงออกมาโดยสัมพันธ์กับความรู้ ทั้งหมดนี้เป็นแก่นของสิ่งที่เรียกว่า “ทุนทางปัญญา” (intellectual capital)

นอกจากนี้ ที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (UNCTAD) ได้ให้นิยาม “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ว่าเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนทรัพย์สินเชิงสร้างสรรค์ (Creative Asset) ซึ่งมีศักยภาพในการสร้างความเติบโตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยเป็นชุดของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีฐานอยู่บนความรู้สามารถสร้างรายได้ สร้างงาน ขณะเดียวกันก็ทำการสนับสนุนการรวมตัวกันทางสังคม ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการพัฒนามนุษย์ ด้วยเหตุนี้เศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงครอบคลุมทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยมีความก้าวหน้าและเติบโตของเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ

ความต้องการของตลาดและผู้บริโภค รวมทั้งการท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourist) เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญ ดังนั้น จึงสามารถเป็นทางเลือกในการพัฒนาอย่างหนึ่ง ซึ่งจำเป็นต้องมีการตอบสนองและสนับสนุนในทางนโยบายและการดำเนินงานแบบสหวิทยาการ ทั้งนี้โดยมีหัวใจสำคัญอยู่ที่ “อุตสาหกรรมสร้างสรรค์”

แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้สะท้อนให้เห็นบทบาทของวัฒนธรรมในการพัฒนา โดยเฉพาะในมิติทางเศรษฐกิจ และครอบคลุมมิติอื่นๆในลักษณะองค์รวมด้วย โดยเฉพาะในบริบทของโลกาภิวัตน์ซึ่งเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือทั้งในการผลิต แพร่กระจายและการบริโภค อย่างไรก็ตาม “ความสร้างสรรค์” ไม่ใช่สติปัญญาความฉลาด (intelligence) หากแต่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการสังเคราะห์ (synthesize) โดยการเลือกสรรจากบรรดาข้อมูล การรับรู้และวัตถุดิบต่างๆ เพื่อสร้างสรรค์บางสิ่งที่ดีที่สุดและมีประโยชน์ นอกจากนี้สินค้าและบริการทางวัฒนธรรม (Cultural goods and services) ก็เป็นเพียงส่วนย่อยหนึ่งของเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เนื่องจากผลได้ทางเศรษฐกิจยังสามารถเกิดจากทรัพย์สินทางปัญญาอื่นๆ เช่น การศึกษาวิจัยและพัฒนา งานวิจัยและนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ทั้งนี้จากการจัดกลุ่มของ UNCTAD ได้จำแนกประเภทของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ออกเป็นสี่กลุ่ม คือ กลุ่มมรดก (heritage) กลุ่มศิลปะ กลุ่มสื่อ (media) และกลุ่มการสร้างสรรคตามลักษณะของหน้าที่ (functional creation)

1) “กลุ่มมรดก” นั้นหมายถึงมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งถือว่าเป็นต้นกำเนิดของศิลปะทุกรูปแบบและเป็นจิตวิญญาณทั้งของอุตสาหกรรมวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ทั้งนี้ยังสามารถแบ่งย่อยออกเป็นสองส่วนคือ 1) การแสดงออกทางวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม เช่น ศิลปะและหัตถกรรมฝีมือต่างๆ รวมทั้งงานเทศกาลและประเพณีการเฉลิมฉลองต่างๆ และ 2) แหล่งหรือสถานที่ทางวัฒนธรรม เช่น แหล่งโบราณคดี พิพิธภัณฑ์ หอสมุด และการจัดแสดงนิทรรศการต่างๆ เป็นต้น ซึ่งสถาบันทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้เป็นเจ้าของและแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม (Tangible and Intangible Culture) อันรุ่มรวยและหลากหลายของท้องถิ่น ทั้งยังเป็นแหล่งอ้างอิงสำคัญของความเป็น “ชาติ” ด้วย

2) “กลุ่มศิลปะ” นั้นตั้งอยู่บนฐานของศิลปะและวัฒนธรรมโดยตรง ทั้งนี้อาจเป็นผลงานที่ได้รับแรงบันดาลใจจากมรดกทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ทางประเพณี ค่านิยมหรือความหมายเชิงสัญลักษณ์ต่างๆ ซึ่งเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของกลุ่มนี้ยังแบ่งย่อยออกสองส่วนคือ 1) ทศนศิลป์ (visual arts) อย่างเช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพถ่ายและโบราณวัตถุ 2) ศิลปะการแสดง (performing arts) เช่น การแสดงดนตรี ละครเวที การเต้นรำ การร้องรำ ละครสัตว์ การแสดงหุ่น โขน เป็นต้น

3) “กลุ่มสื่อ” นั้นครอบคลุมเฉพาะสื่อเก่า ส่วน “สื่อใหม่” นั้นได้รับการแยกออกไปอีกกลุ่มซึ่งในกลุ่มนี้ยังแยกย่อยออกเป็นสองกลุ่ม คือ 1) สื่อสิ่งพิมพ์ (publishing and printed media) เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ และสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ 2) สื่อทัศน (Audiovisuals) เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุและสื่อกระจายสัญญาณอื่นๆ (broadcasting)

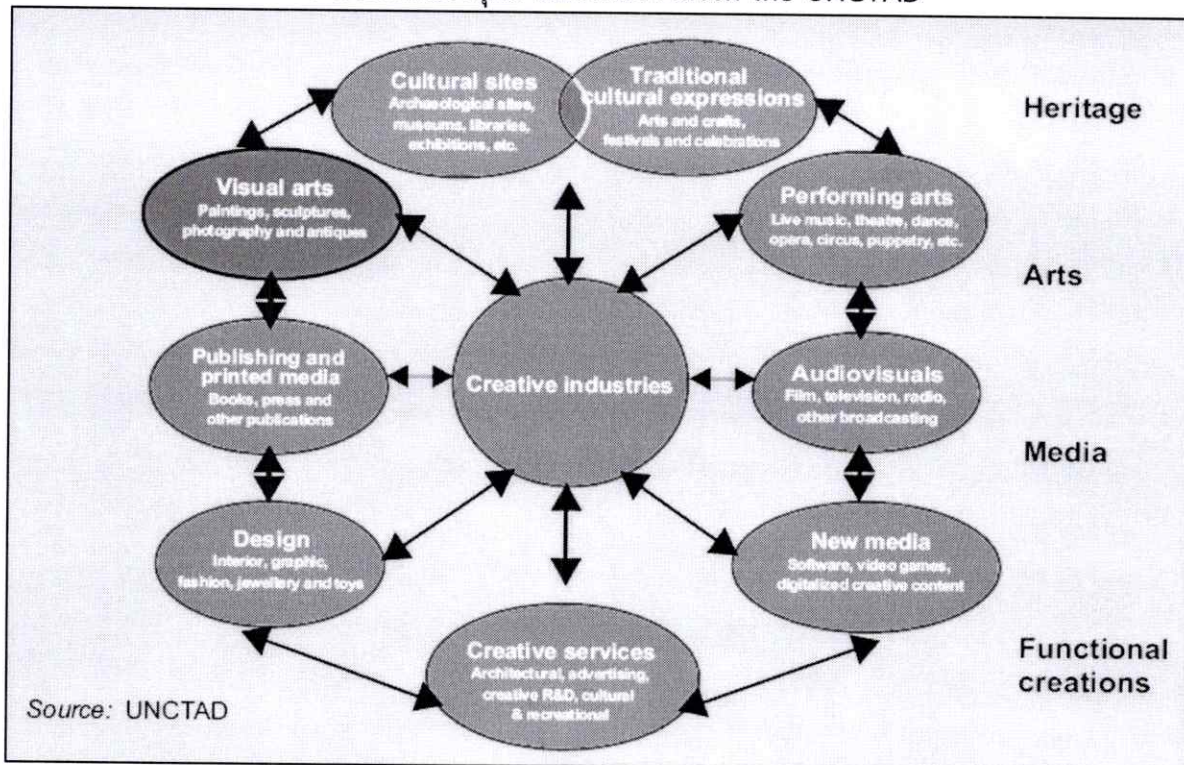
4) “กลุ่มการสร้างสรรคตามลักษณะของหน้าที่” นั้น เป็นอุตสาหกรรมที่ถูกขับเคลื่อนจากความต้องการของตลาดหรือผู้บริโภค (demand-driven) และเป็นอุตสาหกรรมที่มีลักษณะเป็นงานบริการ (services-oriented) ซึ่งทำให้เกิดการสร้างสรรคสินค้าและบริการขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายนั้นๆ ทั้งนี้อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ประเภทนี้ยังแบ่งออกอีกสามกลุ่มคือ 1) กลุ่มออกแบบ ดังเช่น งานออกแบบ ภายใน งานออกแบบกราฟิก งานแฟชั่น เครื่องประดับตกแต่ง ของเล่นต่างๆ เป็นต้น 2) กลุ่มสื่อใหม่ (new media) คือ ซอฟต์แวร์ วิดีโอเกมส์ และบรรดางานสร้างสรรค์ในรูปแบบดิจิทัลต่างๆ และ 3) กลุ่มบริการเชิง

สร้างสรรค์ เช่น งานทางสถาปัตยกรรม งานโฆษณา งานทางวัฒนธรรม งานเกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจ งานวิจัยและพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ (R&D) และงานบริการเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

จากการจัดกลุ่มของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่เป็นหัวใจสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ข้างต้น นั้นอาจเห็นว่า “การสร้างสรรค์” (creativity) ทำให้สิ่งแปลกใหม่ไม่และยังเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญอย่างหนึ่งของเศรษฐกิจมาเนิ่นนานแล้ว หากทว่าความแปลกใหม่นั้นอยู่ที่ธรรมชาติและขอบเขตของความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์ต่างๆซึ่งได้ประกอบกันขึ้นมาและสร้างมูลค่า คุณค่าและความมั่งคั่งที่เกินสามัญลักษณะ (extraordinary) ที่เคยดำเนินมาในอดีตมากกว่า โดยเฉพาะในช่วงราวทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิด “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ได้พัฒนาและก้าวหน้าขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะการเน้นย้ำบทบาทของ “ความสร้างสรรค์” ในฐานะตัวขับเคลื่อนหนึ่งของเศรษฐกิจ ทั้งนี้โดยมีพัฒนาการควบคู่ไปด้วยกันอย่างแยกไม่ออกกับมิติทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมันและกันในฐานะกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืน กล่าวคือการเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมนั้นสามารถเกิดขึ้นและดำรงอยู่ร่วมกันรวมทั้งสนับสนุนค้ำจุนซึ่งกันและกันได้ด้วย

ดังนั้น เศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงสามารถเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งมีทรัพยากรปัญหาเชิงสร้างสรรค์มากมาย อีกทั้งยังรุ่มรวยด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งนี้ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่ไม่เพียงแต่เป็นสื่อกลางนำเสนอ บอกเล่าเรื่องราวของท้องถิ่นประเทศนั้นๆเพื่อสะท้อนถึงอัตลักษณ์อันโดดเด่นทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ที่ต่อประชาชนของตนเองและประชาคมโลกเท่านั้น หากยังสามารถเป็นแหล่งที่มาสำคัญของรายได้เพื่อสร้างความเติบโตให้กับเศรษฐกิจของประเทศและท้องถิ่น กระตุ้นการจ้างงานและการเข้าไปมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจโลกเพิ่มมากขึ้นด้วย ทั้งนี้ในขณะที่เดียวกัน เศรษฐกิจสร้างสรรค์ยังช่วยส่งเสริมสนับสนุนแรงเกาะเกี่ยววมทงสังคม (Social inclusion) ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการพัฒนามนุษย์ในภาพรวมของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) ได้อีกด้วย

4 ประเภทของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดย UNCTAD

แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ยังได้รับการนำไปประยุกต์ใช้กับเศรษฐกิจของเมืองด้วย ซึ่งเป็นที่มาของแนวคิด “เมืองสร้างสรรค์” (Creative City) โดยหมายถึงกลุ่มเมืองที่มีบรรดากิจกรรมทางวัฒนธรรมจากแหล่งต่างๆเป็นส่วนประกอบเชิงบูรณาการในการทำหน้าที่ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้เมืองดังกล่าวได้รับการสร้างขึ้นมาจากพื้นฐานที่แข็งแกร่งของโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม (well-established cultural facilities) ซึ่งเป็นที่มาของการจ้างงานเชิงสร้างสรรค์ และดึงดูดต่อการลงทุน ดังนั้น การสร้างสรรค์จึงเป็นกลายเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างพลวัตของเมือง

อนึ่ง เมืองสร้างสรรค์ได้ใช้ศักยภาพสร้างสรรค์ในวิถีทางที่หลากหลาย บางเมืองอาจทำหน้าที่ในฐานะเป็นตัวกลาง (Node) ในการสร้างประสบการณ์ทางวัฒนธรรมให้กับผู้ที่อาศัยในเมืองและผู้มาเยือนโดยผ่านการนำเสนอทรัพย์สินและมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง หรือโดยผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆในรูปแบบของศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ หรือใช้งานเทศกาลประเพณีในการหล่อหลอมอัตลักษณ์โดยรวมของเมือง รวมทั้งการใช้อุตสาหกรรมสื่อและวัฒนธรรมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการจ้างงานและสร้างรายได้ ตลอดทั้งการดำรงบทบาทในฐานะเป็นศูนย์กลางความเจริญเติบโตของเมืองและภูมิภาค บางเมืองอาจแสดงบทบาทในทางวัฒนธรรมที่วางความสำคัญที่ศักยภาพของศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อใช้ในการสนับสนุนชีวิตความเป็นอยู่ของเมือง (urban liveability) เสริมสร้างแรงเกาะเกี่ยวทางสังคมและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นต้น

ดังนั้น สำหรับแนวคิด “เมืองสร้างสรรค์” นั้น อาจสรุปเบื้องต้นได้สี่แนวคิด (United Nations)2008:17) ดังนี้

1) ในฐานะเป็นเมืองแห่งศิลปะและโครงสร้างพื้นฐานทางวัฒนธรรม (as arts and cultural infrastructure) โดยการวางแผนและยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับศิลปะและสายใยทางวัฒนธรรม เช่น การสนับสนุนศิลปะและศิลปิน รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานเชิงสถาบันต่างๆขึ้นมารองรับการดำเนินการดังกล่าว เป็นต้น

2) ในฐานะเป็นเมืองของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (as creative economy) กล่าวคือเป็นเมืองที่สนับสนุนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและเมือง โดยการสนับสนุนการหารายได้และเพิ่มมูลค่าจากศิลปะและมรดกทางวัฒนธรรม อุตสาหกรรมสื่อและความบันเทิง รวมทั้งธุรกิจสร้างสรรค์จนถึงธุรกิจบริการต่างๆ โดยเฉพาะธุรกิจด้านการออกแบบ การโฆษณาและการบันเทิงซึ่งถือว่าเป็นตัวขับเคลื่อนทางนวัตกรรมที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวม และ “เศรษฐกิจประสบการณ์” (Experience Economy)

3) ในฐานะเป็นเมืองของชนชั้นหรือผู้ทำงานเชิงสร้างสรรค์อันเข้มแข็ง (as synonymous with a strong creative class) โดยเน้นความสำคัญของบทบาทเชิงสร้างสรรค์ของ “ผู้คน” ในยุคเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่เคลื่อนย้ายจากระบบที่มีบริษัทเป็นศูนย์กลาง (a corporate-centred system) ไปสู่ระบบที่ขับเคลื่อนโดยคน (a people-driven) เพื่อสร้างบรรยากาศในการสร้างสรรค์และการแข่งขันทางธุรกิจในภาพรวม ตัวอย่างของชนชั้นสร้างสรรค์ดังเช่น ศิลปินและนักวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะเป็นกลุ่มคนสร้างสรรค์และกระตุ้นให้เกิดลงทุนต่างๆ

4) ในฐานะเป็นสถานที่สนับสนุนวัฒนธรรมของการสร้างสรรค์ (as a place that fosters a culture of creativity) เนื่องจากว่านิยาม “เมืองสร้างสรรค์” กว้างกว่า “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” และ “กลุ่มชนชั้นสร้างสรรค์” ดังนั้น แนวคิดนี้จึงครอบคลุมแนวคิดทั้งสามข้างต้น ทั้งนี้โดยมองว่า “เมือง” เป็นระบบเชิงบูรณาการขององค์กรที่หลากหลายและการหลอมรวมกันของวัฒนธรรมต่างๆที่ปรากฏทั้งในภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่น เนื่องด้วยเหตุผลว่าเมืองมีความซับซ้อนและใหญ่โตเกินจะดำเนินการโดยภาคส่วนใดได้เพียง

ลำพัง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเปิดกว้างต่อความเป็นไปได้ทางความคิดจากภาคส่วนต่างๆ และประชาสังคมในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) เพื่อร่วมแก้ไขและบริหารจัดการปัญหาต่างๆ ในการรับมือกับความท้าทายใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อเมือง ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรคครอบคลุมสมบูรณ์แบบ (comprehensively creative) โดยการสนับสนุน จัดวางเงื่อนไขและโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อและจำเป็นต่อการสร้างสรรคให้กับสังคม โดยเฉพาะต่อคนธรรมดาให้สามารถคิด วางแผน และดำเนินการในวิถีทางเชิงสร้างสรรค (inventive way) เพื่อสร้างโอกาสและเก็บเกี่ยวผลได้ที่เกิดขึ้น โดยเน้นที่การสร้างคนเพื่อให้สามารถเป็นผู้นำของการเปลี่ยนแปลง (agent of change) แทนที่จะเป็นเหยื่อของการเปลี่ยนแปลง

สำหรับโครงสร้างพื้นฐานในการสร้างสรรค (Creative infrastructure) นั้น เป็นมากกว่าโครงสร้างทางวัตถุแต่ยังรวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานทางความรู้สึกรักคิด (Mental infrastructure) การสร้างบรรยากาศของการสร้างสรรค การให้ความรู้และทักษะต่างๆ ต่อผู้ทำงานสร้างสรรค ตลอดจนการออกกฎหมายต่างๆ และสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกรองรับด้วย เป็นต้น ซึ่งเงื่อนไขและบรรยากาศเหล่านี้จะช่วยสร้าง “ความสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ” (systemic creativity) เกิดขึ้นมาได้

ตัวอย่างแนวคิดและการสร้างเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของ UNESCO

เมือง	ประเทศ	แนวคิด (theme)
Edinburgh	Scotland	UNESCO City of Literature
Bologna	Italy	UNESCO City of Music
Seville	Spain	UNESCO City of Music
Buenos Aires	Argentina	UNESCO City of Design
Montreal	Canada	UNESCO City of Design
Berlin	Germany	UNESCO City of Design
Santa Fe, New Mexico	United States	UNESCO City of Folk Art
Aswan	Egypt	UNESCO City of Folk Art
Popayan	Colombia	UNESCO City of Gastronomy

ที่มา : United Nations, 2008: p.20

9. วิธีดำเนินการวิจัย

9.1 รูปแบบการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยอาศัยฐานวิธีคิดและมุมมองทางประวัติศาสตร์และแบบมานุษยวิทยา (Historical and Anthropological Approach) คือ เน้นศึกษาแบบองค์รวม (Holistic) สัมพัทธนิยมทางวัฒนธรรม (Cultural Relativism) และการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Study) อย่างมีมิติเวลาทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้เห็นพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นท่าค้อ โดยใช้วิธีการชาติพันธุ์วรรณาและระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ (Ethnographic and Historical Research) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

9.2 เครื่องมือการวิจัย

แหล่งของข้อมูลและเครื่องมือในการวิจัย มีดังนี้

1) แหล่งข้อมูลประเภททุติยภูมิ (Secondary Data) โดยศึกษาเอกสาร (Documentary Survey) เพื่อทบทวนองค์ความรู้ว่าด้วยแนวคิดทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์มีชีวิต (living museum) การจัดการวัฒนธรรม การท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT)

2) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ในพื้นที่ตำบลท่าค้อ ซึ่งเป็นที่ตั้งเดิมของเมืองเก่านครพนม (พ.ศ.๒๓๒๙-๒๓๔๙) โดยใช้วิธีการสำรวจ สัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อรับเอามุมมองจากคนใน (Emic) ในการร่วมกันวิเคราะห์สรุปประเด็นกับทีมวิจัยว่าด้วยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แนวทางในการจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิต และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

9.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลครอบคลุมประเด็นปัญหาของโจทย์วิจัย ดังนี้

ประเด็นหลัก

- ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองนครพนม-คำม่วนเป็นอย่างไร? (โดยเน้นพื้นที่ตั้งเมืองเก่านครพนม ตำบลท่าค้อ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนมและเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สปป.ลาว)
- จะนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมย่านเมืองเก่านครพนม-คำม่วนมาพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิตซึ่งนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเมืองนครพนมแบบมีส่วนร่วมได้อย่างไร?

ประเด็นรอง

- กิจกรรมตามกรอบกลยุทธ์ของการจัดการชุมชนเมืองเก่าและพิพิธภัณฑ์มีชีวิต คือ 1) การป้องกัน 2) การจัดการ 3) การพัฒนา และ 4) การฟื้นฟู ควรประกอบด้วยอะไรและมีแนวทางดำเนินงานอย่างไร?
- การจัดการกลุ่ม/หน่วยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการพัฒนาชุมชนเมืองเก่าและพิพิธภัณฑ์มีชีวิตควรมีแนวทางอย่างไร?

ในการรวบรวมข้อมูลนั้น กำหนดใช้วิธีการและเครื่องมือดังนี้ การสำรวจ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์ และมีการบันทึกภาพปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เบื้องต้น สรุป และจัดหมวดหมู่ เพื่อใช้ตอบคำถามการวิจัยให้ตรงตามความมุ่งหมายของการวิจัย รวมทั้งทำการลงภาคสนามและทบทวนวรรณกรรมซ้ำ เพื่อเติมเต็มเนื้อหาหรือข้อมูลที่ขาดหายไปครบถ้วน โดยทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าเพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลถูกต้องแม่นยำที่สุด โดยมีรายละเอียดดังนี้

9.3.1) การเก็บรวบรวมประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเก่านครพนม-คำม่วนแบบมีส่วนร่วม ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือ ดังนี้

1) การศึกษาสำรวจ (Survey) โดยการใช้วิธีการประเมินสถานะชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal – PRA) เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐาน เช่น ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรม บริบทแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆของชุมชน สำหรับใช้ในการประเมินศักยภาพและปัญหาของชุมชนเพื่อเป็นข้อมูลบริบท รวมทั้งนำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงสำรวจประกอบด้วย 1) แผนที่ชุมชน 2) ประวัติชุมชน 3) แผนผังเครือญาติ 4) แผนผังองค์กร กลุ่มและเครือข่ายสังคม 5) ปฏิทินชุมชน และ 6) ประวัติชีวิต

2) การสัมภาษณ์ (Interview) มี 2 แบบ ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างตามประเด็นที่กำหนดไว้

2. แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non – Structured Interview) ใช้สัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มตัวอย่างแบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบเพื่อจับประเด็นและนำมาตีความหมาย โดยใช้ทฤษฎีและแนวคิดตีความ

3) การสนทนากลุ่มและ/หรือเวทีชาวบ้าน (Focus Group Discussion) เพื่อเก็บข้อมูลกลุ่มและเป็นการตรวจสอบข้อมูล โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างประเภทกลุ่มผู้ปฏิบัติร่วมสนทนากลุ่มละประมาณ 12 คน ในการสนทนาผู้วิจัยจะกล่าวนำและให้กลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยและข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะได้จัดทำเป็นใบงานประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับความมุ่งหมายของการวิจัยซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของการวิจัยต่อไปพร้อมกับข้อมูลที่ได้จากวิธีอื่น

4) แบบการสังเกต (Observation) แบ่งเป็น 2 วิธีการ ดังนี้

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเข้าไปร่วมทำกิจกรรมและทำการสังเกตกลุ่มตัวอย่างในประเด็นที่ยังไม่ชัดเจน พร้อมกับเปิดเผยตนเองว่าเป็นนักวิจัยและกำลังทำวิจัย

2. แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบแผนของกิจกรรมและผู้คนที่เกี่ยวข้องโดยไม่ต้องเข้าไปมีส่วนร่วม

สำหรับกรอบการสังเกตนั้น (สุภางค์ จันทวานิช, 2555: 50 -55) มีดังนี้ 1) สังเกตการกระทำของคน (Acts) 2) สังเกตแบบแผนการกระทำ (Activities) 3) สังเกตความหมาย (Meanings) 4) สังเกตความสัมพันธ์ (Relationship) 5) สังเกตการมีส่วนร่วม (Participation) 6) สังเกตองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม (Setting)

9.3.2) การออกแบบแนวทางในการจัดการชุมชนเมืองเก่านครพนม-คำม่วนอย่างมีส่วนร่วม ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือ ดังนี้

1) การสนทนากลุ่มและ/หรือเวทีชาวบ้าน (Focus Group Discussion) เพื่อเก็บข้อมูลกลุ่มและเป็นการตรวจสอบข้อมูล โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างประเภทกลุ่มผู้ปฏิบัติร่วมสนทนากลุ่มละประมาณ 15 คน ในการสนทนาผู้วิจัยจะกล่าวนำและให้กลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยและข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะได้จัดทำเป็นใบงานประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับความมุ่งหมายของการวิจัยซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของการวิจัยต่อไปพร้อมกับข้อมูลที่ได้จากวิธีอื่น

9.3.3) การออกแบบแนวทางในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิตนครพนมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเมืองเก่านครพนม-คำม่วนแบบมีส่วนร่วม

1) การสนทนากลุ่มและ/หรือเวทีชาวบ้าน (Focus Group Discussion) เพื่อเก็บข้อมูลกลุ่มและเป็นการตรวจสอบข้อมูล โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างประเภทกลุ่มผู้ปฏิบัติร่วมสนทนากลุ่มละประมาณ 15 คน ในการสนทนาผู้วิจัยจะกล่าวนำและให้กลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยและข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะได้จัดทำเป็นใบงานประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับความมุ่งหมายของการวิจัยซึ่งผู้วิจัยจะได้นำไปวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของการวิจัยต่อไปพร้อมกับข้อมูลที่ได้จากวิธีอื่น

2) การอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการต่อยอดจากการถอดบทเรียนการวิจัย เพื่อให้มีผลกระทบต่อการทำงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและชุมชนกรณีศึกษา โดยเน้นที่กลุ่มตัวอย่างประเภทกลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 40 คน ทั้งนี้โดยกำหนดกรอบประเด็น ดังนี้

2.1) กิจกรรมอบรมพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการเมืองเก่าและพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองเมืองเก่านครพนม

2.2) กิจกรรมจัดทำแผนแม่บทในการย่านเมืองเก่าและจัดการท่องเที่ยวชุมชนเมืองเก่านครพนมอย่างมีส่วนร่วม

2.3) กิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเมืองเมืองแก่นนครพนม

2.4) กิจกรรมการจัดทำนิทรรศการและสื่อทางวัฒนธรรม

9.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการโดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากภาคสนามมาศึกษา แยกแยะ จัดหมวดหมู่ตามประเด็นและกรอบแนวคิด โดยทำการวิเคราะห์และตีความทั้งแบบจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) และแบบอุปนัย (Analytic Induction) จากนั้นสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้ โดยใช้แนวคิดและวิธีการทางประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยาในการตีความและอธิบาย

9.5 การตรวจสอบข้อมูล

กระทำไปพร้อมกับขั้นตอนการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้สามารถตอบโต้ข้อมูลได้ทันท่วงทีและตลอดเวลา สำหรับเครื่องมือตรวจสอบข้อมูลนั้นผู้ศึกษาอาศัยความหลากหลายของเทคนิคการรวบรวมข้อมูลและแหล่งข้อมูลดังที่กล่าวข้างต้น โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อตรวจสอบแหล่งเวลา แหล่งสถานที่และแหล่งบุคคล ทั้งข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยเฉพาะข้อมูลจากคนใน (Emic view) ซึ่งด้วยวิธีการดังกล่าวจะช่วยในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือซึ่งกันและกัน (Cross Verification) ได้

9.6 การนำเสนอผลและการคืนข้อมูล

การนำเสนอผลการศึกษาโดยวิธีการเรียงแบบโต้สนทนาและพหุทัศน์ (Dialogical and Polyvocal Approach) เพื่อให้ผู้ถูกวิจัยสามารถนำเสนอ “เรื่องเล่า” (Narrative) ของตนเองให้ได้มากที่สุด ทั้งนี้โดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ตามวิธีวิทยาแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography)

10. การนำไปใช้ประโยชน์

ด้านวิชาการ

ด้านนโยบาย

ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์/อุตสาหกรรม

ด้านสังคมและชุมชน

11. ระยะเวลาการวิจัย

ระยะเวลาโครงการ 5 เดือน

ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน – 31 สิงหาคม 2563

12. สถานที่ทำวิจัย

ลำดับ	ประเภท	ประเทศ/จังหวัด/เมือง	ชื่อสถานที่
1	ในประเทศ	ประเทศไทย/นครพนม	บ้านท่าค้อ ต.ท่าค้อ อ.เมือง จ.นครพนม
2	ต่างประเทศ	ประเทศสปป.ลาว/คำม่วน	เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สปป.ลาว

13. แผนการดำเนินงานวิจัย

กิจกรรม					
	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.
1.ประชุมเตรียมความพร้อม	↔				
2.ประชุมทีมวิจัยเพื่อชี้แจงโครงการกับชุมชน		↔			
3. จัดอบรมเทคนิค เครื่องมือการวิจัยให้กับทีมวิจัยในพื้นที่			↔		
4. เก็บรวบรวมข้อมูล	↔	↔	↔		
5. จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล 1 ครั้ง		↔			
6. สรุปรบทเรียนกลางน้ำ (ครึ่งทาง)			↔		
7. จัดทำรายงานความก้าวหน้า			↔		
8. ประชุมวางแผนแนวทางการจัดการย่านเมืองเก่าและพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองนครพนม				↔	
9. ปฏิบัติการกิจกรรมพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองนครพนม				↔	
10. สรุปรบทเรียนปลายน้ำและถอดบทเรียน					↔
11. เวทีนำเสนอผลงานวิจัยสู่สาธารณะ ใน ระดับชุมชน 1 ครั้ง					↔
12. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์					↔
13. เขียน บทความเพื่อนำเสนอผลงานวิจัย อย่างน้อย 1 บทความ					↔

14. งบประมาณรวมตลอดโครงการวิจัย

จำนวน 20,000 บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

ลำดับ	ประเภทงบประมาณ	รายละเอียด	จำนวนเงิน (บาท)
1	งบบุคลากร		
2	งบดำเนินการ-ค่าตอบแทน	ค่าเบี้ยเลี้ยงคณะทำงาน (5 คน x 240 บ. x 16 วัน)	11,520
3	งบดำเนินการ-ค่าใช้สอย	ค่าอาหารกลางวันผู้เข้าร่วมโครงการ (5 คน x 60 บ. x 16 มื้อ)	2,880
		ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่มผู้เข้าร่วมโครงการ (5 คน x 25 บ. x 32 มื้อ)	2,400
		ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง คณะทำงาน	2,700
4	งบดำเนินการ-ค่าวัสดุ	ค่าจัดทำรายงาน	500
รวม			20,000

15. การตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญาหรือสิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง

ไม่มีการตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญา และ/หรือ สิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง

ตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว ไม่มีทรัพย์สินทางปัญญา และ/หรือ สิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง

ตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว มีทรัพย์สินทางปัญญา และ/หรือ สิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง

15. มาตรฐานการวิจัย (กรุณาเลือกหากการวิจัยมีการดำเนินการที่เกี่ยวกับมาตรฐานการวิจัย)

มีการใช้สัตว์ทดลอง

มีการวิจัยในมนุษย์

- [] มีการใช้สัตว์ทดลอง
 [] มาตรฐานความปลอดภัยทางชีวภาพด้านพันธุวิศวกรรม
 [] มีการใช้ห้องปฏิบัติการที่เกี่ยวกับสารเคมี

17. เป้าหมายของผลผลิต (output) และตัวชี้วัด

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
- ข้อมูลประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นเมืองเก่านครพนม- คำม่วนแบบมีส่วนร่วม - รูปแบบและแนวทางใน การจัดการชุมชนเมืองเก่า นครพนมอย่างมีส่วนร่วม - แนวทางในการก่อตั้ง พิพิธภัณฑ์มีชีวิตนครพนม เพื่อนำไปสู่การพัฒนา ชุมชนเมืองนครพนมแบบ มีส่วนร่วม	- สื่อและข้อมูล สารสนเทศเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เมืองเก่านครพนม-คำ ม่วน, รูปแบบและ แนวทางในการจัดการ ชุมชนเมืองเก่านครพนม อย่างมีส่วนร่วมและ แนวทางในการก่อตั้ง พิพิธภัณฑ์มีชีวิต นครพนมเพื่อนำไปสู่การ พัฒนาชุมชนเมือง นครพนมแบบมีส่วนร่วม แบบมีส่วนร่วม 1 ชั้น - กิจกรรมการศึกษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เมืองเก่านครพนม-คำ ม่วน, รูปแบบและ แนวทางในการจัดการ ชุมชนเมืองเก่านครพนม อย่างมีส่วนร่วมและ แนวทางในการก่อตั้ง พิพิธภัณฑ์มีชีวิต นครพนมเพื่อนำไปสู่การ พัฒนาชุมชนเมือง นครพนมแบบมีส่วนร่วม แบบมีส่วนร่วมอย่างน้อย 3 กิจกรรม	สร้างสำนักร่วมและ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ของทีมวิจัยและเครือข่าย ที่เกี่ยวข้อง	5 เดือน	

18. เป้าหมายของผลลัพธ์ (outcome) และตัวชี้วัด

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
<p>- สร้างความรู้ ความเข้าใจ และสำนึกร่วมแก่ทีมวิจัย ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องให้ตระหนักถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเก่านครพนม-คำม่วนเพื่อประยุกต์องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองนครพนมไปใช้ต่อยอดพัฒนาในรูปแบบต่างๆ</p> <p>- เกิดแนวทางการเชื่อมโยงการวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นเข้ากับกระบวนการเรียนการสอน (ทั้งรายวิชาของหลักสูตรและรายวิชาพื้นฐานทั่วไป) โดยบูรณาการเข้ากับพันธกิจด้านการบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยนครพนม</p> <p>- สร้างเครือข่ายประชาสังคม (civil society) เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนหนุนเสริมเมืองนครพนมให้เป็นเมืองน่าอยู่และเข้มแข็งในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมผ่านกลไกของกระบวนการจัดทำพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (living museum) ที่ไม่ได้จำกัดที่ตัวอาคารแต่เน้นการจัดการพื้นที่ในภาพรวม การสร้างกระบวนการเรียนรู้ (ประวัติศาสตร์และ</p>	<p>- ชุมชนต้นแบบในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม 1 ชุมชน</p> <p>- กิจกรรมบูรณาการการวิจัยเข้ากับการเรียนการสอน, การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างน้อย 1 กิจกรรม/รายวิชา</p> <p>- เครือข่ายประชาสังคม เมืองเก่านครพนมและพิพิธภัณฑ์มีชีวิตอย่างน้อย 1 เครือข่าย</p>	<p>- เกิดชุมชนต้นแบบในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม</p> <p>- นักศึกษาเกิดสำนึกร่วมและเกิดกระบวนการเรียนรู้และทักษะเชิงปฏิบัติจริงอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่น</p> <p>- เกิดเครือข่ายประชาสังคม (civil society) ในการร่วมกันขับเคลื่อนหนุนเสริมเมืองนครพนมให้เป็นเมืองน่าอยู่และเข้มแข็ง</p>	<p>5 เดือน</p> <p>5 เดือน</p> <p>5 เดือน</p>	

วัฒนธรรม) และการสร้าง สำนึกของความเป็น เจ้าของร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้ สามารถต่อยอดทั้งในแง่ การส่งเสริมพัฒนา เศรษฐกิจของท้องถิ่นโดย ดำเนินควบคู่ไปกับการ อนุรักษ์เมืองอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการสนับสนุน การท่องเที่ยวที่มีฐานอยู่ บนชุมชน (Community based Tourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรมที่เน้นการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และมี จิตสำนึก				
---	--	--	--	--

19. ผลสำเร็จ

ลำดับ	ประเภท	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
2	1	- แนวทางในการจัดการชุมชนเมืองเก่านครพนมอย่างมีส่วนร่วม - แนวทางในการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์มีชีวิตนครพนมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเมือง นครพนมแบบมีส่วนร่วม

20. ข้าพเจ้าขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

(ลงชื่อ).....

(นายณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี)

หัวหน้าโครงการวิจัย

วันที่ เดือน..... พ.ศ.2563

(ลงชื่อ).....

(นายอนุชิต สิงห์สุวรรณ)

ผู้ร่วมวิจัย

วันที่ เดือน..... พ.ศ.2563

22. เอกสารอ้างอิง

- กฤษณนันท์ มนูญผล และคณะ. รายงานโครงการวิจัยการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนวังน้ำขาวอย่างมีส่วนร่วม ชุมชนบ้านวังน้ำขาว หมู่ที่ 3 ตำบลวังตะเคียน กิ่งอำเภอนองมะโนง จังหวัดชัยนาท. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว). 2550.
- ฉลอง สุนทราวาณิชย์. “การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น,” จุลสารสมาคมสังคมศาสตร์ 2(2) : 12-18; 2529.
- ชำนาญ สรวมศิริ และคณะ. รายงานโครงการวิจัยศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวหัวลำโพง ตำบลหัวลำโพง อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว). 2549.
- ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี, วาทกรรม “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” ในสังคมไทย: ศึกษากรณีพิพิธภัณฑ์ในภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี 2550.
- ธวัช มณีผ่อง และคณะ. รายงานโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรสาธารณะของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว). 2546.
- ธิดา สาระยา. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2539.
- นารินทร์ ปรีสุทธิวุฒิพร และคณะ. รายงานโครงการประวัติศาสตร์ ตำนานเมืองโกสุมพิสัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว). 2550.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พัตนิยะ. หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ. 2525.
- ปุ่น เทียงบูรณธรรมและคณะ. รายงานโครงการการออกแบบเบื้องต้นและการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับศึกษาพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของเมืองแมฮองสอน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว). 2553.
- ปุ่น เทียงบูรณธรรมและคณะ. รายงานโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตแมฮองสอน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว). 2555.
- ประพาศน์ โยงราชและคณะ. ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านลำแคลง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว). 2552.
- เมธี ใจศรีและคณะ. รายงานโครงการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลหาดง อำเภอหาดง จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว). 2552.
- ยงยุทธ ชูแว่น. ความสำคัญและขอบเขตของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในปัจจุบัน. วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 25, 1 (2545). 2545: 102-114.
- ยงยุทธ ชูแว่น. ครึ่งศตวรรษแห่งการค้นหาและเส้นทางสู่นาคตประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย : ว่าด้วยความเป็นมา สถานภาพ แนวคิด วิธีการศึกษา และบทบาทในสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว). 2551.
- ยุคติ มุกดาวิจิตร. อ่าน “วัฒนธรรมชุมชน”: วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์แนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน. 2548.

- เลิศชาย ศิริชัย. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการส่งเสริมกระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. บทความเสนอในการสัมมนาทางวิชาการ ประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี ครั้งที่ 2 เรื่อง สุราษฎร์ธานีในบริบทการเปลี่ยนแปลงของสมัยใหม่. 17-19 สิงหาคม 2553. ณ ห้องประชุมพุทธทาส หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. (อัดสำเนา). 2553.
- วิเชียร วิลโลแก้ว, “พัฒนาการของพิพิธภัณฑ์ไทย: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน: ประชาชน ข้าราชการและผู้นำรัฐบาล. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์. 2530.
- ศรีศักร วัลลิโภดม, พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน: ความจำเป็นไม่น่ามองข้าม, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2531.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. พิพิธภัณฑ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน. มุลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์. กรุงเทพฯ. 2551.
- ศุภย์มานุษยวิทยาสรินธร. พิพิธภัณฑ์ไทยในศตวรรษใหม่. กรุงเทพฯ: ศุภย์มานุษยวิทยาสรินธร (องค์การมหาชน). 2545.
- สมชาติ มณีโชติ, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เอกสารประกอบการประชุม โครงการยววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลุ่มที่ 2 (ร้อยเอ็ด สกลนคร ขอนแก่น หนองบัวลำภู เลย และนครราชสีมา). (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม: 2553.
- สมศรี ชัยฉวีขยา. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองอุบลราชธานี ระหว่างพ.ศ.2435 -2520 : การศึกษาเพื่อประชาสังคมและวัฒนธรรมแห่งอาเซียน. มปท. (อัดสำเนา). 2551.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมวิทยาชุมชน: หลักการศึกษา วิเคราะห์ และปฏิบัติงานชุมชน. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2536.
- สระอนี ดือระ. The other Chinese within: เรื่องเล่าของคนจีนในชุมชนมลายูปัตตานี. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว). มิถุนายน 2556.
- สายันต์ ไพเราะจูติ. การฟื้นฟูพลังชุมชน ด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). กรุงเทพฯ. 2547.
- สุภัทรา อักกะมานัง. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยความร่วมมือของชุมชน เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการอนุรักษ์ท้องถิ่น. มปท. (อัดสำเนา). 2554.
- สุวรรณ คนฉลาด และคณะ. รายงานโครงการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการปรับตัวรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านนาแวง ตำบลนาแวง อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว). 2560
- อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนการค้นและบทบาทในประชาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2549.
- อนุสรณ์ อนุโณ และคณะ. สืบสร้างประวัติศาสตร์วัฒนธรรมอัมพวาสวนนอก ตำบลนางสี. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). 2547.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์, ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน: ทิศทางใหม่ของการศึกษาประวัติศาสตร์(กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2548.

อานันท์ กาญจนพันธ์. วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา.
กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.

Davis, P. *Ecomuseums: a Sense of Place*. Leicester: Leicester University Press, 1999.

United Nations, *Creative Economy Report 2008: The Challenge of Assessing the Creative Economy towards the informed Policy-Making* Available from
<http://www.unctad.org/creative-economy> and http://ssc.undp.org/creative_economy
(วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2561)

แบบข้อเสนอโครงการวิจัย
ทุนอุดหนุนชุดวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้
ที่ตอบสนองการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสังคมในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2563

กรอบการวิจัย(ทำเครื่องหมาย ✓ หน้ากรอบการวิจัยที่ตรงกับหัวข้อวิจัยมากที่สุด)

- 1.ชุดโครงการวิจัยและพัฒนาโคเนื้อเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
- 1.1ชุดโครงการวิจัยการปรับปรุงพันธุ์โคเนื้อ
- 1.2ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาอาหารสัตว์สำหรับโคเนื้อ
- 1.3ชุดโครงการวิจัยการจัดการสุขภาพโคเนื้อ
- 2.ชุดโครงการวิจัยการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชนชาติ 2 ประเทศ ในเขตพื้นที่จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และในเขตพื้นที่แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
- 3.ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาพันธุ์หญ้าและระบบการดูแลรักษาด้วยอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) ที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ทางการกีฬาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลาง

1. ชื่อโครงการวิจัย

(ภาษาไทย) แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษานครพนม และแขวงคำม่วน

(ภาษาอังกฤษ) Guidelines for Cultural Tourism Management of Two Sides of Mekong River Communities with Participatory Model: A Case Study of Nakhon Phanom and Khammouane Provinces.

2. ประเภทการวิจัย

2.1 สาขาวิจัยประวัติศาสตร์

2.2 ประเภทการวิจัย

- พื้นฐาน (basic Research)
- พัฒนาและประยุกต์(Development)
- วิจัยเชิงปฏิบัติการ (Operational Research)
- วิจัยทางด้านคลินิก (Clinical Trial)
- วิจัยต่อยอด (Translational research)
- การขยายผลงานวิจัย (Implementation)

3. คำสำคัญ

(ภาษาไทย) การจัดการการท่องเที่ยว, วัฒนธรรมสองฝั่งโขง, แบบมีส่วนร่วม

(ภาษาอังกฤษ) Tourism Management , Cultural Two Sides of Mekong River, Participatory,

4. คณะผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง ใน โครงการ	หมายเลข โทรศัพท์	อีเมล	สัดส่วนการมี ส่วนร่วม (ร้อยละ)	เวลาที่ทำวิจัย (ชั่วโมง/ สัปดาห์)
นางสาวจรรักษ์ญา อดานนท์	หัวหน้า โครงการ	082-3021918	Jarukanyau@gmail.com	80	28 ชม./สัปดาห์
นางกชกร เดชะคำภู	ผู้ร่วม วิจัย	087-8586318	Apiwat_beer@hotmail.com	20	7 ชม./สัปดาห์

5. ความสำคัญและที่มาของปัญหาการทำวิจัย

ชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงบริเวณจังหวัดนครพนม และเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกันของแม่น้ำโขงทำให้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี และศาสนา ด้วยที่ตั้งของเมืองนี้ที่อยู่ติดริมฝั่งโขง ทำให้มีทัศนียภาพอันสวยงาม นอกจากนี้นครพนมยังเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวสูง มีความหลากหลายทั้งในด้านของทรัพยากรที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น วัดนักบุญอันนา หนองแสง ที่สร้างขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1926 เป็นสถาปัตยกรรมที่สวยงามแปลกตา และยังมีพิพิธภัณฑ์จวนผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม ที่มีลักษณะของอาคารเป็นสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกที่มีความสวยงามเนื่องจากการก่อสร้างได้รับอิทธิพลจากฝรั่งเศสช่วงสมัยสงครามอินโด แม้จะมีอายุที่เก่าแก่มาแล้วแต่ยังคงรักษาสภาพและความสวยงามต่างๆ ไว้ได้อย่างดี ปัจจุบันได้ปรับปรุงเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เล่าเรื่องราวความเป็นมาของเมืองนครพนมได้อย่างน่าสนใจ นอกจากนี้ยังมีวัดโสภาศรีบัวบาน ตั้งอยู่ริมฝั่งโขงเขตเทศบาลเมืองนครพนม เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองมาแต่โบราณ บริเวณกลางวัดจะมีหอประดิษฐานพระตวักับพระเทียมน้อยคู่กันเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองสืบมาจนถึงปัจจุบัน และยังมีลานพระญาศรีสัตนาคราช ที่เป็นแลนด์มาร์คแห่งใหม่ของจังหวัดนครพนม มีพระญาศรีสัตนาคราชประดิษฐานบนริมฝั่งแม่น้ำโขง เป็นองค์พระยานาคทองเหลืองที่ใหญ่ที่สุดของภาคอีสาน มีความสวยงาม โดดเด่น โดยมีวัตถุประสงค์การก่อสร้างเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพญานาคของชาวไทย และชาวลาวที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง อีกทั้งยังต้องการยกระดับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดนครพนมเพื่อรองรับการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (ข้อมูลการท่องเที่ยว สำนักงานจังหวัดนครพนม,2562)

ส่วนสถานที่ท่องเที่ยวของเมืองท่าแขกที่เป็นเมืองศูนย์กลางของแขวงคำม่วน โดยประเทศลาวเมื่อครั้งอดีตเมืองแห่งนี้เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรฟูนัน (พนม) และ อาณาจักรเจนฬา (เจนละ) โดยมีเมืองหลวงชื่อว่า "ศรีโคตรบูร" หรือ "ศรีโคตรบอง" ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองบริเวณปากห้วยศรีม้งค์ ปัจจุบันคือวัดพระธาตุสี่โคตตะบูน จนกระทั่งในสมัยอาณาจักรล้านช้าง ก็ได้กลายมาเป็นเมืองท่าสำคัญ โดยเป็นสถานที่ค้าขายของชาวต่างชาติ อาทิ ลาว ไทย จีน ญวน แขก ฝรั่งเศส ดังนั้น “พระธาตุศรีโคตตะบอง” พระธาตุพี่น้องกับพระธาตุพนม และเป็นพระธาตุศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของแขวงคำม่วน จึงนับเป็นสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมที่น่าสนใจของแขวงคำม่วน

จะเห็นได้ว่าสองเมืองริมฝั่งแม่น้ำโขงที่หันหน้าเข้าหากันและกัน ล้วนมีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน พร้อมกับมีสถานที่ท่องเที่ยวมากมายให้ได้ไปเยือน แม้จะมีสายน้ำชั้นระหว่างกลาง แต่การเดินทางไปมาระหว่างสองเมืองนี้ก็ไม่เคยหยุด อีกทั้งในปัจจุบันการคมนาคมก็ยิ่งง่ายมากขึ้น เพราะมีการสร้างสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 3 เพิ่มความสะดวกในการเดินทางไปมาหาสู่และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของทั้งสองเมืองให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้การท่องเที่ยวริมฝั่งโขงของจังหวัดนครพนม และแขวงคำม่วนก็ยังคงพบกับปัญหาอุปสรรคในเรื่องของกฎระเบียบต่างๆ การบริหารจัดการ ที่ไม่ได้ใช้มาตรฐานเดียวกันและมีการเปลี่ยนแปลง

บ่อย แต่ปัญหาสำคัญพบว่าชุมชนขาดการมีส่วนร่วม และหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานท้องถิ่น เอกชนและชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ ทำให้เกิดการคิดแบบแยกส่วน แยกกันคิด แยกกันวางแผน แยกกันงบประมาณ แยกกันจัดการ การขาดหายไปของการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชนสองฝั่งโขง ดังนั้นสิ่งที่จะช่วยให้ชุมชนสองฝั่งโขงสามารถพลิกฟื้นการท่องเที่ยวให้กลับมาเพื่อพึ่งพิงยังดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนก็คือการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนให้มีบทบาทหน้าที่หรือมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของตนเอง การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชน องค์กรภาครัฐ เอกชนโดยกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษานครพนม และแขวงคำม่วนที่ตอบสนองการให้บริการด้านการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว สอดรับกับวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัด คือ “เมืองน่าอยู่ ประตูล้ำสมัยสู่อาเซียนและจีน ตอนใต้ – ตะวันออก” หมายถึงการพัฒนาจังหวัดนครพนมให้เป็นศูนย์กลางเมืองการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบลุ่มแม่น้ำโขง อาเซียนและจีน โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการท่องเที่ยว สินค้า การบริการ และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองกลุ่มเป้าหมายทุกรูปแบบให้เที่ยวอย่างสนุก ประทับใจปลอดภัย และมีความสุข”(แผนยุทธศาสตร์จังหวัดนครพนม พ.ศ.2561-2564,2562)

จากความเป็นมาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชนสองฝั่งโขงระหว่างนครพนม และแขวงคำม่วน เพราะการมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานแรกที่จะนำไปสู่การพัฒนาและประสานงานในด้านต่างๆโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนสองฝั่งโขงระหว่างนครพนม และแขวงคำม่วน และเพื่อหาแนวทางที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนสองฝั่งโขงระหว่างนครพนม และแขวงคำม่วนให้เกิดผลสำเร็จ

6. วัตถุประสงค์การวิจัย

6.1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง

6.2 เพื่อพัฒนาแนวทางและข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงแบบมีส่วนร่วม

7. ขอบเขตการวิจัย

พื้นที่ในการศึกษา ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) คือ

1. วัดนันทบุณย์อันนา หนองแสง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม
2. พิพิธภัณฑสถานผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม
3. วัดโอกาสศรีบัวบาน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม
4. ลานพญาศรีสัตนาคราช อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม
5. วัดโพธิ์ศรี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม
6. วัดมหาธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม
7. วัดพระธาตุศรีโคตรบอง เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สปป.ลาว
8. ชุมชนโบราณรอบวัดพระธาตุศรีโคตรบองและชุมชนที่เกี่ยวข้องใน สปป.ลาว

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวินิจฉัยเรื่อง แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษานครพนม และแขวงคำม่วน กำหนดวิธีดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) มีกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) การคัดเลือกตัวอย่างในการศึกษาเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับหัวหน้าหน่วยงาน หรือผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับภารกิจจัดการการท่องเที่ยวจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน ประกอบด้วย

1. การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครพนม จำนวน 2 คน
2. เทศบาลเมืองนครพนม จำนวน 2 คน
3. ด้านตรวจคนเข้าเมืองนครพนม จำนวน 2 คน
4. แผนกศึกษาท่องเที่ยวและกีฬา ประจำแขวงคำม่วน จำนวน 2 คน
5. ห้องการปกครองเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน จำนวน 2 คน
6. ด้านตรวจคนเข้าเมืองประจำเมืองท่าแขก จำนวน 2 คน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) เป็นการศึกษาโดยวิธีการสำรวจวิจัย (Survey Research) โดยใช้การสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็น ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ประชากรเป็นประชาชนที่เดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ทำการศึกษาวินิจฉัย จำนวน 400 คน

8. ทฤษฎี สมมติฐาน และกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

สรุปกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎี	การนำมาใช้ในการวิจัย
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว	อธิบายแนวทางการจัดการท่องเที่ยว สังเคราะห์เป็นองค์ประกอบในการจัดการท่องเที่ยว
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	นำมาช่วยอธิบายการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง กรณีศึกษานครพนม และแขวงคำม่วน ประกอบด้วย ความหมายของการมีส่วนร่วม กระบวนการมีส่วนร่วม องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม สามารถสังเคราะห์เป็นตัวแปรในการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงแบบมีส่วนร่วมได้ ประกอบด้วย <ol style="list-style-type: none"> 1. การมีส่วนร่วมในการคิดค้นหาปัญหาและประเด็นปัญหาาร่วมกัน 2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกัน 3. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน 4. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานร่วมกัน 5. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลร่วมกัน 6. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกัน
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	สังเคราะห์เป็นองค์ประกอบด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการ

	<p>มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงแบบ ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปัจจัยด้านนโยบาย 2. ปัจจัยด้านองค์การ 3. ปัจจัยด้านการพัฒนาบุคลากร 4. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ 5. ปัจจัยด้านด้านสังคม 6. ปัจจัยด้านวัฒนธรรม
	อภิปรายผลการวิจัย

9. การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (information) ที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยในประเด็น “แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษานครพนม และแขวงคำม่วน” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลวิชาการ คือ หนังสือ เอกสารวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตลอดจนข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการศึกษาวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม พบว่า มีนักวิชาการและนักวิจัยจำนวนมากได้นำเสนอหัวข้อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้อย่างหลากหลาย โดยจากการทบทวนผลการวิจัยในประเด็นดังกล่าวจะพบหัวข้อการมีส่วนร่วมที่มาจากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การรวบรวมหัวข้อของการมีส่วนร่วม

ชื่อผู้ศึกษา	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
ถวิลวดี บุรีกุล	✓				✓	✓	✓	✓		
คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม				✓		✓				
ไพรัตน์ เตชะรินทร์				✓	✓	✓				
อคิน รพีพัฒน์		✓		✓	✓	✓		✓		
ยุวัฒน์ วุฒิเมธี	✓				✓	✓				
นิคม ผัดแสน	✓	✓			✓	✓				
อุดม ชิดมณี		✓	✓			✓		✓		
สุนิตย์ มะลิวัลย์						✓				
อุทัย บุญประเสริฐ					✓	✓				
นคร สำเภาทิพย์	✓			✓	✓	✓	✓			

ประเสริฐ สุนทร	✓	✓		✓	✓	✓		✓		
ปาริชาติ วลัยเสถียร				✓		✓	✓			
ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์					✓	✓	✓	✓		
พีระ พรนวม		✓		✓	✓	✓	✓			
จิราภรณ์ ศรีคำ				✓	✓	✓		✓		
สุนทร กองทรัพย์					✓		✓			
ประชัย ศรีจามร		✓	✓	✓	✓	✓				
จินตนา สุจจันท์				✓		✓	✓			
ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์					✓	✓		✓		
สัญญา เคนาภูมิ	✓			✓	✓	✓	✓	✓		
อรรถัย ก๊กผล	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	
เมตต์ เมตต์การุณจิต	✓				✓			✓		
ส่วนสุธิ วรรณประดิษฐ์		✓		✓		✓		✓		✓
William Erwin	✓				✓	✓				
Cohen & Uphoff	✓				✓	✓	✓	✓		
รวม	10	8	2	13	18	23	10	12	1	1

หมายเหตุ: หัวข้อการมีส่วนร่วมของประชาชน: A=คิดริเริ่ม B=ค้นหาปัญหา C=กำหนดแนวทาง D=ร่วมวางแผน E=ตัดสินใจ/เลือกวิธี F=ดำเนินการ/กิจกรรม G=รับผลประโยชน์/ผลดี ผลเสีย H=ประเมินผล/ตรวจสอบ I=จัดลำดับความสำคัญ J=กำหนดกิจกรรม

จากตารางที่ 1 พบว่างานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของนักวิชาการ หัวข้อที่พบมากที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการหรือดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเลือกวิธีการ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและตรวจสอบ การมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ทั้งผลดีและผลเสีย และการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปผลการจัดลำดับหัวข้อการมีส่วนร่วมที่มีความถี่ซ้ำกันมากที่สุดจากการทบทวนวรรณกรรม

ลำดับ	หัวข้อที่ความถี่ซ้ำกันมากที่สุด	จำนวนครั้ง
1	ดำเนินการ/กิจกรรม	23
2	ตัดสินใจ/เลือกวิธี	18
3	ร่วมวางแผน	13
4	ประเมินผล/ตรวจสอบ	12
5	คิดริเริ่ม	10
6	รับผลประโยชน์/ผลดี ผลเสีย	10
7	ค้นหาปัญหา	8

จากการรวบรวมหัวข้อของการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามตารางที่ 2 พบว่าส่วนใหญ่จะมีขั้นตอนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยมีลักษณะที่สำคัญตามลำดับความถี่ที่ซ้ำกันมากที่สุดได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการหรือดำเนินกิจกรรม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเลือกวิธีการ มีส่วนร่วมในการประเมินผลและตรวจสอบ มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ทั้งผลดีและผลเสีย มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำหัวข้อการมีส่วนร่วมดังกล่าวมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดโดยเรียงลำดับใหม่เริ่มจาก (1) การมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มผสมกับการค้นหาปัญหา (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (3) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเลือกวิธีการ (4) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการหรือดำเนินกิจกรรม (5) มีส่วนร่วมในการประเมินผลและตรวจสอบ (6) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ทั้งผลดีและผลเสีย

จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม พบว่า มีนักวิจัยจำนวนมากได้นำเสนอปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆไว้อย่างหลากหลาย ในประเด็นที่ใกล้เคียงและน่าสนใจ พบหัวข้อปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การรวบรวมหัวข้อปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม

ชื่อผู้ศึกษา	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
ปาริชาติ วลัยเสถียร	✓		✓	✓	✓						
นันทน์ภัส วงษ์พานิชอักษร	✓		✓	✓	✓						
ปิยธิดา ปาลรังสี		✓	✓	✓						✓	
วรรณมา ชิตชิกุล			✓	✓	✓		✓				✓
เสมอ จุ่นเจริญ			✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
จตุติมา พันธุ์ช่วง			✓	✓	✓					✓	

วิราสิริร์ วสิริสิริ				✓		✓	✓	✓	✓		
สุจินตรา สะพุ่ม				✓		✓	✓	✓	✓		
สิริพัฒน์ ลาภจิตร	✓	✓	✓							✓	
นัฐวุฒิ วงศ์ประสิทธิ์	✓					✓				✓	
สุธาทิพย์ เข็มน้อย	✓	✓						✓			
สมจินตนา คุ่มภัย	✓		✓			✓				✓	
กฤติยา สมศิลา	✓	✓	✓		✓					✓	✓
กานต์ เสกขุนทด	✓	✓	✓							✓	
สมคิด ศรีสิงห์		✓	✓				✓	✓		✓	✓
กมล เข็มนาจิตร		✓	✓				✓	✓		✓	✓
วันทนา ขาวคม		✓	✓		✓						
รัฐ กันภัย			✓		✓					✓	✓
สิริลักษณ์ สมเพชร และ สันติ สุขสะอาด		✓	✓		✓	✓	✓			✓	✓
อานิสงค์ โอทาทะวงศ์		✓		✓		✓	✓			✓	
รัฐ กันภัย			✓			✓				✓	
กัมลาศ เขาวะนิจ			✓				✓	✓		✓	
วิภาดา มุกดา						✓	✓	✓	✓		
กิ่งแก้ว บัวเพชร			✓	✓	✓		✓	✓			
สุชิน แสงละออ	✓	✓	✓	✓	✓			✓			
รวม	9	11	18	11	10	9	11	10	3	14	7

หมายเหตุ: ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน : A=บุคคล B=ชุมชน C=องค์การ D=นโยบาย E=การพัฒนาบุคลากร F=เศรษฐกิจ G=สังคม H=วัฒนธรรม I=สิ่งแวดล้อม J=ข่าวสาร/ประชาสัมพันธ์ K=ความรู้/ความเข้าใจ

จากตารางที่ 3 พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนของนักวิจัยที่ได้ทำการศึกษาในเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นที่ใกล้เคียงกัน และประเด็นที่น่าสนใจ ปัจจัยที่พบมากที่สุดคือ ปัจจัยด้านองค์การ รองลงมาคือ ปัจจัยด้านข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ ปัจจัยด้านนโยบาย ปัจจัยด้านชุมชน ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านการพัฒนาบุคลากร ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจ และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปผลการจัดลำดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมที่มีความถี่ซ้ำกันมากที่สุดจากการทบทวนวรรณกรรม

ลำดับ	ปัจจัยที่ความถี่ซ้ำกัน	จำนวนครั้ง
1	ปัจจัยด้านองค์การ	18
2	ปัจจัยด้านข่าวสารและการประชาสัมพันธ์	14
3	ปัจจัยด้านนโยบาย	11
4	ปัจจัยด้านชุมชน	11
5	ปัจจัยด้านสังคม	11
6	ปัจจัยด้านการพัฒนาบุคลากร	10
7	ปัจจัยด้านวัฒนธรรม	10
8	ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	9
9	ปัจจัยด้านบุคคล	9
10	ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจ	7
11	ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม	3

จากข้อมูลที่ได้รับเป็นการศึกษาในเอกสารเพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นของผู้วิจัย ทำให้ทราบถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม เป็นทิศทางในการศึกษาและเป็นประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง จากตารางที่ 4 ผู้วิจัยได้ทำการเรียงลำดับที่จะใช้ในการศึกษาดังนี้ ปัจจัยด้านนโยบาย ปัจจัยด้านองค์การ ปัจจัยด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านวัฒนธรรม

10. วิธีดำเนินการวิจัย

10.1 การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขงแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษานครพนม และแขวงคำม่วน ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ในรูปแบบ Exploratory Sequential Design ซึ่งเป็นการวิจัยที่ผสมผสานระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และเชิงปริมาณโดยการสำรวจ กำหนดวิธีดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) และขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Approach)

10.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

10.2.1 การศึกษาเอกสาร ได้แก่ งานวิจัย ตำรา ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

10.2.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นวิธีการเก็บข้อมูลกับกลุ่มประชากรเป้าหมายได้แก่ผู้บริหารระดับหัวหน้าหน่วยงาน หรือผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับภารกิจจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน จำนวน 12 คน สำหรับวิธีการสัมภาษณ์จะใช้รูปแบบสนทนาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้าใจความหมายที่ซ่อนอยู่ในระดับลึก โดยใช้รูปแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เป็นคำถามปลายเปิด (Opened Question) และถามไปตามลำดับหัวข้อที่กำหนดไว้

10.2.3 การใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) โดยการสร้างแบบสอบถามเพื่อเป็นเครื่องมือวัดสำหรับการศึกษาเชิงปริมาณกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนผู้มาท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ศึกษาวิจัย จำนวน 400 คน

10.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลเชิงคุณภาพ และข้อมูลเชิงปริมาณ

10.3.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ในการวิจัยครั้งนี้กำหนดให้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้บริหารระดับหัวหน้าหน่วยงาน หรือผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับภารกิจจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน จำนวน 12 คน โดยกำหนดวิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของข้อมูลจะใช้เทคนิคการตรวจแบบสามเส้า (Triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช, 2553:129) โดยจะพิจารณาตรวจสอบถึงความถูกต้องและน่าเชื่อถือได้ของคำตอบที่ได้รับ

10.3.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณคือแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ประกอบด้วยข้อคำถามเพื่อวัดตัวแปรแบบประมาณค่า (Rating Scale) ในการสร้างเครื่องมือจะทดสอบความตรง (Validity) โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน โดยกำหนดค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม (Index of Item-objective Congruence : IOC) ที่มีค่าอยู่ระหว่าง 0.67 ขึ้นไป แล้วปรับปรุงแบบสอบถามก่อนที่จะนำไปทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha Coefficient) ซึ่งกำหนดค่าความเชื่อถือได้ตั้งแต่ระดับ 0.80 ขึ้นไป จากกลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงจำนวน 30 ราย

10.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

10.4.1 ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการประมวลผลเบื้องต้นโดยการจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) เป็นการนำข้อมูลที่ได้นำมาจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกให้เป็นระบบทำเป็นข้อสรุปย่อยๆ และเชื่อมโยงแต่ละส่วนเพื่อหาข้อสรุป (Analytic Induction) ซึ่งจะตอบปัญหาการวิจัยเป็นการนำข้อมูลที่ได้ออกไปเทียบเคียงหรือเปรียบเทียบเพื่อหาความ

เหมือนและความแตกต่างเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์หรือออกให้เห็นเป็นส่วนๆ (Componential Analysis) นำเอกสารหรือหลักฐานต่างๆมาวิเคราะห์ (Content Analysis) วิเคราะห์สาเหตุและผลที่เกิดขึ้น นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยเปลี่ยนมุมมองการวิเคราะห์ไปยังมุมมองอื่นๆ (Sociology Imaginary) ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อสรุปอีกครั้งทั้งการตรวจสอบแหล่งข้อมูล การตรวจสอบอคติของตัวนักวิจัย การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

10.4.2 ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยแจกแจงความถี่ (Frequency) และ คำนวณค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

2) ข้อมูลที่ประกอบด้วยข้อคำถามเพื่อวัดตัวแปรแบบประมาณค่า (Rating Scale) วิเคราะห์ โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean : \bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) นำเสนอข้อมูล ในลักษณะการบรรยายแบบตาราง และการแปลความหมายค่าเฉลี่ยโดยใช้เกณฑ์ประเมินค่าโดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ

3) ใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation) เพื่อทดสอบคุณสมบัติของตัวแปรอิสระและตัวแปรตามจากนั้นจึงใช้การวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรโดยใช้การ วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis) โดยวิธีนำเข้า (Enter)

ระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้กำหนดระยะเวลา 5 เดือนโดยมีแผนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

กิจกรรม/ขั้นตอนการดำเนินงาน	เดือน				
	1	2	3	4	5
1. จัดประชุมทีมวิจัย	→				
2. เก็บข้อมูลเชิงเอกสาร	→				
3. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เก็บข้อมูลกับกลุ่ม ประชากรเป้าหมาย		→			
4. การสร้างแบบสอบถามเพื่อเป็นเครื่องมือวัด สำหรับการศึกษาเชิงปริมาณกับกลุ่มตัวอย่าง			→		
5. ลงพื้นที่เก็บแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง				→	
5. วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล				→	
6. จัดทำรูปเล่มสมบูรณ์และเผยแพร่รายงานวิจัย					→

11. การนำไปใช้ประโยชน์

- ด้านวิชาการ
- ด้านนโยบาย
- ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์/อุตสาหกรรม
- ด้านสังคมและชุมชน

12. ระยะเวลาการวิจัย

ระยะเวลาโครงการ 5 เดือน

31 มีนาคม 2563 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2563

13. สถานที่ทำวิจัย

ลำดับ	ประเภท	ประเทศ/จังหวัด/เมือง	ชื่อสถานที่
1	ในประเทศ	ประเทศไทย/นครพนม	อำเภอเมืองนครพนม
2	ต่างประเทศ	ประเทศลาว/คำม่วน	เมืองท่าแขกและเมืองหนองบก

14. งบประมาณรวมตลอดโครงการวิจัย

จำนวน 20,000 บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

ลำดับ	ประเภทงบประมาณ	รายละเอียด	จำนวนเงิน (บาท)
1	หมวดค่าตอบแทน	ค่าเบี้ยเลี้ยงคณะทำงาน (1 คน x 240 บ. x 25 วัน)	6,000
2	หมวดค่าใช้สอย	ค่าจัดทำแบบสอบถาม (400 ชุด * 10)	4,000
		ค่าตอบแทนเก็บข้อมูล (400 ชุด * 20)	8,000
		ค่าจัดทำรูปเล่มรายงาน	1,000
		ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	1,000
	รวม		20,000

15. การตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญาหรือสิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง

ไม่มีการตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญา และ/หรือ สิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง

ตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว ไม่มีทรัพย์สินทางปัญญา และ/หรือ สิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง

ตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว มีทรัพย์สินทางปัญญา และ/หรือ สิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง

16. มาตรฐานการวิจัย(กรุณาเลือกหากการวิจัยมีการดำเนินการที่เกี่ยวกับมาตรฐานการวิจัย)

มีการใช้สูตรทดลอง

มีการวิจัยในมนุษย์

มีการใช้สูตรทดลอง

มาตรฐานความปลอดภัยทางชีวภาพด้านพันธุวิศวกรรม

มีการใช้ห้องปฏิบัติการเกี่ยวกับสารเคมี

17. เป้าหมายของผลผลิต (output) และตัวชี้วัด

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนสองฝั่งโขง	จำนวนข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนสองฝั่งโขง ทัศนศึกษานครพนม และแขวงคำม่วน ตามจำนวนปัจจัยที่ศึกษาได้	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนสองฝั่งโขง ทัศนศึกษานครพนม และแขวงคำม่วน	5 เดือน	

18. เป้าหมายของผลลัพธ์ (outcome) และตัวชี้วัด

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชนสองฝั่งโขงระหว่างนครพนม และแขวงคำม่วน	มีนโยบายทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชนสองฝั่งโขงระหว่างนครพนม และแขวงคำม่วน อย่างน้อย 1 นโยบาย	นโยบายทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชนสองฝั่งโขงระหว่างนครพนม และแขวงคำม่วน เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน	5 เดือน	

19. ผลสำเร็จ

ลำดับ	ประเภท	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1	G	ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชนสองฝั่งโขงระหว่างนครพนม และแขวงคำม่วน

ระดับความสำเร็จของงาน ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยตามแผนการบริหารงาน และแผนการดำเนินงานตลอดแผนงานวิจัย แสดงข้อมูลหรืออธิบายถึงผลผลิต (Output) ที่ได้จากงานวิจัยในแต่ละปีตลอดการวิจัย โดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัยและนำไปสู่การประยุกต์ใช้ความคุ้มค่าของงบประมาณที่จะใช้ทำการวิจัย ซึ่งจะนำไปสู่ผลสำเร็จที่เป็นผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ที่คาดว่าจะได้รับ โดยสอดคล้องตามแผนบริหารงานและแผนการดำเนินงานตลอดแผนงานวิจัย พร้อมทั้งระบุประเภทผลสำเร็จของงานวิจัยเป็นอักษรย่อ ซึ่งจำแนกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ระบุ P หมายถึง ผลสำเร็จเบื้องต้น (Preliminary Results) ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

1.1 ผลสำเร็จที่เป็นองค์ความรู้ หรือรูปแบบ หรือวิธีการที่จะนำไปสู่การวิจัยในระยะต่อไป

1.2 ผลสำเร็จที่เป็นของใหม่และมีความแตกต่างจากที่เคยมีมาแล้ว

1.3 ผลสำเร็จที่อาจจะถูกนำไปต่อยอดการวิจัยได้

2. ระบุ I หมายถึง ผลสำเร็จกึ่งกลาง (Intermediate Results) ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

2.1 เป็นผลสำเร็จที่ต่อยอดมาจากผลสำเร็จเบื้องต้นในระยะต่อมา

2.2 เป็นผลสำเร็จที่มีความเชื่อมโยงอย่างใดอย่างหนึ่งกับผลสำเร็จเบื้องต้น

2.3 เป็นผลสำเร็จที่จะก้าวไปสู่ผลสำเร็จระยะสุดท้ายของงานวิจัย

3. ระบุ G หมายถึง ผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ (Goal Results) ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

3.1 เป็นผลสำเร็จที่ต่อยอดมาจากผลสำเร็จกึ่งกลางในระยะต่อมา

3.2 ผลสำเร็จตามเป้าประสงค์นี้จะต้องแสดงศักยภาพที่จะก่อให้เกิดผลกระทบ

3.3 ผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ที่มีศักยภาพ และมีแนวทางในการทำให้เกิดผลกระทบสูง

ย่อมมีผู้นำนักการพิจารณาแผนงานวิจัยสูง

20. ข้าพเจ้าขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

(ลงชื่อ).....

(นางสาวจรรุภัญญา อุดานนท์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

วันที่ เดือน มีนาคม พ.ศ.2563

(ลงชื่อ).....

(นางกชกร เตชะคำภู)

ผู้ร่วมวิจัย

วันที่ เดือน มีนาคม พ.ศ.2563

22. เอกสารอ้างอิง

- กัลยา วาณิชบัญญัติ. (2554). สถิติสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- กิ่งแก้ว บัวเพชร. (2549). การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน :กรณีศึกษาชุมชนคีรีอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ (ศศ.ม.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2552). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: บิสซิเนสอาร์แอนด์
- ปิยธิดา ปาลรังสี. (2557). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจินตรา สะพุ่ม. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในนโยบายการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของ ททท. กรณีศึกษาเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- สุธาทิพย์ เข็มน้อย. (2554). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. มหาวิทยาลัยศิลปากร :ม.ป.ท. : สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชนบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากรนครปฐม.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2552). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์.
- Adhikary. (1995). Management of Ecotourism. Bangkok: Srinakarinwirot University.
- Douglas Foster. (1985). Travel and Tourism Management. London: Macmillan.
- Goeldner & Ritchir. (2006). Tourism, principles, practices, philosophies (10thed.). Hoboken: Wiley.
- Smed. M. Karina. (2018). Tourism & Identity -Accumulated Tourism Experience and Travel, Career Narratives in Tourists' Identity Construction.

แบบข้อเสนอโครงการวิจัย
ทุนอุดหนุนชุดวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้
ที่ตอบสนองการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสังคมในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

กรอบการวิจัย (ทำเครื่องหมาย ✓ หน้ากรอบการวิจัยที่ตรงกับหัวข้อวิจัยมากที่สุด)

- 1. ชุดโครงการวิจัยและพัฒนาโคเนื้อเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
 - 1.1 ชุดโครงการวิจัยการปรับปรุงพันธุ์โคเนื้อ
 - 1.2 ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาอาหารสัตว์สำหรับโคเนื้อ
 - 1.3 ชุดโครงการวิจัยการจัดการสุขภาพโคเนื้อ
- 2. ชุดโครงการวิจัยการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชนชาติ 2 ประเทศ ในเขตพื้นที่จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และในเขตพื้นที่แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
- 3. ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาพันธุ์หญ้าและระบบการดูแลรักษาด้วยอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) ที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ทางการกีฬาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลาง

1. ชื่อโครงการวิจัย

(ภาษาไทย) เกี้ยวบัวสองฝั่งโขง: ประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ชาวเวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน

(ภาษาอังกฤษ) Kiêu Bào at the Mekong River: A History and Identity of Vietnamese in Nakhon Phanom and Khammuoan

2. ประเภทการวิจัย

2.1 สาขาวิจัย ประวัติศาสตร์

2.2 ประเภทการวิจัย

- พื้นฐาน (basic Research)
- พัฒนาและประยุกต์ (Development)
- วิจัยเชิงปฏิบัติการ (Operational Research)
- วิจัยทางด้านคลินิก (Clinical Trial)
- วิจัยต่อยอด (Translational research)
- การขยายผลงานวิจัย (Implementation)

3. คำสำคัญ

(ภาษาไทย) ประวัติศาสตร์ ชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม

(ภาษาอังกฤษ) history, A Vietnamese in Thailand

4. คณะผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่งในโครงการ	หมายเลขโทรศัพท์	อีเมล	สัดส่วนการมีส่วนร่วม (ร้อยละ)	เวลาที่ทำวิจัย (ชั่วโมง/สัปดาห์)
นายสุริยา คำหวาน	หัวหน้าโครงการ	0857446724	phusuriya@hotmail.co.th	60	10
นางสาววัชรีย์ แซงบุญเรือง	ผู้ร่วมวิจัย	0819546578	p_nok33@hotmail.com	20	4
นายสุริยันต์ สุรเกรียงไกร	ผู้ร่วมวิจัย	0866477772	Suriyan2510@gmail.com	20	4

5. ความสำคัญและที่มาของปัญหาการทำวิจัย

ปรากฏการณ์คนพลัดถิ่น (diaspora) หรือการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งได้อพยพโยกย้ายออกจากแผ่นดินปิตุภูมิเพื่อไปอาศัยอยู่ในแผ่นดินอื่นเป็นสิ่งที่พบเห็นในสังคมมนุษย์มาเนิ่นนาน และได้กลายเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากแวดวงวิชาการมากยิ่งขึ้นภายหลังคริสต์ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา (ฐิรุฒิ เสนาคำ, 2547, น. 1) ในกรณีของประเทศเวียดนามนั้น การติดต่อสัมพันธ์ทางการค้า การทำสงคราม ความขัดแย้งทางด้านศาสนา และสภาวะอาณานิคมได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ชาวเวียดนามจำนวนมากกลายเป็นคนพลัดถิ่นในแผ่นดินอื่นหรือที่ในภาษาเวียดนามใช้คำเรียกกลุ่มคนเหล่านี้ว่า ‘เกี้ยวบ่าว’¹

ในยุคโบราณ ชาวเวียดนามจำนวนหนึ่งได้เดินทางออกไปค้าขายตามเส้นทางการค้าโบราณกับชุมชนต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง จึงอาจอนุมานได้ว่า ชาวเวียดนามเริ่มมีการอพยพเคลื่อนย้ายไปออกไปอาศัยยังพื้นที่ต่าง ๆ ภายนอกขอบเขตอาณาจักรเวียดนามโบราณในแต่ละยุค ไม่ว่าจะเป็น อาณาจักรเวียดหลาก (Âu Lạc) อาณาจักรวันลาง (Văn Lang) และอาณาจักรไตโก่เหวียด (Đại Cồ Việt) เป็นต้น (Trần Trọng Đăng Đàn, 2006, p. 14) อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชุมชนการเมืองในอุษาคเนย์ยุคโบราณมีลักษณะที่เรียกว่า “มณฑล” (Mandala) ซึ่งหมายถึง “พื้นที่ภูมิศาสตร์ของแต่ละอาณาจักรเป็นสิ่งที่ไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัด เนื่องจากยังไม่มีเขตแดนที่แน่นอน” (ธงชัย วินิจกุล, 2556, น. 140-141) อีกทั้งแนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองของรัฐตามการนิยามของรัฐชาติสมัยใหม่ก็ยังไม่เกิดขึ้น สภาวะดังกล่าวจึงส่งผลต่อ

¹ เกี้ยวบ่าว (kiểu bèo) เป็นคำคำภาษาเวียดนามซึ่งมีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่าเหวียดเกี้ยว (Việt kiều) ที่มีความหมายว่าชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภายนอกแผ่นดินปิตุภูมิ อย่างไรก็ตาม คำว่าเกี้ยวบ่าวมักจะถูกใช้โดยพรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาลเวียดนามเพื่อเรียกขานชาวเวียดนามที่อาศัยและตั้งหลักแหล่งในต่างประเทศโดยมิได้โดยมิใช่ของความหวังหาอาหาร หรือความใกล้ชิดระหว่างแผ่นดินปิตุภูมิกับชาวเวียดนามในต่างประเทศ เช่น “Cộng đồng kiều bào là bộ phận không thể tách rời của dân tộc” (ชุมชนเกี้ยวบ่าวเป็นชุมชนที่ไม่อาจแบ่งแยกจากแผ่นดินปิตุภูมิ) เป็นต้น (สุริยา คำหวาน, 2562)

ความยุ่งยากในการที่จะระบุและชี้ชัดจำนวนชาวเวียดนามที่อพยพออกไปอาศัยในพื้นที่อื่น ภายนอกแผ่นดินปิตุภูมิของตนในยุคจารีต

ในยุคอาณานิคม เมื่อฝรั่งเศสได้นำแนวคิดเรื่องการกำหนดเส้นเขตแดนตามแบบรัฐชาติสมัยใหม่เข้ามาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาความพว่มา้วของขอบเขตอำนาจภายในอาณานิคมอาณานิคมอินโดจีน การกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างแคว้นต่าง ๆ ในอินโดจีนจึงค่อย ๆ ปรากฏขึ้น โดยในช่วงต้นคริสต์ทศวรรษ 1870 เส้นเขตแดนระหว่างแคว้นโคชินไชน่ากับกัมพูชาได้เริ่มปรากฏขึ้นบนแผนที่อินโดจีน ในขณะที่เส้นเขตแดนระหว่างแคว้นตั้งเกี่ยวกับจีนก็เริ่มก่อตัวเป็นรูปร่างภายหลังการลงนามระหว่างฝรั่งเศสกับจีนใน “ความตกลงเทียนสิน” (Tientsin Accord) ในปี ค.ศ. 1884 (พ.ศ. 2487) สำหรับเขตแดนระหว่างลาวกับแคว้นตั้งเกี่ยวและแคว้นอันนัมก็ได้ถูกกำหนดขึ้นจากกฎฎีกาที่ลงนามโดยผู้สำเร็จราชการอินโดจีนในปี ค.ศ. 1893 (พ.ศ. 2496) (พิเชษฐ สายพันธ์และสุรียา คำหว่าน, 2554)

เมื่อเส้นเขตแดนระหว่างแคว้นต่าง ๆ ในอินโดจีนมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น การระบุถึงจำนวนการเคลื่อนย้ายประชากรระหว่างแคว้นต่าง ๆ ในอินโดจีนก็มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเช่นกัน ข้อมูลเชิงสถิติเกี่ยวกับจำนวนชาวเวียดนามที่เคลื่อนย้ายเข้าไปอาศัยและทำมาหากินในลาวและกัมพูชาซึ่งอยู่ภายใต้ร่มธงของสหภาพอินโดจีนสามารถยืนยันถึงข้อเสนอดังกล่าวได้เป็นอย่างดี หลักฐานบางชิ้นระบุว่า ในปี ค.ศ. 1943 (พ.ศ. 2486) ในเวียงจันทน์มีชาวเวียดนามอาศัยอยู่ถึงจำนวนร้อยละ 53 ในขณะที่เมืองท่าแขกมีชาวเวียดนามอาศัยอยู่มากถึงร้อยละ 85 และที่เมืองปากเซมีชาวเวียดนามอาศัยอยู่ถึงร้อยละ 62 (พอกซ์, 2556, หน้า 88)

ในยุคหลังอาณานิคม การพลัดถิ่นครั้งใหญ่ของชาวเวียดนามยังได้อุบัติขึ้นขึ้นภายหลังสงครามเวียดนามยุติลง การอพยพพระลอกแรกเริ่มต้นขึ้นในเดือนเมษายน – ธันวาคม ปี ค.ศ. 1975 (พ.ศ. 2518) งานเขียนบางชิ้นระบุว่า มีผู้ลี้ชาวเวียดนามสามารถเดินทางไปตั้งหลักแหล่งในอเมริกาได้จำนวนประมาณ 129,792 คน (Thompson, 2010, p. 92) จากนั้น ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1978 สิบเนืองไปจนถึงปลายคริสต์ทศวรรษ 1980 ก็ยังปรากฏผู้อพยพทางเรือและทางบกอีกจำนวนมากที่ลี้ภัยหนีออกจากเวียดนามเพื่อแสวงหาหนทางไปยังค่ายพักพิงผู้อพยพหลายแห่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และฮ่องกงเพื่อไปตั้งหลักแหล่งในประเทศที่สาม อย่างไรก็ตาม ชะตากรรมของผู้อพยพเหล่านี้มีลักษณะเป็นตายเท่ากัน เนื่องจากข้อมูลเชิงสถิติระบุว่า มีผู้รอดชีวิตจากการอพยพครั้งนี้ประมาณ 500,000 – 600,000 คน ในขณะที่สัดส่วนของผู้เสียชีวิตมีจำนวนเท่าเทียมกัน (Wan and Trung, 2014, p. 9)

สำหรับในประเทศไทย ชุมชนเวียดนามพลัดถิ่นปรากฏขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ต่อมาภายหลัง ชาวเวียดนามยังได้อพยพเข้ามาอีกหลายระลอกโดยมีสาเหตุและปัจจัยที่แตกต่างกันออกไป เช่น การเดินทางเพื่อค้าขาย การถูกกวาดต้อนเป็นเชลย การถูกเบียดเบียนทางศาสนา การลี้ภัยทางการเมือง และการลี้ภัยสงคราม เป็นต้น นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามในเมืองไทยได้แบ่งชาวเวียดนามออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่ม “ญวนเก่า” และ “ญวนใหม่” โดยให้ยึดถือเอาระยะเวลาของการอพยพเข้ามาในประเทศไทยเป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่ม ทั้งนี้ ชาวเวียดนามที่ละถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในเมืองไทยในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองก็จะถูกจัดให้เป็นกลุ่ม “ญวนเก่า” สำหรับชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองคือกลุ่ม “ญวนใหม่” หรือ “ญวนอพยพ” (มุสตี จันทวิมล, 2541, น. 1) โดยเส้นทางการอพยพที่สำคัญประกอบด้วย การอพยพที่ใช้เส้นทางทะเล (oversea) และการอพยพที่ใช้เส้นทางบก (overland) (Goscha, 1999)

สำหรับในพื้นที่สองฝั่งโขงบริเวณจังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน นักวิชาการตะวันตกบางคนระบุว่าชาวเวียดนามจำนวนหนึ่งได้เดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายและตั้งหลักแหล่งในพื้นที่ดังกล่าวโดยอาศัยเส้นทางทางบก (overland) ที่พาดผ่านพื้นที่ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร ห้วยโตรกต่าง ๆ ที่มีสภาพค่อนข้างรกรังกันดาร ทั้งนี้บันทึกทางประวัติศาสตร์ของนักสำรวจชาวตะวันตกบางคนยังได้กล่าวถึงการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ชายฝั่งทะเลในเวียดนามตอนกลางกับพื้นที่คำม่วนและนครพนมซึ่งปรากฏขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 (Goscha, 1999) นอกจากนั้น เอกสารโบราณของเวียดนามบางชิ้นยังได้กล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างด่านชายแดนโบราณของเวียดนาม ณ ป้อมกวีเห็บ (Quỳ Hẹp) กับพื้นที่นครพนมซึ่งในเอกสารระบุชื่อเมืองว่าเมืองหลากหว่าน (Lạc Hoàn) (ดาร์ริตัน เมตตาริกานนท์, 2562) ข้อมูลดังกล่าวยังสอดคล้องกับบทสวดในพิธีกรรมการเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนในศาลเจ้าของชาวเวียดนามในนครพนมที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อกว่า 150 ปีที่ผ่านมาซึ่งในตอนหนึ่งได้ระบุนามเรียกขานของพื้นที่เมืองนครพนมว่าเมืองหลากหว่าน ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าบริเวณพื้นที่สองฝั่งโขงแถบนครพนมและคำม่วนได้ปรากฏชุมชนเวียดนามพลัดถิ่นกระจัดกระจายในหลายแห่งมาเป็นเวลาช้านาน

จากการสำรวจในพื้นที่นครพนมและคำม่วน ผู้วิจัยได้พบร่องรอยและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามหลายแห่งไม่ว่าจะเป็นสุสาน ศาลเจ้า ศาสนสถาน สิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม รวมถึงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนั้นในพื้นที่ดังกล่าวยังปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับความทรงจำทางด้านประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชาวไทยและเวียดนามอีกหลายแห่ง เช่น บ้านลุงโฮ อนุสรณ์สถานประธานโฮจิมินห์บ้านนาจอก อนุสรณ์สถานประธานโฮจิมินห์บ้านเชียงหวาง อนุสรณ์สถาน 21 มีนาคม 1946 หอนาฬิกาเวียดนามอนุสรณ์ เป็นต้น ทั้งยังปรากฏทุนทางด้านวัฒนธรรมของชาวเวียดนามภายใต้บริบทของความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ในพื้นที่นครพนมและคำม่วน ไม่ว่าจะเป็นภาษาเวียดนาม วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมทางด้านอาหาร ฯลฯ

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยเรื่อง เกี้ยวบัวสองฝั่งโขง: ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน จึงต้องการศึกษาบริบททางด้านประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของชาวเวียดนามที่แสดงผ่านสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของท้องถิ่นที่มีลักษณะข้ามพรมแดนรัฐชาติ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามพลัดถิ่นกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในพื้นที่ว่ามีลักษณะอย่างไร ยิ่งไปกว่านั้น องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของพื้นที่จังหวัดนครพนมที่มีความสอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่เมืองรองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

6. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวเวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวเวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วนผ่านสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

7. ขอบเขตการวิจัย

พื้นที่ในการศึกษา

1. ชุมชนชาวเวียดนามในจังหวัดนครพนม
2. ชุมชนชาวเวียดนามในแขวงคำม่วน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วน จำนวน 10 คน
2. นักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์และเวียดนามศึกษาจำนวน 5 คน
3. ผู้นำชุมชน องค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 คน

8. ทฤษฎี สมมติฐาน และกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

แนวคิดเรื่องคนพลัดถิ่น

คนพลัดถิ่น (diaspora) คือปรากฏการณ์การแพร่กระจายของผู้คนออกจากแผ่นดินปิตุภูมิ โดยปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจเกิดขึ้นทั้งก่อนและหลังการเกิดรัฐชาติสมัยใหม่ ในบางกรณี ปิตุภูมิไม่จำเป็นต้องหมายถึงดินแดนที่เป็นรัฐชาติเสมอไปเพราะปิตุภูมิของคนพลัดถิ่นบางกลุ่มเป็นเพียงส่วนหนึ่งของแผ่นดินเกิด เมื่อมีคนพลัดถิ่นเกิดขึ้นก็จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาและค้นคว้าเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว คนพลัดถิ่นจึงกลายเป็นประเด็นในการศึกษาที่มีพัฒนาการและการช่วงชิงการให้คำนิยามมาโดยตลอด ในอดีต คนพลัดถิ่นหมายความว่าเพียงแค่นักโยคีที่ถูกกดขี่ หรือถูกบังคับให้อพยพออกจากแผ่นดินปิตุภูมิ (homeland) เพื่อไปตั้งถิ่นฐานในแผ่นดินอื่น (hostland) ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 และ 1970 ความหมายของคนพลัดถิ่นได้ถูกขยายให้ครอบคลุมไปถึงชาวแอฟริกัน ชาวอาร์เมเนียน ชาวไอริส และชาวปาเลสไตน์อีกด้วย (Cohen, 2008, p.1)

อย่างไรก็ดี การนิยามคนพลัดถิ่นตามความหมายนี้ก็ยังคงให้ความสำคัญกับการถูกกดขี่ข่มเหง หรือการพลัดพรากจากปิตุภูมิด้วยความเจ็บปวดและขมขื่น ทั้งนี้ วงวิชาการเกี่ยวกับคนพลัดถิ่นได้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 โดยการให้คำอธิบายและแนวทางการศึกษาคนพลัดถิ่นที่เปิดกว้างมากยิ่งขึ้น คาซิก โทโลลยัน (Khachig Tölölyan) นักวิชาการพลัดถิ่นเชื้อสายอาร์เมเนียนชี้ให้เห็นว่าความหมายของคนพลัดถิ่นแบบดั้งเดิมได้หมดพลังในการอธิบายคนพลัดถิ่นที่เกิดขึ้นในยุคสมัยใหม่ เช่น คนย้ายถิ่น คนจากบ้านไปทำงานต่างแดน ผู้อพยพ คนงานตามสัญญาจ้าง ชุมชนคนโพ้นทะเล และชุมชนทางชาติพันธุ์ (พัฒนา กิตติอาษา, 2555) ภาวะเช่นนี้ส่งผลให้นักวิชาการที่สนใจ “คนพลัดถิ่นศึกษา” (diaspora study) ได้ทยอยผลิตคำอธิบายเกี่ยวกับคนพลัดถิ่นออกมาเพิ่มเติมมากยิ่งขึ้น

วิลเลียม ซาฟราน (William Safran) เป็นหนึ่งในนักวิชาการที่ได้ขยายความหมายของคนพลัดถิ่นให้มีความชัดเจนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้นโดยเสนอให้จัดประเภทของคนพลัดถิ่นตามประเภทของการอพยพ ดังนั้น คนพลัดถิ่นตามคำนิยามของซาฟรานจึงถูกแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้ที่ทำงานในต่างชาติ (expatriates) ผู้ที่ถูกเนรเทศ (expellees) ผู้ลี้ภัยทางการเมือง (political refugees) คนต่างด้าว (alien residents) ผู้อพยพ (immigrants) และชนกลุ่มน้อยทางเชื้อชาติและชาติพันธุ์ (ethnic and racial minorities) นอกจากนั้น ซาฟรานยังได้เสนอลักษณะร่วมของคนพลัดถิ่นอันประกอบด้วย 1) เกิดการละทิ้งปิตุภูมิ 2) มีความทรงจำร่วมต่อปิตุภูมิ 3) มีปัญหาในการเข้าเป็นสมาชิกของสังคมใหม่ 4) มีความต้องการ

กลับไปอาศัยในแผ่นดินปิตุภูมิ 5) มีความสัมพันธ์และการทำงานบำรุงปิตุภูมิอย่างต่อเนื่อง และ 6) มีความเชื่อมโยงบางอย่างกับปิตุภูมิ (Safran, 1991, pp. 83-84) ในปี ค.ศ. 2005 ซาฟรานได้ปรับปรุงเกณฑ์การนิยามคนพลัดถิ่นขึ้นใหม่ ดังนี้ 1) พวกเขาหรือบรรพชนละทิ้งปิตุภูมิไปยังดินแดนอื่น ประเทศอื่น หรือภูมิภาคอื่น 2) พวกเขาหรือบรรพชนยังคงรักษาความทรงจำ วิสัยทัศน์ และตำนานเกี่ยวกับปิตุภูมิร่วมกัน 3) มีความสัมพันธ์ที่ราบรื่นในดินแดนใหม่ 4) เชื่อมมั่นในการกลับไปอาศัยในแผ่นดินปิตุภูมิในฐานะดินแดนในอนาคต 5) มีความสัมพันธ์และทำงานบำรุงปิตุภูมิอย่างต่อเนื่อง (6) สานต่อความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมหรือ/และศาสนาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษแต่ก็มีการประนีประนอมในแผ่นดินใหม่เพื่อรังสรรค์วัฒนธรรมของตน และ (7) วัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจหรือ/และการเมืองของประเทศปิตุภูมิยังมีความสำคัญอย่างลึกซึ้งต่อชุมชนคนพลัดถิ่น (Safran, 2005, pp. 36-37) มโนทัศน์คนพลัดถิ่นของซาฟรานได้กลายเป็นหนึ่งในมโนทัศน์คนพลัดถิ่นที่ถูกอ้างอิงเพื่อใช้ศึกษาคนพลัดถิ่นโดยนักวิชาการรุ่นต่อมา

นอกจากซาฟรานแล้ว นักวิชาการที่สำคัญอีกคนหนึ่งได้แก่โรบิน โคเฮน โดยเขาเป็นผู้นึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการเสนอมนทัศน์คนพลัดถิ่น คนพลัดถิ่นตามคำนิยามของโคเฮน (Robin Cohen) ถูกแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ คนพลัดถิ่นที่ตกเป็นเหยื่อ (Victim diasporas) คนพลัดถิ่นที่เกิดจากการเป็นแรงงาน (Labour diasporas) คนพลัดถิ่นจากระบอบจักรวรรดินิยม (Imperial diasporas) และคนพลัดถิ่นด้านวัฒนธรรม (Cultural diasporas) จากนั้น ในปี 2008 โคเฮนได้ปรับปรุงการจัดประเภทคนพลัดถิ่นโดยเพิ่มกลุ่มคนพลัดถิ่นที่เกิดจากการค้าและธุรกิจ (Trade and business diasporas) เข้ามาเพิ่มเติม (Cohen, 2008, pp. 83-102) ทั้งนี้ คนพลัดถิ่นด้านวัฒนธรรมมิได้ถูกโคเฮนกล่าวถึงในผลงานเรื่อง **Global Diasporas: An Introduction** ฉบับตีพิมพ์ปี 2008 แต่อย่างใด

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเกี่ยวกับในพื้นที่นครพนมนั้นประกอบด้วยชาวเวียดนามเก่าและชาวเวียดนามใหม่ ชาวเวียดนามพลัดถิ่นเหล่านี้ส่วนใหญ่มิใช่คนพลัดถิ่นที่อพยพออกมาจากแผ่นดินปิตุภูมิโดยตรง หากแต่พวกเขาเป็นผู้อพยพทางบกที่ได้เดินทางเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในลาวระยะหนึ่งก่อนที่จะอพยพเข้ามายังประเทศไทยในเวลาต่อมา นอกจากนี้ การอ้างความเป็นเวียดนามก็ยังครอบคลุมถึงคนรุ่นบุตรหลานที่เติบโตและอาศัยอยู่ในเมืองไทยจนกระทั่งปัจจุบัน พวกเขามีความสัมพันธ์ที่อันดีแผ่นดินที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่และแผ่นดินปิตุภูมิ นอกจากนี้ยังมีการสืบทอดทางด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและภาษาเวียดนามจากคนรุ่นก่อน

9. การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (information) ที่เกี่ยวข้อง

จังหวัดนครพนมเป็นเมืองชายแดนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงและมีแนวพรมแดนระหว่างไทย - ลาวทอดยาวจากเหนือจรดใต้รวมระยะทางประมาณ 174 กิโลเมตร ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำสายนานาชาติเช่นนี้จึงส่งผลให้นครพนมกลายเป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกับอาณาจักรและรัฐอื่น ๆ มาตั้งแต่ยุคโบราณจวบจนกระทั่งปัจจุบัน กล่าวได้ว่า ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 พื้นที่ภาคอีสานของสยามโดยเฉพาะพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขงได้มีการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้ากับพื้นที่ภาคกลางของลาวและเวียดนามตามเส้นทางการค้าโบราณระหว่างนครพนมและเมืองเวียง ทั้งนี้ บรรดาพ่อค้าจากภาคกลางของเวียดนามได้เดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้ากับเหล่าพ่อค้าสยามในแถบที่ราบสูงโคราชตามเส้นทางดังกล่าว ด้วยเหตุนี้

จึงปรากฏชุมชนชาวเวียดนามที่มีพื้นเพจากแถบหะฮาน และท่าตั้งเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามริมฝั่งแม่น้ำโขงในบริเวณพื้นที่นครพนม หนองคาย หนองแสง และท่าอุเทน เป็นต้น (Goscha, 1999, pp. 19 - 20)

ตามบันทึกของเอเจียน แอมอนิเย (1882 - 1883) ระบุว่า “ในเมืองละคร (นคร) จะพบชาวอานาม ประมาณ 200 คน พวกเขาพร้อมกันอยู่ใน 2-3 หมู่บ้านขนาดเล็กห่างจากละครไป 1 วัน พวกเขามาตั้งถิ่นฐาน ตั้งแต่เมื่อ 20 ปีก่อน เจ้าเมืองปล่อยให้พวกเขาหากินตามความพอใจ และไม่ได้เก็บภาษีอากรกับพวกเขา” (แอมอนิเย, 2539, น. 154) นอกจากนั้น ชาวเวียดนามยังได้อพยพเข้ามาในพื้นที่จังหวัดนครพนมอีกหลายระลอก โดยเฉพาะการอพยพครั้งใหญ่ในปี ค.ศ. 1946 (พ.ศ. 2489) ซึ่งมีจำนวนผู้อพยพทั้งสิ้นประมาณ 40,000 - 50,000 คน (ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2548, น. 30) สถานะเช่นนี้ส่งผลให้นครพนมเป็นพื้นที่สะสมที่มีชาวเวียดนามจำนวนมากอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานจนกลายเป็นหนึ่งในศูนย์กลางของชุมชนชาวเวียดนามขนาดใหญ่ในเมืองไทย ดังนั้น นครพนมจึงกลายเป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายของนักวิชาการที่สนใจทำการศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามในเมืองไทยที่ได้ทยอยเข้ามาทำการศึกษาและวิจัยชุมชนชาวเวียดนามในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไป

งานการศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามในนครพนมบางชิ้น ให้ความสำคัญกับการศึกษาวิถีชีวิตของชาวเวียดนามในนครพนมในประเด็นเฉพาะด้าน อาทิ งานของนุชนงค์ อุเทศพรรัตนกุล (2544) ในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทชื่อ “วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวเวียดนามในเขตเทศบาลเมืองนครพนม” นุชนงค์ ได้เสนอว่า ชาวเวียดนามในเมืองนครพนมส่วนใหญ่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมการบริโภคอาหารแบบชาวเวียดนามเอาไว้ได้ในระดับหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันพวกเขาก็ได้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารให้เข้ากับคนไทยในท้องถิ่นอีกด้วย นอกจากนั้น อาหารเวียดนามยังได้ถูกผลิตขึ้นเพื่อจำหน่ายในท้องตลาดและตามร้านขายอาหารเวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมซึ่งส่วนใหญ่มีชาวเวียดนามเป็นผู้ประกอบการ อาจกล่าวได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมก็ได้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวเวียดนามในนครพนมในแต่ละชุมชนซึ่งมีภูมิหลังและภูมิลำเนาก่อนการอพยพมาในเมืองไทยที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ การศึกษาวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวเวียดนามโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมของชาวเวียดนามในแต่ละชุมชนอาจทำให้มองเห็นถึงความเชื่อมโยงทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมระหว่างชุมชนเวียดนามแต่ละชุมชนว่ามีความเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมและการบริโภคกับชาวเวียดนามในแผ่นดินปิตุภูมิได้อย่างซับซ้อนยิ่งขึ้น

ในขณะที่การศึกษาชาวเวียดนามในนครพนมอีกส่วนหนึ่งได้หันไปศึกษาถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และอัตลักษณ์ของชาวเวียดนามอย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น งานของจตุพร ดอนโสม (2551) ในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทหัวข้อ “การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม” ได้เสนอว่า ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนาจอก จังหวัดนครพนมยังคงรักษาไว้ซึ่งการดำเนินชีวิตตามรูปแบบของชาวเวียดนามอย่างเด่นชัด อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของพวกเขาถูกสร้างและปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาตามบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของไทย การแสดงออกทางด้านอัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามที่เด่นชัด คือ การใช้ภาษา การแต่งกาย การบริโภคอาหาร การมีบทเพลงประจำหมู่บ้าน ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม นอกจากนั้นอัตลักษณ์

ทางชาติพันธุ์ยังถูกสร้างขึ้นด้วยประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมกับชาวเวียดนามในแผ่นดินปิตุภูมิ ยิ่งไปกว่านั้น ณ บ้านนาจอกยังปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับโฮจิมินห์ และพิธีกรรมเกี่ยวกับเทพเจ้าเงินฮึงคำวซึ่งเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนและยึดเหนี่ยวพวกเขาเอาไว้กับแผ่นดินปิตุภูมิที่พวกเขาจากมา สิ่งที่น่าสนใจในวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ คือ การมองอัตลักษณ์ของชาวเวียดนามบ้านนาจอกในฐานะผลผลิตทางสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่หยุดนิ่งแต่กลับเป็นอัตลักษณ์ที่มีพลวัต มีการต่อรอง มีความลื่นไหลอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม งานชิ้นนี้อาจจะมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นหากผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ถึงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามโพ้นทะเลและแผ่นดินปิตุภูมิที่ดำเนินการโดยพรรคคอมมิวนิสต์และรัฐบาลเวียดนาม เช่น นโยบายการผลิตซ้ำภาพลักษณ์ และวาทกรรมเกี่ยวกับโฮจิมินห์ หรือการพยายามส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมเวียดนามในชุมชนเวียดนามโพ้นทะเล ซึ่งอาจส่งผลต่อการสร้างและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในบ้านนาจอก จังหวัดนครพนม

การศึกษาที่เผยให้เห็นถึงพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดนครพนมปรากฏในงานของศรีัญญา สุขรี (2558) ในหนังสือเรื่อง **ชาวเวียดนามอพยพ: นายทุนยุค “ไทยใหม่” และการกลายเป็นชนชั้นนำเมืองชายแดน** ซึ่งปรับปรุงมาจากวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทหัวข้อ “การขยายบทบาททางเศรษฐกิจของชาวเวียดนามอพยพ ในเขตเทศบาลเมืองนครพนม ตั้งแต่ พ.ศ. 2488 – 2555” ศรีัญญาเสนอว่า นโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐไทยมิได้ส่งผลในแง่ลบต่อการดำรงชีวิตของชาวเวียดนามเสมอไป ในทางตรงข้ามชาวเวียดนามจำนวนหนึ่งกลับได้รับผลประโยชน์จากนโยบายดังกล่าวเนื่องจากรัฐบาลไทยโดยเฉพาะในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้มุ่งดำเนินการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและโครงการก่อสร้างหลายแห่งในอีสาน กอปรกับการที่อเมริกาได้เข้ามาตั้งฐานทัพในหลายจังหวัดแถบภาคอีสานได้กลายเป็นโอกาสสำคัญที่ชาวเวียดนามได้ทำมาค้าขายกับรัฐไทยและทหารอเมริกันมากยิ่งขึ้น ระบบเศรษฐกิจที่ขยายตัวจากการเพิ่มขึ้นของข้าราชการ แรงงาน หรือแม้กระทั่งเมียเช่าได้กลายเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในนครพนม นอกจากนี้ ชาวเวียดนามอีกส่วนหนึ่งก็ยังได้มีโอกาสในการประกอบอาชีพในแต่ละสาขามากยิ่งขึ้น เช่น ช่างซ่อมรถ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า และช่างก่อสร้าง เป็นต้น สภาวะดังกล่าวจึงกลายเป็นโอกาสให้ชาวเวียดนามได้แสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าและโอกาสในการสะสมทุนจนกลายเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจในจังหวัดนครพนมในภายหลัง อย่างไรก็ตาม ในยุคสงครามเย็น ชาวเวียดนามต้องปิดบัง ซ่อนเร้น และต่อรองทางด้านอัตลักษณ์เพื่อความอยู่รอดในสังคม ในเวลาต่อมา เมื่อชาวเวียดนามในจังหวัดนครพนมกลายเป็นคนไทยโดยถูกต้องตามกฎหมายส่งผลให้อัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามถูกนำมาใช้อย่างโดดเด่นและเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่เซ็ดหน้าชูตาของจังหวัดนครพนมถึงแม้ว่างานชิ้นนี้จะทำการศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตของชาวเวียดนามในเมืองไทยในหลายแง่มุมไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม งานชิ้นนี้ยังมิได้จัดวางชุมชนชาวเวียดนามในจังหวัดนครพนมในฐานะชุมชนชาวเวียดนามแห่งหนึ่งที่มีปฏิสัมพันธ์กับปิตุภูมิและชุมชนชาวเวียดนามพลัดถิ่นในประเทศอื่น ๆ อีกหลายแห่ง

งานอีกชิ้นหนึ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับการยกระดับสถานะทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม คือ วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของกฤษณะ ทองแก้ว (2558) ในหัวข้อ “การเลื่อนชั้นทางสังคมของครอบครัวชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม” งานชิ้นนี้เสนอว่า ชาวไทยเชื้อสายเวียดนามได้รับคำสอนจากลัทธิขงจื้อ (ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อุดหนุน) และคำสอนของโฮจิมินห์ผ่านทั้งบุชชาแผ่นดินภายในครอบครัว (Fatherland

Shrine) โรงเรียนสอนภาษาเวียดนาม รวมถึงสังคมไทยที่หล่อหลอมให้พวกเขามีความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นชาวไทยเชื้อสายเวียดนามจึงมีความคิดเชิงนามธรรมและสามัญการที่นำมาสู่การกระทำอย่างมีระเบียบวินัยต่อเนื่องยาวนาน เช่น ความขยัน ประหยัด อุตุน อันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดการสะสมทุนทางเศรษฐกิจอย่างยาวนานนับตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1946 - 1992 องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมให้ชาวเวียดนามกลายเป็นกลุ่มคนที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบธุรกิจและการเกิดการสะสมทุนภายใต้บริบทของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของสังคมไทย

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามในจังหวัดนครพนมเท่าที่ผ่านมาสามารถจำแนกออกเป็นสองประเด็นหลักได้แก่ การศึกษาชาวเวียดนามในแง่มุมที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์และวัฒนธรรม และการศึกษาชาวเวียดนามในแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจและสังคม งานวิจัยต่าง ๆ เหล่านี้ได้นำเสนอข้อถกเถียงทางวิชาการในแวดวงเวียดนามพลัดถิ่นในเมืองไทยในแต่ละมิติที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าการศึกษาเกี่ยวกับชาวเวียดนามในนครพนมในอดีตมักจะทำให้ความสำคัญกับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในประเทศไทยเป็นหลัก งานเหล่านี้ยังให้ความสำคัญต่อปัจจัยที่เกิดขึ้นจากภายนอกประเทศโดยเฉพาะปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแผ่นดินปิตุภูมิของชาวเวียดนามพลัดถิ่นเหล่านี้ไม่มากนัก นอกจากนั้น งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมักจะศึกษาประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามในนครพนมและคำม่วนในลักษณะที่แยกส่วนกัน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามในนครพนมและคำม่วนในลักษณะที่มีความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนระหว่างกัน ทั้งยังต้องการนำเสนอประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามที่สัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่นครพนมและแขวงคำม่วน

10. วิธีดำเนินการวิจัย

10.1 รูปแบบงานวิจัย งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการชาติพันธุ์วรรณาและระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ (Ethnographic and Historical Research) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ จากตำรา งานวิจัย เอกสารขั้นต้น เอกสารชั้นรอง ข้อมูลจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องทั้งในภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาเวียดนาม นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (non-participation observation) เพื่อให้เกิดการตรวจสอบข้อมูลระหว่างเอกสารหลักฐาน และความทรงจำของเกี้ยวป่าวในนครพนม จากนั้นผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ผ่านวิธีการทางประวัติศาสตร์ (historical approach) เพื่อเกิดความถูกต้องตามกระบวนการทางวิชาการ

10.2 เครื่องมือการวิจัย

แหล่งของข้อมูลและเครื่องมือในการวิจัย มีดังนี้

1) แหล่งข้อมูลประเภททุติยภูมิ (Secondary Data) โดยศึกษาเอกสาร (Documentary Survey) เพื่อทบทวนองค์ความรู้ด้วยแนวคิดทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของชาวเวียดนามในนครพนมและคำม่วน

2) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ในพื้นที่นครพนมและคำม่วน โดยใช้วิธีการสำรวจ สัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อศึกษาถึงความทรงจำของเกี้ยวป่าวในพื้นที่สองฝั่งโขงนครพนมและคำม่วน

10.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลครอบคลุมประเด็นปัญหาของโจทย์วิจัย ดังนี้

ประเด็นหลัก

- ประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามในพื้นที่นครพนมและคำม่วนมีลักษณะอย่างไร
- การนำเสนออัตลักษณ์ทางด้านชาติพันธุ์ของชาวเวียดนามในนครพนมและคำม่วนผ่านสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมีลักษณะอย่างไร

10.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากภาคสนาม มาศึกษา แยกแยะ จัดหมวดหมู่ตามประเด็นและกรอบแนวคิด โดยทำการวิเคราะห์และตีความทั้งแบบจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) และแบบอุปนัย (Analytic Induction) จากนั้นสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้ โดยใช้แนวคิดและวิธีการทางประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยาในการตีความและอธิบาย

10.5 การตรวจสอบข้อมูล

กระทำไปพร้อมกับขั้นตอนการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้สามารถตอบโต้ข้อมูล ได้ทันทั่วถึงและตลอดเวลา สำหรับเครื่องมือตรวจสอบข้อมูลนั้นผู้ศึกษาอาศัยความหลากหลายของเทคนิคการ รวบรวมข้อมูลและแหล่งข้อมูลตั้งที่กล่าวข้างต้น โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อตรวจสอบแหล่งเวลา แหล่งสถานที่และแหล่งบุคคล ทั้งข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการศึกษาภาคสนาม โดยเฉพาะข้อมูลจากคนใน (Emic view) ซึ่งด้วยวิธีการดังกล่าวจะช่วยในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือซึ่งกัน และกัน (Cross Verification) ได้

10.6 การนำเสนอผลและการคืนข้อมูล

การนำเสนอผลการศึกษาโดยวิธีการเรียงแบบตอบโต้สนทนาและพหุทัศน์ (Dialogical and Polyvocal Approach) เพื่อให้ผู้ถูกวิจัยสามารถนำเสนอ “เรื่องเล่า” (Narrative) ของตนเองให้ได้มากที่สุด ทั้งนี้โดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ตามวิธีวิทยาแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography)

11. การนำไปใช้ประโยชน์

- ด้านวิชาการ
- ด้านนโยบาย
- ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์/อุตสาหกรรม
- ด้านสังคมและชุมชน

12. ระยะเวลาการวิจัย

ระยะเวลาโครงการ 5 เดือน

ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน – 31 สิงหาคม 2563

13. สถานที่ทำวิจัย

ลำดับ	ประเภท	ประเทศ/จังหวัด/เมือง	ชื่อสถานที่
1	ในประเทศ	ประเทศไทย/นครพนม	ชุมชนชาวเวียดนาม
2	ต่างประเทศ	ประเทศลาว/คำม่วน	ชุมชนชาวเวียดนาม

--	--	--	--	--

14. แผนการดำเนินงานวิจัย

กิจกรรม					
	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.
1.ประชุมเตรียมความพร้อม	↔				
2.ประชุมทีมวิจัยเพื่อชี้แจงโครงการ		↔			
3. เก็บข้อมูล	↔		↔		
4. วิเคราะห์ข้อมูล			↔	↔	
5. จัดทำรายงานความก้าวหน้า			↔		
6. จัดทำรูปเล่มสมบูรณ์และเผยแพร่รายงานวิจัย					↔

15. งบประมาณรวมตลอดโครงการวิจัย

จำนวน 20,000 บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

ลำดับ	ประเภทงบประมาณ	รายละเอียด	จำนวนเงิน (บาท)
1	งบบุคลากร		
2	งบดำเนินการ-ค่าตอบแทน	ค่าเบี้ยเลี้ยงคณะทำงาน (5 คน x 240 บ. x 16 วัน)	11,520
3	งบดำเนินการ-ค่าใช้สอย	ค่าอาหารกลางวันผู้เข้าร่วมโครงการ (5 คน x 60 บ. x 16 มื้อ)	2,880
		ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่มผู้เข้าร่วมโครงการ (5 คน x 25 บ. x 32 มื้อ)	2,400
		ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง คณะทำงาน	2,700
4	งบดำเนินการ-ค่าวัสดุ	ค่าจัดทำรายงาน	500
รวม			20,000

16. การตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญาหรือสิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง

- [] ไม่มีการตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญา และ/หรือ สิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง
 ตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว ไม่มีทรัพย์สินทางปัญญา และ/หรือ สิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง
 [] ตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว มีทรัพย์สินทางปัญญา และ/หรือ สิทธิบัตรที่เกี่ยวข้อง

17. มาตรฐานการวิจัย (กรุณาเลือกหากการวิจัยมีการดำเนินการที่เกี่ยวกับมาตรฐานการวิจัย)

- [] มีการใช้สูตรทดลอง
 [] มีการวิจัยในมนุษย์
 [] มีการใช้สูตรทดลอง
 [] มาตรฐานความปลอดภัยทางชีวภาพด้านพันธุวิศวกรรม
 [] มีการใช้ห้องปฏิบัติการที่เกี่ยวกับสารเคมี

18. เป้าหมายของผลผลิต (output) และตัวชี้วัด

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
- ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนชาวเวียดนามในนครพนมและแขวงคำม่วน - ข้อมูลทางด้านอัตลักษณ์ของชาวเวียดนามในพื้นที่จังหวัดนครพนมและแขวงคำม่วนที่แสดงออกผ่านพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม	- ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามในนครพนมและแขวงคำม่วน 1 ชิ้น - ข้อมูลทางด้านอัตลักษณ์ของชาวเวียดนามในพื้นที่นครพนมและคำม่วน 1 ชิ้น	สำเนาร่วมทางด้านประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของชาวเวียดนามในนครพนมและคำม่วน รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ	5 เดือน	

19. เป้าหมายของผลลัพธ์ (outcome) และตัวชี้วัด

ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
- สร้างความรู้ ความเข้าใจและสำเนาร่วมแก่ทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องให้ตระหนักถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามในนครพนมและคำม่วนโดยสามารถนำไปใช้ต่อยอดพัฒนาในรูปแบบต่างๆ - เกิดแนวทางการเชื่อมโยงการวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นเข้ากับกระบวนการเรียนการสอน (ทั้งรายวิชาของหลักสูตรและรายวิชาพื้นฐานทั่วไป) โดยบูรณาการเข้ากับพันธกิจด้านการบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	- ชุมชนที่มีความสนใจทางด้านประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม 1 ชุมชน - กิจกรรมบูรณาการการวิจัยเข้ากับการเรียนการสอน, การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างน้อย 1 กิจกรรม/รายวิชา	- เกิดความสนใจทางด้านประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม - นักศึกษาเกิดสำเนาร่วมและเกิดกระบวนการเรียนรู้และทักษะเชิงปฏิบัติจริงอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่น	5 เดือน	
				5 เดือน

<p>ของมหาวิทยาลัยนครพนม</p> <p>- สร้างเครือข่ายผู้สนใจทางด้านประวัติศาสตร์เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนหนุนเสริมเมืองนครพนมให้เป็นเมืองน่าอยู่และเข้มแข็งในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้สามารถต่อยอดทั้งในแง่การส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยดำเนินควบคู่ไปกับการอนุรักษ์เมืองอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการสนับสนุนการท่องเที่ยวที่มีฐานอยู่บนชุมชน (Community based Tourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรมที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และมีจิตสำนึก</p>	<p>- เครือข่ายผู้สนใจทางด้านประวัติศาสตร์อย่างน้อย 1 เครือข่าย</p>	<p>- เครือข่ายผู้สนใจทางด้านประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม</p>	<p>5 เดือน</p>	
--	--	--	----------------	--

20. ผลสำเร็จ

ลำดับ	ประเภท	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1	P	- ข้อมูลพื้นฐานประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามในพื้นที่นครพนมและคำม่วน
2	I	- แนวทางในการประยุกต์ใช้ประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามในพื้นที่นครพนมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
3	G	-

21. ข้าพเจ้าขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

(ลงชื่อ).....

(นายสุรียา คำหวาน)

หัวหน้าโครงการวิจัย

วันที่ เดือน..... พ.ศ.2563

(ลงชื่อ).....

(นางสาววัชรีย์ แสงบุญเรือง)

ผู้ร่วมวิจัย

วันที่ เดือน..... พ.ศ.2563

(ลงชื่อ).....

(นายสุริยันต์ สุระเกรียงไกร)

ผู้ร่วมวิจัย

วันที่ เดือน..... พ.ศ.2563

22. เอกสารอ้างอิง

กฤษณะ ทองแก้ว. (2558). การเลื่อนชั้นทางสังคมของครอบครัวชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม.

วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

จตุพร ดอนโสม. (2551). การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น

จิรัฐติ เสนาคำ. (2550). ไทยพลัดถิ่นกับข้อจำกัดขององค์ความรู้ว่าด้วยรัฐ-ชาติใน

สังคมไทย. วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์. (2562). ความสัมพันธ์ทางการเมืองลาว – เวียดนาม ค.ศ. 1323 – 1975.

ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ธงชัย วินิจกุล. (2556). กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ. (พงศทอง ภวัครพันธุ์และคณะ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: อาน. (ต้นฉบับภาษาอังกฤษ พิมพ์ ค.ศ. 1994).

ธัญญาทิพย์ ศรีพนา และ จิ่งเสี่ยวถัน. (2548). เหยียดเกี่ยว ในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม.

กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผุสดี จันทวิมล. (2519). ปัญหาเกี่ยวกับชาวญวนในประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.

2367 - 2453). วิทยานิพนธ์ อ.ม., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

พัฒนา กิตติอาษา, (2555). ดนตรีอีสาน แรงงานอารมณ์ และคนพลัดถิ่น, 8 สิงหาคม 2560. สืบค้น

จากhttp://chornorpor.blogspot.com/2012/03/popular-music-emotional-labor-and-isan_5326.html.

พิเชฐ สายพันธ์และสุริยา คำหว่าน. (2554). เขตแดนเวียดนาม-จีน-กัมพูชา-ลาว. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

พอกซ์, มาร์ติน สจีวิต. (2556). ประวัติศาสตร์ลาว. (จิราภรณ์ วิญญูรัตน์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

นุชนงค์ อุเทศพรรัตน์กุล. (2544). **วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวเวียดนามในเขต**

เทศบาลเมืองนครพนม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

ศรัณญา สุขรี. (2558). **ชาวเวียดนามอพยพ : นายทุนยุค “ไทยใหม่” และการกลายเป็นชนชั้นนำเมืองชายแดน**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุรียา คำหวาน. (2562). **การสร้างชาตินิยมเชิงพันธุศาสตร์: กรณีศึกษาเหวียดเกี้ยวในนครพนม**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร

แอมอนิเย, เอเจียน. (2539). **บันทึกการเดินทางในลาวภาคหนึ่ง พ.ศ. 2438**. (ทองสมุทร โดเร และ สมหมาย เปรมจิตต์, ผู้แปล). เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Cohen, Robin. (2008). **Global Diasporas**. Newyork: Routledge.

Goscha, Christopher E. (1999). **Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885-1954**. London: Curzon Press.

Thompson, Larry Clinton. (2010). **Refugee workers in the Indochina exodus, 1975-1982**. North Carolina: McFarland and Company, Inc., Publishers.

Trần Trọng Đăng Đàn [เจิ่นจ๋องดั่งตัน]. (2006). **Kiểu Bào và Quê Hương** [เกี่ยวบ่าวและปิตุภูมิ]. In Nguyễn Chơn Trung [เหงียนจ๋อนจุง] (Ed.). **Kiểu Bào và Quê Hương** [เกี่ยวบ่าวและปิตุภูมิ] (pp. 723-729). Hồ Chí Minh: NXB Trẻ.

Safran, William. (2005). **The Jewish Diaspora in a Comparative and Theoretical Perspective**. In S. Ilan trolen (Ed.). **Israel Studies**. (Vol. 10. pp. 36-60). Indiana: Indiana University Press.

Safran, William. (1991). **Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return**. **A Journal of Transnational Studies**. (Vol. 1. pp. 83-99). Toronto: University of Toronto Press.

Wan, Enoch & Trung, Le Thanh. (2014). **Mobilizing Vietnamese Diaspora for the Kingdom**. Portland: Western Seminary Migration Policy Institute.